

“Dokument je sačinjen koristeći sredstva zajedničkog programa između Evropske unije i Vijeća Evrope. Stanovišta izražena u ovom dokumentu ni na koji način se ne mogu shvatiti kao mišljenja koja izražavaju zvanična mišljenja Evropske unije ili Vijeća Evrope ili Grada Tuzla.”

TUZLANSKE NACIONALNE MANJINE

Publikaciju finansiraju Evropska unija i Vijeće Evrope

Implementira Grad Tuzla

Horizontal Facility for Western Balkans and Turkey

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

Implemented
by the Council of Europe

TUZLANSKE NACIONALNE MANJINE

Grad Tuzla, 2019.

Izdavač: Printcom d.o.o. Tuzla

Za izdavača: Jasmin Hadžimehmedović

Glavni i odgovorni urednik: Tihomir Knežiček

Autori publikacije: Azra Beganović, Biljana Radanović, Branka Ilić, Dragica Tešić, Eldar Hadžiahmetović, Jovanka Manzalović-Šalaka, Marina Rajner, Rizah Sokoli, Tihomir Knežiček

Lektorica: Dilista Bašić

Tehničko uređenje publikacije i korice: Nikola Šimić

Štampa: Printcom d.o.o. Tuzla

Tiraž: 285

CIP

Publikaciju "Tuzlanske nacionalne manjine" pripremljena je i štampana u okviru projekta „Promocija nacionalnih manjina u Gradu Tuzla“ koji realizuje Grad Tuzla u saradnji sa Udruženjem Roma „Euro Rom“ Tuzla. Projekat finansiraju Evropska unija i Vijeća Europe kroz krovni projekat Vijeća Europe „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u BiH“ koji se implementira u okviru programa „Horizontal Facility“ za Zapadni Balkan i Tursku.

© 2019 Vijeće Evrope. Sva prava zadržana. Licencirano Evropskoj uniji pod uslovima. Nijedan dio ove publikacije ne može se prevoditi, reproducirati niti prenositi, u bilo kojem obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim (CD-Rom, Internet, itd) ili mehaničkim putem, uključujući foto-kopiranje, snimanje ili putem bilo kojeg sistema za pohranjivanje ili preuzimanje informacija, bez prethodnog pismenog odobrenja Direkcije za komunikacije (F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int).

TUZLANSKE NACIONALNE MANJINE

GRAD TUZLA

Tuzla, 2019.

Sadržaj

Predgovor	1
Uvod	2
Nacionalne manjine koje imaju udruženja u Tuzli	
Albanci	5
Italijani	16
Jevreji	27
Makedonci	34
Romi	44
Slovenci	54
Druge nacionalne manjine u Tuzli	
Austrijanci i Nijemci	70
Bugari	75
Crnogorci	77
Česi i Slovaci	79
Grci	83
Mađari	85
Poljaci	87
Rumuni	90
Rusi	92
Rusini	95
Ukrajinci	97
Turci	99
Izvori informacija i literatura	103

PREDGOVOR

Često isticana karakteristika Tuzle da je u Tuzli i Kreki živjelo 27 nacija, ima utemeljenje u prisutnosti građana Tuzle koji su potomci došljaka u Tuzlu po bilo kojem osnovu, i u bilo kojem historijskom vremenu. Poticaj očuvanju nacionalnog identiteta različitih etničkih grupa u Tuzli realizovan je učešćem Grada Tuzla u projektu pod nazivom „Promocija nacionalnih manjina u Gradu Tuzla“. Projekat finansiraju Europska unija i Vijeće Europe u okviru projekta „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u BiH“ koji se implementira u okviru regionalnog programa „Horizontal Facility“ za Zapadni Balkan i Tursku. Grad Tuzla, u saradnji sa Udruženjem Roma „Euro Rom“ Tuzla, realizuje projektne aktivnosti u periodu septembar 2018. - mart 2019. a obuhvata aktivnosti promocije nacionalnih manjina u osnovnim školama u Tuzli, organizovanje kulturne manifestacije „Dan nacionalne manjine“, snimanje dokumentarnog filma o nacionalnim manjinama u Tuzli, izrada publikacije o nacionalnim manjinama u Tuzli i organizacija prezentacije nacionalnih kuhinja na svečanosti zatvaranja projekta.

Publikaciju „Tuzlanske nacionalne manjine“ pripremili su pripadnici nacionalnih manjina u Tuzli, a oslikava kulturu, brojnost, historiju, doprinose u razvoju društva u različitim sferama, uspjehe koje su ostvarivali pripadnici manjinskih naroda, kao i načine udruživanja i okupljanja članova manjinskih zajednica.

Smatra se da se svi izrazi upotrijebljeni u muškom gramatičkom rodu u ovoj publikaciji odnose bez diskriminacije i na žene, poštivajući rodnu osjetljivost jezika.

UVOD

Grad Tuzla je jedinstven u Bosni i Hercegovini, pa i u širem okruženju, po specifičnom odnosu između građana različite nacionalnosti koji žive u Tuzli i okolnim mjestima. Specifičan odnos građana Tuzle se odlikuje pozitivnim pristupima koncepta življenja u kojem je drugačije prednost, a ne problem.

Jedan od ključnih razloga harmoničnog života u Tuzli je masovni dolazak stranaca u Tuzlu i okolinu tokom perioda austro-ugarske uprave. Carska i kraljevska dvojna monarhija Austro-Ugarska (1867-1918) bila je država u Srednjoj Europi, s vladarima iz kuće Habsburg, a glavni gradovi su bili Beč i Budimpešta. Prije dolaska Austro-Ugara, Tuzla je oko 1600. godine imala 506 kućanstava, a stanovništvo je bilo većinski muslimansko (73,7%). Ostalo su bili kršćani katoličke i pravoslavne vjeroispovijesti. Prema prvom popisu stanovništva u Austro-Ugarskoj, 1879. godine, Tuzla je imala 5.119 stanovnika sa dominantnom većinom Muslimana, ali sa evidentiranim prisustvom Jevreja. Na svakom narednom popisu stanovništva, populacija Tuzle se povećavala, a i raznolikost nacija koje su živjele u Tuzli. U Tuzlu su, radi poslovnih prilika, i po dekretu tadašnjih vlasti, došli stanovnici različitih nacija i religija, sa svih područja Austro-Ugarske: Austrijanci, Nijemci, Česi, Slovaci, Italijani (sjeverni dio Italije je bio dio Austro-ugarske), Jevreji, Mađari, Poljaci, Rumuni, Rusini (Galicijani), Ukrajinci, Slovenci i Hrvati (iz Hrvatske i iz BiH). U istom periodu, u Tuzlu su se doseljavali i Srbi (iz Srbije), kao i stanovnici područja koja su izvan austro-ugarske uprave, a to su Francuzi, Grci, Bugari, Španci, Italijani i drugi.

Pregled popisa stanovništva Tuzle u perspektivi od dolaska Austro-Ugara do medernih vremena ukazuje na različitosti stanovništva kako po nacionalnoj, tako i po religijskoj i jezičkoj osnovi. Za popise stanovništva se primjenjivala različita metodologija, pa nema jedinstvenog pregleda prisutnosti nacionalnih manjina u Tuzli, ali se okvirni zaključci mogu izvesti na osnovu vjeroispovijesti stanovništva i jezika koji se u Tuzli koristio.

Prema popisu stanovništva 1910. godine, gradsko područje Tuzle imalo je 12.353 stanovnika. U popisu stanovništvo broj nije evidentiran po nacionalnoj pripadnosti, nego po vjeroispovijesti i jeziku, pa je najviše bilo pripadnika islamske vjeroispovijesti, zatim rimokatolika, pravoslavaca, Jevreja i evangelista. Ali po osnovu korištenja jezika, zaključuje se koje su nacije bile prisutne u Tuzli. Pored lokalnog jezika (srpsko-hrvatski), u upotrebi su bili mađarski, govorilo 280 stanovnika, njemački 124,

arnautski 14, španski 80, češki 415, poljski 212, slovenski 180, slovački 44, italijanski 180, rumunski 3, bugarski 16, ruski 1, francuski 5, turski 7. To znači da je 12,64% stanovnika Tuzle govorilo stranim jezikom.

Popis rađen 1921. godine je rađen po principu popisa za Okrug Tuzla, koji je imao 416.460 stanovnika, a obuhvatao je veliku regiju oko Tuzle. Popis ne daje jasnu sliku o Tuzli i broju stanovnika koji nisu većinsko stanovništvo. Za Okrug se navode podaci da od ukupnog broja stanovnika ima Albanaca 192, Slovenaca 626, Mađara 913, Čeha i Slovaka 700, Rusina 75, Poljaka 223, Rusa 413, Nijemaca 3.555, Turaka 17, Rumuna i Cincara 458, Italijana 237 i ostalih 992.

Popis stanovništva 1931. godine nije vršen po mjestima nego po srezovima. Srez Tuzla je obuhvatao izuzetno veliki broj mjesta i većih gradova i imao je ukupno 100.341 stanovnika. Koliko je grad Tuzla imao stanovnika nema jasnih statističkih podataka. Druga slabost popisa je što je popis rađen po osnovu vjeroispovijesti i jezika. Zvanično su bili registrovani lokalni jezik (zajednički srpski, hrvatski, slovenački i makedonski) 98.724, ostali slavenski jezici 515, mađarski 75, njemački 546, arnautski 99 i ostali (ne specificirani) 382.

Popis stanovništva rađen 1971. godine pokazuje da je Tuzla imala 121.717 stanovnika, najviše Bošnjaka, dok je Jugoslavena bilo 21.131, Crnogoraca 527, Albanaca 189, Roma 161, Slovenaca 159, Makedonaca 100 i ostalih (ne specificirani) 1.901. Romi se kao nacija prvi put brojčano identifikuju u Tuzli 1971. godini.

Prema popisu stanovnika 1991. godine, grad Tuzla od ukupno 131.618 građana, imao je sljedeću nacionalnu strukturu: Muslimani 62.669, Srbi 20.271, Hrvati 20.398, Jugoslaveni 21.995, Bosanci/Bošnjaci 1.091, Crnogorci 422, Romi 209, Albanci 252, Ukrajinci 7, Katolici 259, Slovenci 112, Makedonci 80, Pravoslavci 66, Mađari 58, Italijani 39, Česi 16, Poljaci 4, Nijemci 13, Hercegovci 3, Jevreji 4, Ostali 173, koji se nisu izjasnili 1.109 i nepoznato 2.368.

Veliki broj Rusa se nastanio u Tuzli u toku Oktobarske revolucije. Na području Tuzle u kontinuitetu žive Romi, manji broj Turaka koji imaju izvorno osmanlijske korijene a vjerovatno ima i Cincara, Karavlahi i Vlaha koji su imali svoja naselja u relativnoj blizini Tuzle. Padom Austro-Ugarske monarhije jedan broj došljaka u Tuzlu se vratio u svoju postojbinu, ali je značajan broj ostao u Tuzli, posebno oni koji su formirali porodice i stekli reputaciju u zajednici.

Neprocjenjiv gubitak je nastao u Tuzli u periodu Drugog svjetskog rata kad je iz Tuzle odvedeno u logore i ubijeno 273 od 347 tuzlanskih Jevreja. U periodu obnove države nakon Drugog svjetskog rata, u Tuzlu su doseljavali pojedinci ili porodice Albanaca,

Makedonaca, Crnogoraca, kao i iz Srbije, Slovenije i Hrvatske. Značajan broj ruskih i ukrajinskih porodica je napustio Tuzlu u vrijeme konfrontacije Tita i Staljina.

U današnje vrijeme, pored tri većinska naroda, u Tuzli živi šarenilo nacija koje su često kombinacije više nacija. Popisi stanovništva Tuzle u kontinuitetu pokazuju prisutnost nacionalnih manjina u Tuzli, što ukazuje na činjenicu da pripadnici nacionalnih manjina nisu asimilirani a svoj identitet i porijeklo ističu kao vrijednost građanske multinacionalne sredine. Različitost koju nose genetski kodovi došljaka u Tuzlu pokazala se kao dobar način očuvanja zajedništva, bez osjećaja ugroženosti ili nepravde, pa je u ovoj publikaciji dat pregled karakteristika 20 nacionalnih manjina koje su prisutne u Tuzli.

ALBANCI

1. Dolazak Albanaca na područje Tuzle

O dolasku prvih albanskih doseljenika u Bosnu i Hercegovinu dostupni podaci govore da se to dogodilo poslije Bečkog rata koji je vođen od 1683. – 1699. godine. Bila su to plemena Gruda, Hota i Klimenta koji su pripadali katoličkoj vjeri, a na područje BiH su ih naseljavali Turci.

Prema informacijama i podacima koje smo dobili iz udruženja „Dardania“ Tuzla, možemo zaključiti da su Albanci na ovim prostorima prisutni i davno prije Drugog svjetskog rata, a to najbolje pokazuje njihov veliki doprinos u borbi protiv fašizma u Drugom svjetskom ratu (1941.-1945.). Njihov veliki doprinos posebno u oslobodilačkom ratu naročito je evidentan na prostorima Istočne Bosne tj. u jedinicama koje su ulazile u sastav Šesnaeste muslimanske narodnooslobodilačke udarne brigade. Među borbicima ove brigade bilo je 168 Albanaca, od kojih su neki dali živote za slobodu ove zemlje. Po završetku rata neki se vraćaju svojim ognjištima, a neki su ostali u BiH, osnivali svoje porodice koje i danas ovdje žive i rade. Ono što je interesantno, jeste činjenica, da, osim nekolicine starijih osoba, teško je pronaći nekog mladog Albanca koji zna govoriti albanski jezik.

Malo je pisanih dokumenata koji potvrđuju prisutnost Albanaca na ovim prostorima, ali je veliki broj usmenih predanja o njihovom radu u Tuzli. Udruženje „Dardania“ je uspjelo obezbijediti nekoliko fotografija i drugih pisanih dokumenata koji potvrđuju prisustvo Albanaca na ovim prostorima još od 1920. godine. Te fotografije i dokumenta sačuvao je Tuzlak Mirza Rušidović, sin Šaćira Rušidovića, odnosno unuk Rušid Ahmeta. Fotografije i pisana dokumenta pripadali su njegovom djedu i ocu. Djed Ahmet je došao daleke 1920. godine u Tuzli, iz okoline Kukesa (Albanija) da bi radio kao poslastičar. U to vrijeme u Tuzli je bio i Ahmetov sunarodnjak Kamer Iljazović, koji je iz istog mjesta tj. okoline Kukesa, a čiji se potomci i danas bave poslovima koje je radio Kamer.

Period ponovnog i relativno mnogobrojnog dolaska albanskih doseljenika u BiH, bio je u vrijeme postojanja SFRJ, 50-tih i 60-tih godina prošlog vijeka. Zbog teških životnih uslova i političkih previranja na Kosovu i u Makedoniji veliki broj Albanaca dolazi u BiH, pa i u Tuzlansku regiju. U Tuzlu uglavnom dolaze Albanci iz Makedonije, posebno iz Tetova i Gostivara, ali i sa Kosova, i to najčešće iz okolina Prizrena, a u nešto manjem broju iz Preševske doline. Njihov dolazak bio je individualni, ali su dolazile i čitave porodice.

Socijalna struktura albanske populacije koja je došla na prostore Tuzle šezdesetih godina bila je drugačija nego prije. Sada su imali veći stepen obrazovanja, a pored toga bili su i vješte zanatlije: slastičari, pekari, buregdžije, ćevabdžije, zlatari, jorgandžije i krojači te su svojim radom i odnosom prema komšijama sticali poštovanje domaćeg stanovništva, koje traje i dan danas. Međutim, vremenom su neki zanati odumirali i gasili se, a razlog su uglavnom bile seobe stanovništva.

Važno je istaći da albansku nacionalnu zajednicu u Tuzli, pa i u BiH karakterizira iskrena otvorenost prema drugim narodima i njihovim kulturama, ali i snažna posvećenost razvijanju humanih odnosa sa drugima bez obzira na nacionalne, religijske i državne granice, te pronalaženje načina u prevazilaženju etničkih, međunacionalnih i drugih podjela. Poznati su po izuzetnoj međureligijskoj toleranciji.

Osnivač ćevabdžinice "Limenka" Neshfet Rufati sa sinovima Xhevatom i Enverom (izvor: porodična zbirka)

Dakle, na prostorima BiH ali i Tuzle, Albanci egzistiraju više od 100 godina, i pokazali su da znaju zaštititi svoje porijeklo, historiju, jezik, kulturu i tradiciju, uključujući i vjersku tradiciju. Istovremeno su dali izuzetan doprinos razvoju historije, kulture i društvenog života u BiH. Naseljeni širom BiH, Albanci čine jednu od najvećih etno-jezičkih manjina u BiH.

Važnu ulogu u odbrani BiH tokom ratnih dešavanja devedesetih godina prošlog vijeka, kao i u ekonomskom i društvenom životu su odigrali Albanci i zasigurno ostavili svoj pečat. Potomci albanske zajednice imaju neprocjenjivu zaslugu za očuvanje i razvijanje jezika, kulture, identiteta, tradicije i vrijednosti albanskog naroda. Istovremeno, oni su takođe dali značajan doprinos društvenom razvoju, borbi za slobodu i izgradnji države.

Važan proces ili segment u poboljšanju života albanske zajednice jeste i dodatna nastava ili održavanje kurseva albanskog jezika. Albanci koji žive u zemljama Balkana: Albanija, Kosovo, Srbija (Preševo, Bujanovac, Medveđa), Makedonija, Crna Gora, Grčka, Italija uključujući i Čameriju, su jedan narod, imaju jedan jezik, jednu historiju, jednu naciju i jednu zastavu. Nedjeljivi dio albanske nacije na Balkanu su i Albanci u dijaspori, koji žive u Europi, SAD-u, Kanadi, Australiji.

Nekoliko je elemenata koji ujedinjuju Albance na Balkanu sa onima u bilo kojem drugom kraju svijeta. To je prije svega vjera, velikodušnost, plemstvo, besa, gostoprimstvo, hrabrost i međuvjerska tolerancija. Albanci su ponosni na svoje ilirsko porijeklo, na antiku, na slavnu historiju, historijske osobine, etničke vrline i svoj jezik. Albanski pisac i sveštenik Gjergj Fishta albanski jezik je nazvao Božanstvenim jezikom. Albanci su veoma solidarni i humani ljudi. Ni u jednom svom historijskom periodu, nisu se pojavili kao osvajači niti su imali osvajačke ambicije prema svojim susjedima.

Posljednjih godina albanska zajednica u Tuzli je veliku pažnju počela posvećivati obrazovanju svog mladog naraštaja. Tako, danas u svojim redovima imaju kadrove sa srednjim, višim i visokim obrazovanjem, ljekare, inženjere, pravnike, profesore, supervizore, magistre socijalne pedagogije, magistre ekonomije, vjeroučitelje i druge, koji su spremni odgovoriti na razne izazove i zahtjeve te preuzeti odgovornost za rad u svojim profesijama. Na žalost, ovakav obrazovani kadar koji uz to uglavnom govori dva, tri i više jezika, sve više odlazi, kao i mnogi drugi, izvan granica BiH.

Albanska zastava (izvor: arhiva udruženja)

2. Brojnost Albanaca i poslovi kojima se bave

Prema popisu stanovništva iz 1910. godine u BiH je bilo 273 stanovnika koji su govorili albanskim jezikom. Godine 1931. taj broj iznosio je 890, dok je po popisu stanovništva iz 1961. godine u BiH živjelo 5.939 Albanaca. Po posljednjem popisu stanovništva iz 1991. godine u BiH živi 4.925 Albanaca.

Tačnih podataka o trenutnom broju pripadnika albanske nacionalne manjine u BiH za sada nema, zbog velikog broja odlaska i dolaska mladih albanskog porijekla. Procjenjuje se da u BiH, uglavnom u Federaciji BiH, danas živi između 8 i 10 hiljada Albanaca, što ih čini jednom od najbrojnijih manjina u BiH.

Prema procjenama udruženja „Dardania“, urađenim na osnovu direktnih kontakata članova Udruženja, broj građana albanskog porijekla koji žive u gradu Tuzli je oko 800-1.000, dok na području Kantona 1.200 – 1.500, a ima i onih koji se ne deklariraju kao Albanci. Pripadnici albanske nacionalne manjine su svojim radom i aktivnostima prisutni u svim opštinama Tuzlanskog kantona.

Značajno je istaći da u objektima u vlasništvu Albanaca, pored zaposlenika albanske zajednice ima i zaposlenika domaćeg stanovništva. Albanci su prepoznatljivi po poslovnosti u sektoru ugostiteljstva, tako da su decenijama u našem gradu prepoznatljivije ćevabdžinice „Limenka“ i „Sarajka“; restorani „Saranda“ i „Sedra“; slastičarna „Evropa“; cafe slastičarne „Bosna“ i „Fontana“; aščinica „Sarajka“; pekare „Saranda“, „Šaćir“, „Husino“, „Sloboda“, „Afrodita“, „Baldeadaj“ i dr. Međutim, zanemarljiv je broj onih pripadnika albanske nacionalne manjine koji se bave drugim zanatima u Tuzli.

*U Tuzli pravljen najveći burek na svijetu
(izvor: www.fokus.ba)*

*Vlasnici Restorana „Saranda“
(izvor: porodična zbirka)*

Tuzlanski Albanci su pokazali i dokazali da su vrsni i odgovorni ugostitelji, koji smatraju da nema nepoznanice za njih u njihovim poslovima. U subotu 14.12.2107.

godine u Tuzlu je oboren Guinnessov rekord u pravljenju najvećeg bureka na svijetu, koga su napravili uposlenici Restorana „Saranda“.

Vlasnici Restorana „Saranda“ su članovi albansko-bosanskog udruženja građana „Dardania“, Abdiraif i njegov sin Sherif. Sherif, iako magistar ekonomije, odlučio je nastaviti tradiciju i raditi sa ocem. „Sarandin“ burek je bio težak 675 kilograma, prečnik bureka je bio 6 metara i 1 cm, što je oko pet hiljada porcija, a razvijeno je kilometar i po jufke. Lepinu za rekordnu porciju od 1500 ćevapa napravila je nama dobro znana pekara „Hukić“, dok je za ćevape bila zadužena čuvena ćevabdžinica „Limenka“ čiji su vlasnici braća Xhevat i Enver Rufati članovi albansko-bosanskog udruženja građana „Dardania“.

Iako su doseljenici u BiH, Albanci su prihvatili način življenja stanovništva u BiH, pa se u BiH osjećaju kao u svojoj domovini, i daju svoj doprinos u svim političkim i drugim segmentima društva.

Doprinos Albanaca u odbrambenom ratu je bio ogroman, posebno u Tuzli i opkoljenom Sarajevu. Oni su ostavili tragove i napisali slavne stranice historije u borbi protiv agresora, braneći zemlju, ne samo kao obični vojnici, nego često i kao profesionalni i odgovorni oficiri. Veliki broj Albanaca priključio se snagama odbrane grada Tuzle, kasnije II korpusu Armije RBiH. U jednoj ovakvoj vojnoj formaciji, među patriotama, rodoljubima našlo se i, oko 250 boraca albanske nacionalnosti, koji su se priključili jedinicama II korpusa i tako pokazali svoju odanost, hrabrost i veliku ljudskost. U tim oružanim sukobima svoje živote za Tuzlu i BiH dalo je preko 30 Albanaca, a veliki broj njih je teže ili lakše ranjeno. Doprinos albanske zajednice u Tuzli u proteklom ratu je bio dvostruk. Jedni su bili na linijama odbrane grada Tuzle i BiH, a drugi su bili na svojim radnim mjestima u: ćevabdžinicama, buregdžinicama, slastičarnama, pekarama, koje su danonoćno radile i bile donatori borcima na borbenim linijama. Bilo je slučajeva da su Albanci živote izgubili upravo vraćajući se sa posla, ili dolazeći na svoja radna mjesta. Ovdje treba svakako izdvojiti pogibiju Tuzlaka Bajrama Zenunia, koji je u prvim majskim danima 1992. godine, poginuo na svom radnom mjestu, braneći relejnu stanicu Vlašić. U Tuzli je podignut veliki broj spomen ploče koje su posvećene poginulim pripadnicima ARBiH 92'-95', a nalaze se u Skojevskoj ulici, na Brčanskoj Malti, na kojoj se među imenima poginulih boraca nalazi se i ime Zlatnog ljljana Bajrama Zenunia. Na spomen ploči MZ „Tušanj i Slatina“ nalazi ime Sylejman Gerguria, u MZ „Senjak“ nalaze se imena Xhafer Aziria i Enver Nuhijaja, u MZ „Mosnik“ Dževdet Agushia, a to je samo još jedan dokaz da je Tuzla multietnički grad.

3. Udruživanje Albanaca i aktivnosti udruženja

Albanci koji žive i rade u Tuzli nisu bili organizovani niti su imali neko udruženje koje bi ih okupljalo i djelovalo na polju zaštite jezika, kulture, historije, tradicije i običaja.

Udruživanje Albanaca u BiH počinje tek poslije 1968. godine, kada tadašnja vlast SFRJ biva primorana da nacionalnim manjinama da više prava. To je omogućilo osnivanja albanskih zajednica u gradovima Sarajevu, Zagrebu, Beogradu i Ljubljani. U Tuzli se 1969. godine osniva „Zavičajni klub studenata sa Kosova“, čiji je cilj čuvanje jezika, kulture, tradicije i ujedno afirmacija istih. Oko 150 studenata je studiralo u Tuzli na dva veoma poznata fakulteta u bivšoj SFRJ, Rudarskom i Tehnološkom, a vodili su porijeklo iz etničkih albanskih krajeva, a najviše sa Kosova.

*Druženje albanskih studenata u Studenskom klubu 1973. godine
(izvor: porodična zbirka)*

Nekoliko dana prije izbora 1990. godine, 15. novembra, u Sarajevu je održana prva Skupština Demokratskog saveza Albanaca BiH (DSA). Demokratski savez Albanaca BiH u Sarajevu je imao dobro organizovane ogranke u Tuzli, čiji je predsjednik bio Rufat Limani, a ogranci su se organizovali i u Mostaru, Zenici, Bihacu i drugim mjestima.

Tuzlanski Albanci iako nisu bili pravno organizovani, po završetku ratnih dešavanja devedesetih godina u BiH izdaju dvojezični list „Besa“. U tom listu pisalo se o obrazovanju, jeziku, kulturi, umjetnosti, historiji i tradiciji Albanaca u BiH. Na taj način, putem pisane riječi na albanskom i BHS jeziku doprinosilo se artikulaciji i afirmaciji ukupnih interesa albanskog naroda, boljem upoznavanju i zblizavanju Albanaca i domaćeg stanovništva.

Izdanja lista „Besa“ (izvor: arhiva udruženja)

Ideja za pokretanje časopisa potekla je od Tuzlaka Bejtullah Đušince, a u djelo su ga sproveli članovi albanske zajednice Rizah i Emina Sokoli, Fatmir Goranci i novinar Ferid Šljivić. Časopis je štampan na albanskom i BHS jeziku.

U okviru albanske zajednice BiH, djeluje ABUG "Dardania" Tuzla, UGKA "Bajram Curri" Sarajevo, UGKA "Skender-Beg" Sarajevo i UGKA "Adem Jašari" Mostar. Albanska nacionalna zajednica u Tuzli ostaje dugo neorganizovana. Potreba je postojala i vremenom bila sve veća, a i okolnosti su to zahtijevale formalizaciju udruživanja Albanaca. Tako je formirano prvo udruženje Albanaca u Tuzli, tj. Albansko – bosansko udruženje građana „Dardania“- Tuzla. Udruženje svoje aktivnosti započinje 2007. godine, a brojalo je oko 140 članova. Udruženje ima za cilj očuvanje i njegovanje maternjeg jezika, historije, tradicije, kulture, običaja predaka i njegovanje dobrosusjedskih odnosa u sredinama gdje Albanci žive, uz najveće moguće standarde poštovanja, međusobnog razumijevanja i tolerancije. Osim toga, promovisali su i druge ciljeve kao što su promovisanje kulturnih vrijednosti i veza organiziranjem radionica, izložbi, seminara, predavanja te javnih tribina kako bi se popunila praznina u kulturnom djelovanju albanske nacionalne zajednice u Tuzli, pa i Bosne i Hercegovine.

Potpredsjednik Sokoli je pripremio prvi značajniji projekat, dvostepeni kurs albanskog jezika "Ne zaboravimo maternji jezik" koji je finansiralo Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK.

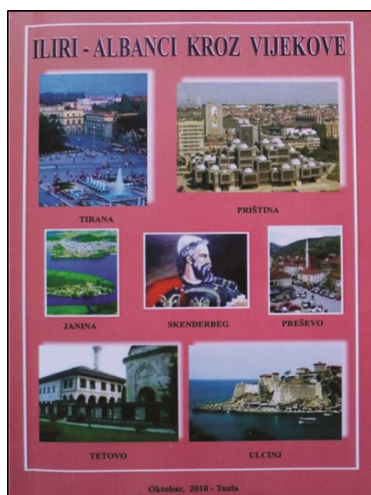
*Kursevi albanskog jezika
(izvor: arhiva udruženja)*

Kroz projekte udruženje doživljava afirmaciju, kao i albanska zajednica u cjelini. Transparentni projekti, dobro osmišljeni i slične aktivnosti su doprinijele da se albanskoj nacionalnoj zajednici u Tuzli približi maternji jezik, istorija, kultura i tradicija, a ujedno da se njeguju i čuvaju albanski nacionalni korijeni, i da se otklone negativne predrasude o Albancima.

Udruženje nastavlja sa aktivnostima, tako da 2008. godine izdaje dvojezičnu knjigu "Učimo albanski kroz razgovor". Na ovaj način se promovisao i sačuvao albanski jezik. Prvi stepen je pohađalo 14 učenika, dok je na II stepenu broj polaznika kursa povećan na 20.

Udruženje od osnivanja radi na pripremanju projekata i redovno aplicira na javne pozive tako da je realizovalo projekte i aktivnosti koje su puno značile posebno mlađim članovima udruženja. Udruženje je realizovalo i projekat pod nazivom “Ne zaboravimo prošlost – mislimo i radimo za budućnost”. Udruženje „Dardania“ je 2010. godine izdalo knjigu na BHS jeziku, „Iliri - Albanci kroz vijekove” koja je bila namijenjena polaznicima kursa. Urednik ove knjige bio je Rizah Sokoli, a i ovaj događaj je bio medijski praćen.

*Knjiga “Iliri - Albanci kroz vijekove”
(izvor: arhiva udruženja)*

Godine 2010, udruženje „Dardania“ je imalo čast da bude domaćin ambasadorima Republike Albanije u BiH gospodinu Flamuru Gashiu i ambasadoru Republike Makedonije u BiH gospodinu Rami Rexhepiu. Sastanak je održan 7.11.2010. godine u Hotelu „Tuzla“ u Tuzli.

Gostovanje ambasadora Republike Albanije i Makedonije u Tuzli (izvor: arhiva udruženja)

Od 2012. godine udruženje ima svoju kancelariju u MZ Slatina, u Tržnom centru br. 9. i novog predsjednika tj. Rizah Sokoli. Udruženje „Dardania“ je opravdalo svoje osnivanje. Tu su zakazane i pripremljene sve aktivnosti i projekti koje je udruženje realizovalo proteklih godina. Kroz kancelariju, osim članova prošlo je i mnogo gostiju. Gosti su nam bile i TV kuće, novinari i nekoliko naših sunarodnjaka iz drugih zemalja. Svi si imali samo riječi hvale za organizaciju i rad Udruženja „Dardania“. Važno je napomenuti da su svi projekti udruženja „Dardania“ bili dvojezični. Udruženje je bilo i izdavač dvojezičnog biltena „Glas/Zeri“ broj 12/13 i broj 13/14 koji se distribuirao u Tuzli, svim općinama Tuzlanskog Kantona, u Sarajevu, Mostaru, Zenici i Bihaću.

Aktivnosti u udruženju i bilteni Glas/Zeri (izvor: arhiva udruženja)

Radeći na afirmaciji albanske kulture Udruženje je postalo prepoznatljivo, a članovi priznati i poznati po svome radu. Sav rad u Udruženju „Dardania“ je na volonterskoj osnovi, a sve što se radi, radi se iz ljubavi i sa mnogo odricanja. Za rad, aktivnosti i projekte udruženja „Dardania“ riječi hvale ima i predsjednik albanske zajednice u Bosni i Hercegovini g. Muharrem Zejnullahu koji cijeni rad i nastojanja rukovodstva

udruženja. Vrijedno je napomenuti da rad udruženja „Dardania“ nije ostao neprimijećen i od strane inostranih diplomata, pa je tako ambasador Republike Albanije u Sarajevu gospodin Flamur Gashi, ostvario sa Udruženjem odličnu saradnju u periodu od 2010. do 2014. godine, za vrijeme svog službovanja u BiH .

Ambasador Albanije u posjeti udruženju „Dardania“ (izvor: arhiva udruženja)

Na Prvom samitu albanske dijaspore u Tirani 2016. godine, bila su i četiri člana delegacije albanska zajednice iz BiH. Osim predsjednika albanske zajednice Muharrem Zejnullahu, članice zajednice Xhemina Zejnullahu bili su i predstavnici udruženja „Dardania“, predsjednik Rizah Sokoli i član udruženja Riza Balaj. Za tuzlansko udruženje to je bila velika čast i zadovoljstvo, jer su na samit bila pozvana albanska udruženja i organizacije iz cijelog svijeta.

*Delegacija albanske zajednice BiH na samitu albanske dijaspore u Tirani 2016.
(izvor: arhiva udruženja)*

Udruženje „Dardania“ krajem 2017. godine je implementiralo projekat pod nazivom: „Čitanjem do znanja“ koji je podržan od strane Grada Tuzla. Za Udruženje je taj projekat bio od posebnog značaja, jer je tim projektom obilježena desetogodišnjica postojanja Udruženja „Dardania“.

Jubilej je obilježen izdavanjem i promocijom knjige „Udruženje Dardania 10 godina djelovanja“ u BKC-u, čiji je autor predsjednik udruženja Rizah Sokoli. Promotori ove knjige bili su novinar i publicista Ekrem Avdić i prof. dr. Izet Šabotić, a moderator, mr.soc.ped. Merita Sokoli. Zahvaljujući udruženju „Dardania“ u prvih 10 godina rada, bilo je članaka u štampi o albanskoj zajednici Tuzle mnogo više nego ranije. Aktivnosti udruženja su medijski praćeni, gdje prednjači Kantonalna novina „BH-Glas“. Svi projekti „Dardanie“ su bili dvojezični i usmjereni na njegovanje i čuvanje maternjeg jezika, kulture, tradicije i običaja, ali i suživota u sredinama gdje albanska nacionalna zajednica živi uz najveće standarde međunarodne i međuvjerske tolerancije.

*Obilježavanje 10 godina djelovanja udruženju „Dardania“
(izvor: arhiva udruženja)*

Veliki doprinos u razvoju udruženja dala je i njegova članica mr.soc.ped. Merita Sokoli. Pored mnogobrojnih aktivnosti koje je realizovala za udruženje Merita je na posljednjem saradničkom projektu „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u BiH“ rađenom sa udruženjima nacionalnih manjina, radila na edukaciji učenika u nekoliko osnovnih škola o kulturi, jeziku i tradiciji albanskoga naroda.

Mr.soc.ped. Merita Sokoli je, realizirajući projektne aktivnosti izjavila: „*Neupitna je činjenica da iako živimo u 21.vijeku i da su nam informacije dostupnije nego prije, i dalje postoje stereotipi i predrasude prema Albancima. Poražavajuća je i činjenica da se albanska nacija veoma malo spominje uprkos činjenici da su Albanci branili BiH u prethodnom ratu 1992-1995. Za taj period veliki značaj imaju imena poput Rame Kabashija, Sulejman Gergurija, Baki Shalje, Daut Biçevcia, Isaka Muje i dr. Ukoliko želimo ići u korak s vremenom i imati zdravo društvo, morat ćemo puno više raditi na borbi protiv diskriminacije ne samo Albanaca, ili nekih drugih nacionalnih manjina, nego svih onih koji su diskriminirani po bilo kojoj osnovi. S obzirom na navedeno, stava sam da je obrazovanje jedan od protektivnih faktora koji može doprinijeti smanjenju stereotipa i predrasuda o „drugima“ i „drugačijima“ kroz predavanja, edukacije i sl“.*

*Merita Sokoli drži predavanje u KŠC Tuzla o albanskoj nacionalnoj manjini
(izvor: arhiva udruženja)*

Udruženje "Dardania" radi na volonterskom principu, nema stalno zaposlenog osoblja, nema redovni izvor finansiranja, a od prikupljene članarine pokrivaju se troškovi zakupa prostora i režije.

Aktivnosti se realizuju isključivo putem grantova koji se dobiju apliciranjem na projekte na Javne pozive domaćih i stranih donatora. Ključni aktivisti Udruženja su članovi porodice Sokoli, Rizah Sokoli, Merita Sokoli, magistrica socijalne pedagogije, Emina Sokoli, supervizor za socijalni rad, Zamire Sokoli, bachelor inženjer hemijske tehnologije i Zana Sokoli, diplomirani pravnik.

Pripremio Rizah Sokoli

ITALIJANI

1. Dolazak Italijana na područje Tuzle

Prisutnost Italijana u Tuzli, pa i na drugim područjima Bosne i Hercegovine, rezultat je aneksije BiH od strane Austro-Ugarske 1878. godine i pokretanja velike skupine stanovništva Italije, posebno iz oblasti Južnog Tirola i Trenta, prema Bosni i Hercegovini, a naselili su područja u BiH koja je Austro-Ugarska uprava namijenila za došljake iz Italije.

Neposredan uzrok preseljenja Italijana u BiH su velike poplave koje su 1882. godine zahvatile Južni Tirolo. Pored katastrofalnih poplava koje su potpuno uništile imovinu inače siromašnog stanovništva, i niz drugih loših okolnosti je dodatno motiviralo stanovništva da se preseli na područje BiH. Procjenjuje se da je u Bosnu i Hercegovinu tokom 1883. i 1884. godine došlo između 700 i 800 stanovnika.

Stanovnici Italije su počeli dolaziti u BiH organizovano u grupama i naseljavali područja Mahovljana kod Banja Luke, Zenice, Štivora kod Prnjavora i Konjica. Međutim, značajan broj porodica je i samostalno dolazio na područje BiH, a posebno je to bio veliki broj porodica koje su samostalno stizale u Tuzlu i okolna mjesta.

U Tuzlu se prvo doseljavaju članovi porodice Mott i to iz mjesta Siror, Primiero, Feltre i Brez. Članovi ove porodice u Tuzlu i okolinu počeli su se doseljavati od 1880. godine. Prvobitno naseljavanje je počelo na lokalitetima Talijanuše, na padinama Ilinčice i šireg područje naselja Kula, gdje su se nastanile neke od prvih grupa doseljenika u Tuzlu, te na područje Simin Hana, naselje Talijani.

*Porodica Mott – prvi doseljenici u Tuzlu, braća i sestre Mott
(izvor: arhiva udruženja)*

Prvi masovni dolazak ostvarilo je dvadesetak porodica, koje su došle u Tuzlu 1888. godine, čiji su članovi mahom radili kao građevinski radnici kod preduzetnika Cordignana, inače porijeklom Italijana. Cordignano se udružio sa drugim italijanskim građevinskim preduzetnikom Candotti i formirao građevinsku kompaniju "Cordignano i Candotti" koja je projektovala i gradila više od deset značajnih građevinskih objekata u Tuzli, ali i izvan Tuzle.

*Građevinski preduzetnik Cordignano u Tuzli
(izvor: arhiva udruženja)*

Nešto kasnije doseljavaju se preci porodice Piccolotti sa brojnim članovima. Oni u Tuzlu dolaze iz provincije Beluno. Iz Levica 1891. godine stiže porodica Gojo, čiji su članovi poznati građevinari, ali kojih više, po muškoj lozi, nema u Tuzli. Porodica Segat stiže u Tuzlu u Kreku, 1.11.1906. godine sa dva brata i sestrom. Nakon toga, 1910. doselila se porodica Fontan, pa 1911. godine dolaze porodice Bancher i Daldon i nastanjuju se u prigradskim naseljima Solina i Simin Han. Ove porodice, takođe, nemaju više direktnih muških potomaka. Porodica Zamboni je prvobitno 1880. godine došla u Zenicu i Vranduk, a jedan ogranak te porodice dolazi Tuzlu 1911. godine.

Od dolaska italijanskih porodica u tuzlanski kraj, nije bila uočljiva veza migranata sa zemljom njihova porijekla, Italijom. Prirodno bi bilo da je dolazilo do druženja i zbližavanja italijanskih porodica ali to nije bilo posebno izraženo. Međutim, bilo je više slučajeva sklapanja brakova između članova italijanske zajednice, ali i brakova sa partnerima koji su došli sa prostora Austro-Ugarske monarhije.

*Vjenčanja porodica u Tuzli koje imaju italijansko porijeklo — Mott i Zamboni
(izvor: arhiva udruženja)*

Od ranih početaka i doseljavanja prvih porodica iz Italije, pa sve do današnjeg vremena, dolazilo je do značajnih promjena u društvenom položaju Italijana. Italijani su dolaskom u Tuzlu prihvatili navike i običaje matičnog stanovništva. Već u drugom koljenu, počevši od rođenja prve djece iz italijanskih brakova u Bosni i Hercegovini, italijanske porodice nisu koristile italijanski jezik, a cjelokupno kasnije potomstvo je govorilo jezike koji se govore u Bosni i Hercegovini.

U Tuzli i okolini žive sljedeće porodice koje imaju izvorno italijansko porijeklo: ALASSI, ANDRIUSSI, BATTISTA, BANCHER, BATTICELLI, CANDOTTI, CUKIATTI, ČABRAJA, DALDON, DORIGHIA, DRUSIANI, FONTAN, GOJO, MARCON, MARCOLINI, MICHELINI, MIKILINI, MONTIBELLER, MOTT, PICCOLOTTI, ROSSI, SEGAT, SORAVIA, TARADE, TROMBETTO, ZAMBONI.

Ranije su živjele sljedeće porodice: BARBINNI, BUSSATTA, CORDIGNANO, DELONGA, DELSANTE, FACCIO, FIAMENGO, GIACONI, GROTTI, KOMLJEN, KONRAD, KRISTEN, KRMEK, LAGINJA, LAZZARI, MARCOLLINI, MERLUZZI, MORETTI, MOROZINI, MURADORI, MUSULINNI, OLIVARI, PACHER, PALLA, PAPIPUTI, PIONDI, SCALCERI, SCIOCCI, TOSON, VENERUS, VIDONI, ZANINI.

Današnji potomci porodica Italijana su mnogobrojni, a pripadaju porodicama: Alasi su Zonić; Andriusi su Sekanić, Mahmuzić; Bancher su Odobašić, Ibrišimović, Vasilj, Latal, Čivičić; Candotti su Rajić, Kronauer, Šuha; Daldon su Marković, Slijepčević, Šimić, Dobnik, Pavlović; Fontan su: Ivanković, Miladinović, Vračević, Mičić, Bojanović, Jagodić; Gojo su Mott, Mujkanović; Menegoni su Hodžić; Michelini su Manojlović, Gušić, Kakeš; Mott su porodice Stokanović, Čaušević, Križan, Radić,

Kljajo, Bradvičić, Božić, Stanković, Brlečić, Radulović, Lovreta, Savičić, Divković; Piccolotti su Peranović, Čandžić, Šekularac, Tuka, Brujić, Šćekić, Simala, Čustendil, Kapidžić, Gardaš, Zulumović, Broch; Rossi su Sečnjak, Stanišić, Perko, Getliher, Iličković; Segat su Stjepić, Pešić, Ivković; Zamboni su Sunara, Cvetković, Tešić, Petković, Tišma, Levai, Petrovski, Miljčević, Marić, Jobst, Knežiček, Kurbegović, Solar, Šobačić, Vidović, Gajić, Josić, Tadić, Kovačević, Jurišević, Pendić, Kubinek, Ostojčić i Pandurević.

Kako je prolazilo vrijeme, Italijani su postajali sve integrisaniji dio tuzlanskog društva. Zajedno sa svim drugim nacijama, školovali su se, zapošljavali, učestvovali u kulturnom i sportskom životu grada, učestvovali u NOB-u, učestvovali u odbrani Bosne i Hercegovine tokom devedesetih godina, postajali značajni politički i društveni radnici, obavljali rukovodne dužnosti u državnim preduzećima, osnivali privatna preduzeća. Italijani su ostavili značajan trag svog boravka u Tuzli koji je vidljiv u izgradnji infrastrukture, kulturnom i sportskom djelovanju, gastronomiji, razvoju dobrovoljnog vatrogastva i slično.

*Razglednice Tuzle sa građevinama koje su gradili Cordinano i Candotti
(izvor: arhiva Envera Mandžića)*

U novije vrijeme značajna je prisutnost javnih i poslovnih ličnosti i ličnosti iz kulture, italijanskog porijekla, kao što su Jakov Mott (sportski radnik), Kadrija Hodžić (doktor, univerzitetski profesor), Alija Hodžić (sportski radnik i fotograf), Željko Mott (sportski radnik i humanista), Blanka Tišma (socijalni radnik), Karlo Segat (sportski radnik), Ivica Segat (politički radnik i glazbenik), Nada Dobnik (slikarka), Irina Dobnik (glumica), Željko i Tihomir Knežiček (doktori, univerzitetski profesori), Kovačević Aida (ljekar), Stokanović Mladen (preduzetnik), Oliver Mott (muzičar), Vidović Vladimir (preduzetnik), Mott Dario i Slavica (ljekari), Viktor Jurišević (sportski radnik), Zoran Pendić (ekonomista), Lucija Tadić (sudija), Danijel Pikoloti (zanatlija), Mario Kronauer Candotti (muzičar), Svjetlana Kakeš (savjetnica Gradonačelnika Tuzle), Svjetlana Zamboni (politički radnik), Jakov Križan (muzičar), Tomislav Križan (muzičar i inovator), Božo Šimić (IT stručnjak), Zlatko Ibršimović (profesor i direktor srednje škole), Nihad Smajić (profesor u srednjoj školi), Slavko Andriussi (hemijski tehničar), Boris Šuha (ribolovac i električar), itd.

Danas, potomci Italijana pripadaju različitim vjeroispovijestima, pa među njima ima katolika, pravoslavaca i bošnjaka - muslimana. Većina potomaka Italijana se izjašnjava shodno religijskoj pripadnosti (Hrvati, Srbi, Bošnjaci), a izuzetno mali broj stanovnika je zadržao izvornu nacionalnost.

2. Brojnost Italijana i poslovi kojima se bave

Tačnih podataka o broju pripadnika italijanske nacionalne manjine u BiH za sada nema, a odgovor na to pitanje nije dao ni posljednji popis stanovništva obavljen 2013. godine.

Zahvaljujući prilivu imigranata u austro-ugarskom periodu, broj stanovnika Tuzle je imao stalnu tendenciju rasta, tako da je 1879. godine bilo 5.119 stanovnika, 1885. godine 5.933, 1895. godine 10.227 a 1910. godine 12.357 stanovnika. Rast broja stanovnika je najvećim dijelom prouzrokovan doseljavanjem velikog broja stranaca na regiju Tuzle, a posebno u sam grad Tuzlu, tako da je 1910. godine bilo nešto manje od 2.500 Italijana.

Prema podacima iz 1993. godine, u Bosni i Hercegovini je živjelo oko 250 porodica Trentinjana, zatim iz provincije Beluno, bilo ih je oko 150, te iz provincije Udine oko 70. Po brojnosti, danas na prostoru Tuzlanske regije najviše živi potomaka i članova porodica Piccolotti, Mott, Zamboni, Michelini, Segat, Bancher, Fontan, Rossi i Gojo.

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine u Tuzli je živjelo 39 Italijana, a prema popisu iz 2013. godine nije vidljivo koliko se građana BiH u Tuzli izjasnilo kao Italijani. Ambasada Italije u BiH ima podatke da je u Tuzli i regiji prijavljeno 88 osoba koje imaju italijansko državljanstvo, ali znatan broj tih osoba ne živi u BiH. Činjenica da je izuzetno veliki broj građana italijanskog porijekla potpuno integrisan u društvenu zajednicu BiH, pa je za očekivati da će se značajan broj građana, koji imaju italijansko porijeklo, izjašnjavati kao Hrvati, Srbi ili Bošnjaci.

Tuzlanski Italijani su uglavnom ostali na području Tuzle, a pojedine porodice su od samog dolaska mijenjale mjesto boravka te odlazile u druge krajeve. U ranoj fazi dolaska, do oko 1914. godine, jedan broj italijanskih porodica je napustio Tuzlu, vratio se u Italiju ili preselio u druge države. Tokom formiranja Kraljevine SHS i Kraljevine Jugoslavije, iselio se jedan broj Italijana zbog tadašnje politike novih država koja je zahtijevala obavezno uzimanje jugoslovenskog državljanstvo, a što je podrazumijevalo odricanje italijanskog. Pred Drugi svjetski rat, 1939. godine, doseljenim Italijanima je ponuđeno, od strane Musolinija, ponovno preseljenje u Italiju. Iz Tuzle se, međutim, tom pozivu Musolinija odazvao relativno mali broj pojedinaca. Zanimljivo je da tuzlanski Italijani nisu napuštali Tuzlu tokom Drugog svjetskog rata i bili su na strani boraca protiv fašizma.

Vlada Italije je 1997. godine donijela akt o vraćanju državljanstva svima onima kojima je na silu oduzeto nakon Drugog svjetskog rata. Odluka o dodjeli državljanstva na osnovu porijekla donesena je 2000. godine. Pozitivne zakonske odredbe Italije omogućavaju građanima Bosne i Hercegovine da dobiju italijansko državljanstvo pod određenim uslovima. Na taj način je jedan broj Tuzlaka, otišao u Italiju radi posla ili školovanja i tamo zasnovao vlastite porodice. To su uglavnom bili članovi porodica Piccolotti, Segat, Zamboni, Daldon, Mott.

Dolaskom u tuzlanske krajeve, italijanski doseljenici su radili sve što su mogli, kako bi našli posao i obezbijedili egzistenciju, a obzirom da su doseljenici imali, uglavnom, iskustvo u zemljoradnji, stočarstvu i obradi drveta. Druga grupa poslova kojima su se bavili su zanatski radovi koji su prvenstveno pomogli doseljenicima da podignu vlastite domove i vjerske objekte, a kasnije da to bude izvor zarade. Italijani su imali i druga zanimanja. Bili su stolari, kolari, obučari, kamenoresci, željezničari, rudari, dimnjačari, graditelji pruga i tunela te muzičari.

Od značaja je istaći i činjenicu o uključivanju Italijana u gradnju vjerskih objekata u okolini Tuzle. Doseljeni Trentini prvi su vrhunski zidari koji su osim vještine zidanja donijeli i nove stilove građenja kuća u kojima je i potkrovlje stambeni dio. Zatim su, prvi u Tuzlu, donijeli umijeće zidanja dimnjaka. Cordignano i Candotti su građevinski preduzetnici, koji su za vrijeme austro-ugarske uprave projektovali i izgradili značajan broj državnih i privatnih građevinskih objekata u Tuzli. Porodica Gojo je poznata po izradi betonskih elemenata i nadgrobnih spomenika, pa je i danas u Tuzli prisutan vidljiv trag koji su preduzetnici iz porodice Gojo ostavili u Tuzli.

Prisustvo Italijana u javnom životu Tuzle zabilježeno je u nizu dokumenata iz raznih perioda razvoja tuzlanskog kraja. Stare fotografije pokazuju prisustvo Italijana u zdravstvu i sportu. Dobrovoljno vatrogasno društvo (DVD) Tuzla osnovano je 1883. godine, a u radu društva značajno mjesto pripada članovima porodice Mott. U vrijeme osnivanja društva, Đakomo Mott je bio jedan od članova Dobrovoljnog vatrogasnog

društva u Tuzli. Na slici Društva iz 1933. godine prisutni su Jakov Mott, Johan Mott i Ivan Mott.

*Članovi DVD Tuzla – Jakob Mott
stoji desno u odijelu
(izvor: arhiva udruženja)*

Razvojem vatrogastva, nastala su društva u Rudniku „Kreka“ i u „Solani“ Kreka. U Fabrici soli Rudolf Zamboni je bio dugogodišnji predsjednik IDVD „Solana“ Kreka, a u istom društvu bila su još tri člana italijanskog porijekla.

Porodica Rossi koja se naselila na područje Kladnja, a kasnije i Živinica, bila je prepoznatljiva po poslovanju izvlačenja šumske građe konjima, a radili su i obradu drveta. Giovanni Dorighi je bio stručnjak za izgradnju željeznica i tunela u BiH.

Osim toga, Italijani su u lokalnu kulturu unijeli svoje običaje i tradiciju pjevanja, kuhanja i zajedničkog druženja na otvorenom prostoru. Organizirali su teferiče na livadama i u dvorištima. Uz rad je, u to doba, bila veoma zastupljena i muzika, tako da je u periodu od 1920. godine djelovao tamburaški sastav sastavljen od četiri Italijana, dva Čeha i jednog Bosanca. Bio je to popularni „Bajazzo“ koji je svirao i u kino dvorani tokom prikazivanja nijemih filmova. Augusto-Gusti Mott je jedan od osnivača Tamburaške sekcije „Slobode“, kao i Fudbalskog kluba „Gorki-Sloboda“. Augusto-Gusti, poslije Prvog svjetskog rata sa uspjehom je 12 godina vodio pozorišnu i muzičku sekciju organizovanih radnika.

Braća Križan (izvor: arhiva udruženja)

*Priznanja profesora Ljube Radića
(izvor: porodična zbirka)*

U Tuzli je krajem dvadesetog vijeka organizovana i alpinistička grupa, a među prvim članovima bili su Mott i Candotti. Rafael, zvani Rafo, Mott dipl. ing. šumarstva, bio je direktor šumskog gazdinstva u Tuzli, a kasnije je zauzimao značajno mjesto u Ministarstvu šumarstva BiH. Poznati sveštenik iz porodice Fontan je Antonio-Anto Fontan koji je bio profesor teologije na katoličkom univerzitetu u Beču. Italijani su u Tuzli dali značajan doprinos i u borbi za slobodu u svim periodima, od njihovog dolaska na prostore Bosne i Hercegovine. Aktivno su učestvovali u radničkom

pokretu prije 1941. godine, bili borci narodnooslobodilačkog rata 1941.-1945. i učestvovali u borbama za slobodu Tuzle tokom ratnih sukoba devedesetih godina.

*Leonardo Bancher u kaznionici u Sremskoj Mitrovici
(izvor: arhiva udruženja)*

U vremenu od 1918. do 1921. godine, Tuzla je bila jedan od najjačih radničkih centara u ondašnjoj Jugoslaviji. Ideale radničke klase i ljevičarskog pokreta u čitavom periodu između dva svjetska rata branili su i promovirali i pripadnici Italijana, Leonardo Bancher, August Mott i Rafael Rafo Mott.

Istaknuti revolucionari u toku Drugog svjetskog rata bili su Simone Bancher (Šimon), Leonida Banker – Čatić, kćerka Šime, Sofija Pikoloti, zvana Italijanka, Rudolf Zamboni, Nikola Zamboni, Dara Zamboni rođena Reljić, Stjepan Batista, Danica Fontan-Lazarević, Mott Ignjac - Naci. U ratnim sukobima u BiH u periodu 1992.-1995. godina, na području Tuzle, učestvovao je veliki broj Tuzlaka italijanskog porijekla. Bez izuzetka su bili pripadnici oružanih snaga i policije BiH. Učestvovali su u oružanoj borbi kao pripadnici TO, Armije BiH, HVO i policijskih snaga. Procjenjuje se da je skoro svaka italijanska porodica imala učesnika u ratu, ali da, na sreću, nije bilo velikog broja poginulih Italijana u tim sukobima. Na žalost, bilo je civilnih žrtava rata u Tuzli, posebno među članovima porodice Mott.

3. Udruživanje Italijana i aktivnosti udruženja

Iako dolazak Italijana u Tuzlu datira skoro 130 godina, sve do 1993. godine Italijani nisu bili organizovani u udruženje, društvo ili neku drugu formu organizovanog okupljanja građana. Nisu se organizovali da bi djelovali na zaštiti kulturnog naslijeđa prostora sa kojih su došli, ili na zaštiti vlastitih prava i njegovanja jezika, za razliku od Njemaca koji su imali svoje nacionalno društvo osnovano u Tuzli još 1911. godine, a Jevreji su imali tri društva osnovana 1902. i 1911. godine.

U toku posljednjih ratnih sukoba u Bosni i Hercegovini tokom 1992.-1995. godine, u proljeće 1993. godine javlja se ideja o formiranju udruženja građana koje bi okupilo potomke italijanskih doseljenika i kako bi se uspostavio sistem raspodjele humanitarne pomoći koja je dolazila iz Italije.

Dana 8.5.1993. godine, kada su se stekli svi uslovi za početak rada udruženja, u prepunoj sali Hotela Tuzla održana je osnivačka Skupština Udruženja koje je okupljalo građane italijanskog porijekla.

Udruženja je registrovano kao **“Udruženje građana italijanskog porijekla i prijatelja Italije”** u Tuzli. Za predsjednika Udruženja izabran je Branislav Mott. U Udruženju je, uz potpisivanje pristupnice, primljeno oko 700 članova. Na listi članstva Udruženja od 28.7.1993. godine bilo je 253 porodice i 693 člana, a 1.11.1995. godine registrovano je ukupno 245 porodica. Završetkom ratnih dešavanja, rad udruženja slabi, smanjuju se aktivnosti i polako se gasi. Razloga je nekoliko, ali je najvažniji onaj koji je proistekao iz internih neslaganja članova udruženja.

Osnivačka Skupština 1993. i redovna Skupština 2012. (izvor: arhiva udruženja)

Posljedica toga je osnivanje novog udruženja 11.4.2000. godine. Tada je osnovano Udruženje Trentinjana u okviru velike grupe udruženja “Trentini nel mondo” koje okuplja 276 udruženja Trentinjana u 27 država širom svijeta. Prvi predsjednik novog udruženja pod nazivom **„Udruženje građana Trentini Tuzla“** bio je Karlo Segat. S obzirom da je u ratu i poslije rata mnogo članova tadašnjeg udruženja napustilo Bosnu i Hercegovinu, u maju 2004. godine evidentirano je 69 porodica sa ukupno 186 članova. Udruženje realizuje nekoliko projekata koji afirmišu italijanski jezik, druženje članova, obilježavanje više od vijeka dolazaka Italijana u Tuzlu, povezivanje svih italijanskih udruženja u Bosni i Hercegovini. Udruženje ima i biblioteku. Izuzetno je značajno napomenuti da provincija Trentino obezbjeđuje novčanu socijalnu pomoć za članove italijanske zajednice u Tuzli. Godine 2008. došlo je do promjene rukovodstva udruženja i aktiviranja projektnih aktivnosti. Na inicijativu članova udruženja predložen je novi naziv udruženja, kao i novi pravac djelovanja. Tako je 20.9.2010. godine zvanično registrovano udruženje u novom obliku i sa novim imenom **UGIP “Rino Zandonai” Tuzla**. Za predsjednika udruženja izabran je Tihomir Knežiček.

Udruženje broji 300 članova, od kojih je oko 25 aktivnih. Međutim, i ovdje je tendencija opadanja broja i aktivnih i neaktivnih članova. Udruženje nema stalno zaposlenih, a aktivnosti se uglavnom realizuju na volonterskoj osnovi.

Otvaranje prostorija Udruženja u Kreki, gosti načelnik Tuzle Jasmin Imamović i predsjednik "Trentini nel mondo" Rino Zandonai (izvor: arhiva udruženja)

Udruženje ima prostor za rad koji je potpuno neuslovan jer nema potrebnu infrastrukturu za normalno funkcionisanje. Prostorije su osposobljene donacijom "Trentini nel mondo" 2003. godine, a na otvaranju je bio tadašnji načelnik Općine Tuzla Jasmin Imamović. Ovakav status udruženja znatno umanjuje efikasnost rada i ostvarenje aktivnosti.

Udruženje je od 2010. godine realizovano desetine projekata i aktivnosti. Među njima treba izdvojiti manifestaciju „Dan italijanske kuhinje u Tuzli“ koja se održava u kontinuitetu od 2010. godine i predstavlja jedan od zaštitnih znakova udruženja.

Dani italijanske kuhinje u Tuzli (izvor: arhiva udruženja)

Udruženje je radilo na realizaciji izložbi različitog karaktera. Bile su to izložbe na kojima je urađena prezentacije italijanskih porodica, te zaštita kulturnog naslijeđa Tuzle. Publikovana je knjiga o porodici Zamboni, realizovana je obuka za udruženja nacionalnih manjina u BiH iz oblasti strateškog planiranja, i druge aktivnosti.

Slikarka Nada Dobnik na samostalnoj izložbi (izvor: arhiva udruženja)

Novogodišnje druženje članova udruženja Italijana (izvor: arhiva udruženja)

*Izložba i poseban dodatak Oslobođenju
"Svjedoci tuzlanske multikulturalnosti"
(izvor: Oslobođenje)*

Udruženje je u svom radu usko vezano za italijansko udruženje „Trentini nel mondo“ iz Trenta koje okuplja udruženja i klubove Trentinjana širom svijeta. S obzirom da ambasada Italije u Sarajevu nikad nije finansijski podržala bilo koju aktivnost udruženja, a traženo je, UGIP “Rino Zandonai” ne očekuje saradnju sa ambasadom Italije. Udruženje ima kvalitetnu saradnju sa ostala tri udruženja Italijana u BiH i to: „Udruženje građana italijanskog porijekla Sarajevo“ iz Sarajeva, „Udruženje Italijana grada Banja Luka“ iz Banja Luke i Udruženje Italijana "Štivor klub Trentini".

Rad i aktivnosti udruženja prate mediji kao što su Televizija Tuzlanskog kantona i Radio TK, Tuzlanska televizija i Radio Tuzla, RTV 7, RTV Slon extra, a publikovani su i članci o udruženju u printanim medijima „Oslobođenje“, „Dnevni avaz“ i “Tuzlanski list” a WEB objava je bilo na desetine. Dokumentarni program posvećen nacionalnim manjinama rađen je na Federalnoj TV, a snimanje o Italijanima je bilo u Tuzli.

Udruženje ima vlastitu WEB stranicu od 2010. godine www.ugip-tz.ba.

Predsjednik udruženja Tihomir Knežiček je izabrani predstavnik italijanske nacionalne manjine u Vijeću nacionalnih manjina BiH u Parlamentarnoj skupštini BiH, što je značajno priznanje radu udruženja.

Pripremio Tihomir Knežiček

JEVREJI

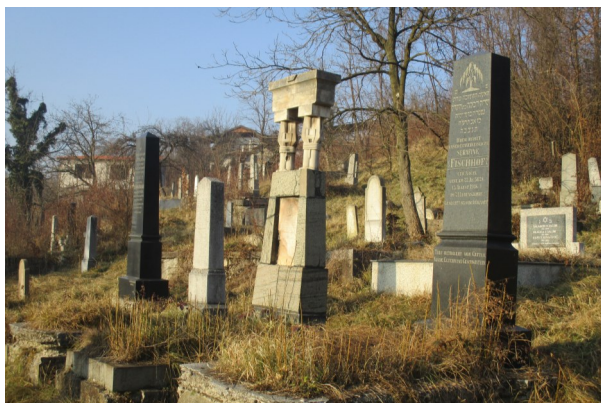
1. Dolazak Jevreja na područje Tuzle

Jevreji su se kao etnička vjerska zajednica u BiH pojavili nakon progona iz Španije krajem 15. vijeka, kada su, tražeći utočište i spas od španskih vladara, došli u Bosnu koja je u to vrijeme bila u sastavu Osmanske imperije. Jevrejska zajednica se održala do današnjih dana, iako u relativno malom broju. Veliki broj Jevreja koji žive u gradskim sredinama, u Sarajevu, Tuzli Banja Luci, Doboju integrisao se u lokalno stanovništvo, a zadržao je svoju vjeroispovijest. Jedan broj Jevreja je promijenio vjeroispovijest kako bi svoje porodice spasili od odvođenja u logore smrti tokom Drugog svjetskog rata.

Još od vremena Otomanske uprave na tuzlanskom području poznate su jevrejske porodice trgovaca i zanatlija, među kojima treba izdvojiti porodice: ABINUN, ALTARAC, ALBAHARI, BARARON, BARUH, DANON RABIN, FINCI, HAJON, LEVI, OZMO, PAPO, PESAH, PINTO, ROMANO, SALOM, i dr. Međutim kad je Austro-Ugarska preuzela upravu nad BiH na tuzlansko područje dolaze kao nosioci kapitala,

organizatori proizvodnje i kulturno-prosvjetne djelatnosti poznate, jevrejske porodice: AJZENBRUH, AJZENŠTAJN, BLAT, BLUM, CIRING, CISKO, DOMANJI, DREKSLER, FELDBAUER, FINGERHUT RABIN, FIRT, FIŠLA, FRIDMAN, GOLDŠTAJN, GOTLIB, HALBERŠTAJN, HERMAN, HUPERD, IZIDOR, IZRAEL, KAC, KARGER, KLAJN RABIN, KLIMPL, KOLARIĆ, KONFINO, KRAUS, LAJHTER, LAUFER, LEBL, LEKER RABIN, LISKA, MONDŠTAJN, MUC, ROZNER, RUKENŠTAJN, SALC, ŠATNER, ŠVARCBERGER, PROF. RABIN URBAN, PROF. RABIN VAJS, VASERŠTAJN, VIZLER i dr.

Tuzlanski Jevreji su za svoje potrebe sagradili prvu sinagogu krajem 19. vijeka, a zgrada i danas postoji u Jevrejskoj ulici u Tuzli. Druga sinagoga, nazvana "Templ", završena je 1906. godine, a nalazila se u Klosterskoj ulici, u blizini današnjeg Katoličkog školskog centra Tuzla. Premda odvojene u opštinama i sinagogama, Jevreji su formirali zajedničko groblje. Osnovano je 1900. godine na lokalitetu Borić i jedno je od triju u Bosni i Hercegovini, a vrlo je vrijedan kulturno-historijski spomenik. Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika 2018. godine, proglasila je "Grobljansku cjelinu – Jevrejsko groblje na lokalitetu Borić u Tuzli", nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine. Na tom groblju se i danas sahranjuju jevrejske porodice.

Jevrejsko groblje u Tuzli
(izvor: fotograf Tihomir Knežiček)

Templ u Tuzli
(izvor: arhiva Envera Mandžića)

2. Brojnost Jevreja i poslovi kojima se bave

Zbog činjenice da su Jevreji u Tuzli pripadali dvjema skupinama Jevreja, Aškenazi i Sefardi, bile su i dvije posebne Jevrejske opštine sa posebnim hramovima. Godinu dana od okupacije Tuzle od strane Austro-Ugarske, u Tuzli je živjelo 17 Sefardskih Jevreja koji su imali svoju opštinu i sinagogu. Sljedećih su godina Aškenazi masovno

naselili Tuzlu tako da su već 1885. osnovali svoju opštinu i 1906. izgradili sinagogu u današnjoj Klosterskoj ulici koja je 1942. godine zapaljena pa srušena. Od osnivanja Jevrejske opštine do 1941. godine kad su počeli progoni Jevreja, rođeno je 470 djece Jevreja. U vrijeme Prvog svjetskog rata, aškenaska opština imala je 400 članova, a sefardska 120 članova.

Tuzla

At the beginning of the 20th century (2001-2002)

Historical Josef Kavali day in 1907 (2001-2002)

A religious guide book, "Polemika" (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Historical building in Tuzla (2001-2002)

Jevrejske porodice u Tuzli - Izložba pod nazivom "Izgubljeno u holokaustu: Jevrejski komšilik u Bosni i Hercegovini", realizovana u Tuzli, a onda i u gradovima širom BiH 2015. godine. Izložba, na dva postera, predstavlja jedinstven prikaz jevrejskog života u Tuzli (izvor: JU Arhiv TK)

Porast jevrejske populacije u Tuzli odrazio se i na polju ekonomskih, privrednih, društvenih i kulturnih odnosa. Cjelokupan privredno-ekonomski doprinos Jevreja u Tuzli i okolini počeo je otvaranjem prvih modernih solana, fabrike i rafinerije špirita u Kreki, rudnika uglja, šumskih preduzeća i sl. Jevreji su, kao i u drugim gradovima, otvarali oslikare, pilane, papirnice i knjižare, te trgovine mješovitim robom. Također, i zanatlije su dale svoj doprinos razvoju Tuzle, kao što su to uradili i Jevreji koji su se bavili hotelijerstvom, radom na polju zdravstvene zaštite i sl.

U Tuzli je živio veliki broj Jevreja koji su trajno obilježili napredak Tuzle u širokom spektru razvojnih potencijala.

Porodica Vizler otvara veću pecaru rakije i u toj grani postaju najpoznatiji na širem području i postaju značajniji i od moćnih trgovaca u Brčkom. Godine 1888. iz Lopara

se u Tuzlu doselila porodica Vizler, a njeni članovi su se bavili pekarskom djelatnošću i usput trgovali. Otkupljivali su sirovu šljivu koju su sušili, a proizvodili su i rakiju. Pred Drugi svjetski rat Herman Vizler bio je najveći proizvođač rakije u BiH. Porodica je napravila pecaru koja je podignuta na prostoru nekadašnje Skojevske ulice, a sada ulice Armije BiH, neposredno uz korito rijeke Soline, jer je za pečenje rakije u procesu hlađenja trebalo dosta vode. Pecara se brzo razvila u jednu od najvećih i međunarodno priznatih destilacija. Nakon Prvog svjetskog rata preduzeće je naslijedio i njime rukovodio Hermanov sin Joško Vizler. Tada preduzeće doživljava svoj najveći uspon. Godišnje se prerađivalo oko 200 vagona šljive. Pred Drugi svjetski rat Vizler je bio najveći proizvođač šljivovice u Bosni i Hercegovini. Kupci su se nalazili i izvan bivše Jugoslavije pa čak i u Americi. Kvalitet Vizlerove šljivovice nije ostao neprimjećen na međunarodnim sajmovima. Na međunarodnoj izložbi u Rimu 1919. godine Vizlerovoj bosanskoj šljivovici pripao je Gran pri sa velikom zlatnom kolajnom. Pecara je bila povezana sa uskotračnom prugom Dobož - Simin Han.

Joško Vizler

(izvor: Dragiša Trifković, Tuzlanski vremeplov)

Porodica **Laufer** u Tuzlu dolazi početkom 20. vijeka. Josef Laufer, sin Nušera i Rozalije Laufer, sa svojom porodicom živi u Mosniku, gdje su posjedovali gostionicu. Drugi svjetski rat dovodi do prekida druženja ove porodice sa rodbinom i komšijama, te su od mnogobrojnih članova porodice Laufer, holokaust preživjele Nušerove i Rozalijine unuke, Serafina Paočić, Elly Josipović i praunuk Harry Wasserstein-Gilboa. Tuzla njeguje sjećanje na porodicu Laufer, čiji potomci i dalje žive u ovom gradu. Istaknuta aktivistkinja partizanskog pokreta otpora je bila Frida Laufer, koja je izgubila život, a po njoj i njenom zaručniku Enveru Šiljku nazvan je most u Tuzli. Sjećanje na Fridu i danas živi u nazivu tuzlanske ulice Fride Laufer.

Kao i mnoge druge jevrejske porodice, porodica industrijalca Moritza **Lisske** dolazi iz Mađarske u Tuzlu za vrijeme Austro-Ugarske uprave. Moritz Lisska bio je vlasnik nekoliko pilana u okolini Tuzle, veletrgovac drvetom, a nekadašnji gigant „Konjuh“ nastao je na temeljima njegove firme, koja je 1911. godine zapošljavala 593 radnika.

Bračni par Lisska, Moritz i Regina, imao je sedmero djece i svi su rođeni u Tuzli (Gizela, Helena, Rosa, Isidor, Šarlota, Olga i Kalman). Živjeli su u Atik mahali. Moritz je bio zastupnik u Gradskom vijeću Tuzle i istaknuti predstavnik Jevrejske opštine. Nakon njegove smrti, porodični posao nastavljaju voditi njegovi sinovi, a Isidor i Helena Lisska vode i knjižaru. Helena Lisska, Isidor sa porodicom, te Šarlotin sin Imre

Martoš, stradaju u holokaustu, a danas jedino sjećanje na ovu porodicu predstavljaju zgrade koje su bile u njihovom vlasništvu. Do osamdesetih godina 20-og vijeka u Tuzli je živjela Lotta Lisska, za koju navode da je bila tiha, prefinjena gospođa, velika dobrotvorka i dobra susjeda.

Najugledniji profesor, bez sumnje, u tuzlanskoj gimnaziji do 1941. godine bio je prof. Danilo **Salom**. Predavao je matematiku i imao veliki ugled među đacima. Po dolasku Nijemaca i ustaša u Tuzlu morao je nositi žutu zvijezdu, a kasnije je odveden u logor i tamo ubijen.

Često se u Tuzli pominje ime inženjera Egona **Pokornog** koji je imao kćerku Inge Pokorni, sin je studirao tehniku u Beogradu, a druga kćerka se mlada udala i otišla u Australiju.

Moni **Levi** je bio zaposlen u nekoj firmi farmaceutskih proizvoda kao trgovački putnik.

Suživot Jevreja sa narodima ostalih konfesija može se okarakterisati kao pravi komšijski odnos. Jevrejska djeca su se školovala u Tuzli, a među nastavnicima i profesorima bilo je i Jevreja. Za vijećnika Gradskog vijeća u Tuzli 1900. godine izabran je Moritz Lisska, koji je bio i počasni doživotni predsjednik Jevrejske opštine u Tuzli. Pored Lisska, na funkciji vijećnika bio je imenovan i advokat Maks Laufer.

Jedna od najmlađih žrtava tog tuzlanskog holokausta bila je djevojčica Regina „Gina“ **Herman**. Ginina herojska priča u Drugom svjetskom ratu počinje tokom jedne racije u kojoj su nacisti provalili u njenu kuću. Nacisti su tom prilikom uhapsili i, ispostavit će se tako u konačnici, u smrt vozovima poslali kompletnu njenu porodicu. Odvedeni su otac Vilko, sodadžija, majka Sofija i braća Moric i Miroslav. Igrom slučaja, 11-godišnja Gina se tokom te racije nalazila u kući kod susjede Ane Jagić koja ju je potom uspješno skrivala sve do oslobođenja Tuzle 1943. godine. Kada je grad napokon bio oslobođen, tada već 13-godišnja djevojčica Gina svoje je skrovište odmah zamijenila mjestom u sanitetu 27. istočnobosanske divizije NOVJ-a. Tokom svog učešća u Narodnooslobodilačkom ratu, Gina je prošla kroz mnogobrojne ključne bitke širom istočne Bosne. SS-ovci su je uhapsili pokraj mjesta Trnove pred sami kraj rata, te je transportovali u logor Sajmište pokraj Beograda, gdje joj se izgubio svaki trag. Tuzla nije zaboravila ovu djevojčicu, koja je pokazala nevjerovatnu hrabrost tokom svog života. Jedna ulica u ovom gradu u kojem je rođena, koji ju je skrivao i kojeg je do zadnjeg daha branila nosi njeno ime. Ulica Gine Herman.

Prim.dr. Egon **Rajner** bio je prvi načelnik Neuropsihijatrijskog odjeljenja Opće bolnice u Tuzli. Rođen je u Sarajevu 1912. godine, a umro u Tuzli 1976. godine. Na koricama časopisa Acta Medica Saliniana iz 2010. godine je njegov memorijal kao potvrda njegovim izuzetnim priznanjima za rad u zdravstvu. Potomci Egona i Irine Rajner su poznati Tuzlaci Igor i Marina Rajner.

Acta Medica Saliniana
2010. godine
(izvor: UKC Tuzla)

Spomenik dr. Egon
Rajneru u parku
UKC-a „Gradina“ Tuzla
(izvor: facebook grupa
Tuzla povratak u
prošlost)

Igor **Rajner** je dugogodišnji politički radnik i borac za građanska prava, a njegova sestra Marina Rajner je aktuelne predsjednice Jevrejske opštine Tuzla.

Marina i Igor Rajner 2018. u Tuzli
(izvor: porodična zbirka)

U spomen na tuzlanske Jevreje, u Tuzli je postavljen spomenik "Suza" koji je posvećen žrtvama Jevrejima koje su ubijene tokom fašističkog režima u periodu od 1939.-1945. godine.

*Spomenik žrtvama holokausta "Suza"
(izvor: TIP.ba)*

3. Udruživanje Jevreja i aktivnosti Jevrejske opštine

Tuzla je po broju jevrejskih društvenih organizacija prednjačila o odnosu na ostale gradove iz unutrašnjosti BiH. Neke od tih organizacija bile su: „Društvo jevrejske mladeži za samoobrazovanje i društvenost“, „Jevrejsko dobrotvorno društvo“, „Jevrejsko gimnastičko društvo“, „Jevrejska čitaonica“, Nogometni klub „Makabi“ i druga društva. Jevreji su mnogo saradivali i sa nejevrejskim društvima u gradu. Osnivanje Židovske banke u Tuzli predstavljalo je veliki doprinos ove zajednice poslovnom svijetu.

Kao i u drugim gradovima, tako i u Tuzli, za vrijeme Drugog svjetskog rata, dolazi do sloma i gotovo uništenja jevrejske zajednice. Nakon ulaska Nijemaca u Tuzlu 1941. godine, skoro svi tuzlanski Jevreji su stradali u holokaustu. Evidentirano je da je sa željezničke stanice u Tuzli otpremljeno u logore 273 od 347 tadašnjih Jevreja Tuzle. Popis stanovništva iz 1949. godine otkrio je da ih je u gradu preživjelo samo 19.

Danas, članovi Jevrejske opštine Tuzla, uglavnom žive u Tuzli, a samo po jedna porodica u Puračiću, Kladnju i Brčkom. Jevrejska opština u Tuzli djeluje u kontinuitetu, a u 2018. godini brojala je 125 članova, što je čini drugom opštinom po brojnosti u BiH.

Opština organizuje druženja članstva, druženja sa članovima drugih jevrejskih opština i organizuje obilježavanje 27. januara, Međunarodnog dana sjećanja na žrtve holokausta. Na čelu Jevrejske opštine u Tuzli je Marina Rajner.

Pripremili Tihomir Knežiček i Marina Rajner

MAKEDONCI

1. Dolazak Makedonaca na područje Tuzle

Makedonci su kao narod poznati kao “pečalbari”, jer pečalbar na makedonskom znači radnik koji ide da radi u svijet, nadničar, gastarbajter. Zabilježeno je da su se prvi Makedonci u Bosni i Hercegovini, tačnije u Sarajevu, pojavili 1871. godine. Došli su iz okoline makedonskog grada Velesa, a to su bili braća Damjan i Andrija. Oni su radili kao zidari na izgradnji pravoslavne saborne crkve. Nakon toga, također u Sarajevo, 1930. godine dolaze trojica braće koji otvaraju čuvenu pekaru “Vardar”.

Makedonci u većem broju naseljavaju BiH početkom 20. vijeka, tj. nakon Drugog svjetskog rata u vrijeme SFRJ kad je Makedonija bila u zajedničkoj državi sa BiH. Makedonci su uglavnom naseljavali gradove Sarajevo, Banja Luku, Mostar, Zenicu, Bijeljino, Doboj, Tuzlu, Derventu, Zvornik i Prijedor. Neki su dolazili da rade u tim gradovima, dovodili su svoje porodice, a potomci su u tim mjestima ostajali i osnovali svoje porodice. Jedan broj Makedonaca je dolazio da studira u BiH, pa tako i u Tuzlu, gdje su i poslije studija ostajali da žive.

Makedonske nošnje iz 1933. godine (izvor: www.pinterest.com)

Makedonci u BiH, pa i u Tuzlu, dolaze kao obrtnici, pekari, slastičari, ali i kao umjetnici, činovnici, vojnici, inženjeri, građevinari, učitelji, liječnici... Iako je većina došla zbog posla, makedonski doseljenici ostajali su trajno u BiH i započinjali novi život.

Makedonske porodice koje žive i rade na području općine i grada Tuzla su JANČEVSKI, KALAMERKOV, SPASESKA-ALEKSOSKA, JOVEVA, PETROVSKI, TRAJKOVSKI, TRAJANOVSKA, DIMOSKA, JOVANOVSKA, STAMENKOVSKI, MARKOVIĆ, STALEVSKA, VLKOV, APOSTOLOVIĆ. Udajom, Makedonke su mijenjale prezimena, pa su Makedonci prisutni i u porodicama Šehanović, Avdić, Ilić, Đurić i druge.

Makedonski tradicionalni vez na ćilimima (izvor: Makedonski suveniri "None Etno Art", Veles)

Srazmjerno broju Makedonaca u Tuzli, bio je i njihov doprinos razvoju industrije, rudarstva, obrazovanja, zdravstva u Tuzli, ali i društva uopšte. Značajni pojedinci makedonskog porijekla koji i danas žive u Tuzli i njenoj okolici su Kiril Kalamerkov, inženjer u rudniku soli, Emilija Spaseska, te Todor Jančevski, vlasnik fabrike namještaja "PRIMA" – Lukavac, dr. Apostolović, dr. Ilić i drugi.

Od svoje tradicije i kulture, Makedonci su u Tuzli donijeli gastronomske vještine, izradu rukotvorina i pjevačko-igračke vrijednosti koje su u tradiciji makedonskog naroda.

Neka od karakterističnih jela u Makedoniji (izvor: www.coolinarika.com)

Lutenica

Tarator

Veleška pastmajlija

Makedonski pinđur s krompirom

Ohridski čomlek

Makedonska kuhinja ili "makedonska kujna" fuzija je grčkih, srpskih, albanskih i turskih utjecaja, a od svake je uzela ono najbolje. Sekundarno su na makedonsku kuhinju djelovale mediteranska i mađarska kuhinja. Zahvaljujući podneblju, na prvom mjestu klimi pogodnoj za uzgajanje voća, povrća i začina, plodnog tla Pelagonije, Pologa, Tikveša, Ovče polja i Skopske doline, makedonska kuhinja je bogata, raznolika i nadasve gurmanska.

2. Brojnost Makedonaca i poslovi kojima se bave

Makedonaca u BiH, pa tako i u Tuzli ima relativno malo u odnosu na većinsko stanovništvo i na stanovništvo čiji preci su došli sa prostora Austro-Ugarske Monarhije. Makedonci se po prvi put pojavljuju kao nacionalna skupina na popisima stanovništva bivše Jugoslavije, pa je putem tih popisa moguće pratiti demografske promjene stanovništva. Prema podacima o stanovništvu Jugoslavije, a koji se odnose na narodnost, oni koji su se izjasnili kao Makedonci slijedi:

- 1953. godine 1.884 ili 0.07 %
- 1961. godine 2.391 ili 0.07%
- 1971. godine 1.773 ili 0.05% i
- 1981. godine 1.892 ili 0.05%.

U gradu Tuzla, po popisu stanovništva iz 1948. godine, registrovano je samo 3 Makedonca, a po popisu stanovništva iz 1953. godine u srezu /gradu Tuzla registrovano je 103 Makedonca, od toga u okolnim mjestima koji su ulazili u sastav grada Tuzla ukupno 45, i to:

Banovići , 3
Lukavac, 23
Ljepunice, 7
Simin Han, 4
Tinja, 1
Tojšići, 3
Živinice, 4.

Prema popisu stanovništva 1991. godine, Makedonaca je u BiH bilo svega 1.596, od toga u gradu Tuzla 131. Međutim, ti podaci ne daju potpuno realnu sliku, jer su se tada mnogi bosansko-hercegovački Makedonci izjašnjavali kao Jugoslaveni.

Ministarstvo sigurnosti, Služba za poslove s strancima, terenski centar Tuzla, 2018. godine navodi da državljana Makedonije koji borave na području Grada Tuzla i Tuzlanskog kantona na osnovu privremenog boravka živi 46, te 79 državljana Makedonije sa odobrenim stalnim boravkom, što je ukupno 125 Makedonaca.

U proteklih desetak godina dosta Makedonki se doselilo u Tuzli po osnovu sklopljenog braka, iako su mjesta upoznavanja sa Bosancima i Tuzlacima bila izvan Tuzle, kao npr. u Iraku, Avganistanu, Makedoniji, Srbiji, Hrvatskoj, itd.

Među Makedoncima koji i dan danas žive u Tuzli, neki su došli kao stručnjaci, da rade, a neki su došli studirali i ovdje ostali. Svakako treba spomenuti **Kirila Kalamerkova**, porijeklom iz Strumice, koji je u Tuzlu došao studirati na Rudarskom

fakultetu, 1971. godine. U Tuzli je završio fakultet, zaljubio se u lijepu Tuzlanku Borku i oženio se. U braku su Kiril i Borka dobili troje djece, dvije kćerke i jednog sina. Kiril je sa porodicom ostao da živi i radi u Tuzli. Radio je kako inženjer u Rudniku soli Tušanj od 1981. do 2015. godine. I danas s porodicom živi u Tuzli.

*Kiril Kalamerkov
(izvor: arhiva udruženja)*

Nastavnik historije **Apostolović** prosvjetni je radnik, a sa suprugom je došao u Tuzlu 1964. godine da radi kao nastavnik historije u školi u Đurđeviku. Ubrzo je došla i njegova kćerka Miroslava koja je bila ljekar. Miroslava Apostolović udala se u Tuzli i preuzela prezime Ilić. Dobrim i kvalitetnim radom postala je priznat pulmolog i do svoje penzije pomagala je i liječila ljude. I danas živi u Tuzli sa svojom porodicom. Sin Miroslave Ilić, Vladimir Ilić oženio je Makedonku **Slavku Damjanovski**. Oboje su vrsni matematičari. Slavka Ilić (rođena Damjanovska) radila je kao profesor matematike od 1979. godine do 2014. godine kada je otišla u penziju. Dobila je državna priznanja kao najbolji profesor matematike. Danas je njihov sin Miroslav Ilić ljekar, a kćerka Miroslava matematičar.

3. Udruživanja Makedonaca i aktivnosti udruženja

Makedonci su u BiH i prije posljednjih ratnih dešavanja imali svoja udruženja. Nakon rata su se ponovno počeli okupljati i organizovati u svoja društva/udruženja. Takvo makedonsko udruženje djeluje u Sarajevu od 1992. godine pod nazivom „Udruženje građana makedonskog porijekla“. Drugo je Kulturno društvo Makedonaca „VARDAR“ osnovano 2002. godine u Banja Luci. Od 2014. godine još dva udruženja rade i to: Udruženje „Makedonac Vardar“ u Brčkom i Makedonska kulturna udruga „Vardar“ u Mostaru.

Makedonci u Bosni i Hercegovini i u Tuzli obilježavaju slijedeće praznike:

1-2 januar Nova godina
07. januar Prvi dan Božića

mart/april	Veliki petak
mart/april	Vaskrs-Uskrs
mart/april	Uskršnji ponedjeljak
01. maj	Praznik rada
24. maj	Dan svetog Ćirila i Metodija
04. juni	Ramazanski bajram
02. august	Dan Republike, Dan kada je osnovana Republika Makedonija 1944. godine, a također i Prvi Ilindanski ustanak 1903. godine
08. septembar	Dan nezavisnosti Republike Makedonije (dan proglašenja nezavisnosti od SFR Jugoslavije)
11. oktobar	Dan ustanka (početak antifašističkog ustanka tokom Drugog svjetskog rata 1941. godine)
23. oktobar	Dan makedonske revolucionarne borbe (dan kada je osnovana VMRO 1893.godine – oružani otpor Makedonaca protiv otomanske uprave)
1. ševval	Ramazanski bajram (Ševval) - (mjesec nakon ramazanskog posta)
08. decembar	Dan svetog Klimenta Ohridskog

Makedonci u Tuzli su prije, i tokom ratnih dešavanja devedesetih bili okupljeni u „Udruženje građana makedonskog porijekla Tuzla“ čiji je predsjednik bio Sande Đorđievski iz Tuzle. Udruženje je značajan period djelovalo kao neformalno udruženje jer je bilo registrovano po zakonskoj regulativi prije 1992. godine, a nakon donošenja Zakona o udruženjima i fondacijama u BiH udruženje nije obnovilo registraciju, pa je time zvanično prestalo sa djelovanjem.

Na području Grada Tuzla u 2018. godini aktivna su dva udruženja: Udruženje građana makedonskog porijekla i prijatelji „Zajedno“, od 2016. godine i Udruženje Makedonaca „Ilinden“, od 2017. godine.

Udruženje Zajedno

Prvo udruženje Makedonaca u Tuzli, osnovano 2016. godine, pod nazivom Udruženje građana makedonskog porijekla i prijatelji „Zajedno“. Ovo udruženje, koje je osnovano na nivou Federacije Bosne i Hercegovine okuplja građane koji vode porijeklo iz Makedonije, ali i građane iz BiH koji se žele družiti s Makedoncima i naučiti nešto više o kulturi i tradiciji Makedonaca. Udruženje ima oko 50 članova.

Logo Udruženja ZAJEDNO
(izvor: arhiva udruženja)

Predsjednica Udruženja građana makedonskog porijekla i prijatelji “Zajedno” je Violeta Joveva, a članovi su vrlo aktivni u njegovanju tradicije i običaja Makedonaca u Tuzli.

“Mi Makedonci smo vrlo tradicionalan narod i jako smo posvećeni porodici, kao i njegovanju kulture, običaja, jezika i tradicionalne kuhinje ma gdje da se nalazimo. Također smo vrlo otvoreni i susretljivi i vjerujem da smo baš zbog ovih par činjenica, vrlo bliski Bosancima i Hercegovcima, a spremni smo da zbog ljubavi odemo na drugi kraj zemlje”, kroz smijeh govori Joveva koja 2010. godine upravo zbog ljubavi, ostavlja porodicu i posao, i dolazi u Bosnu i Hercegovinu, u Tuzlu. Posvećuje se porodici i objavljuje tekstove i recepte makedonske kuhinje u časopisima Torte i Kolači i Pošalji recept.

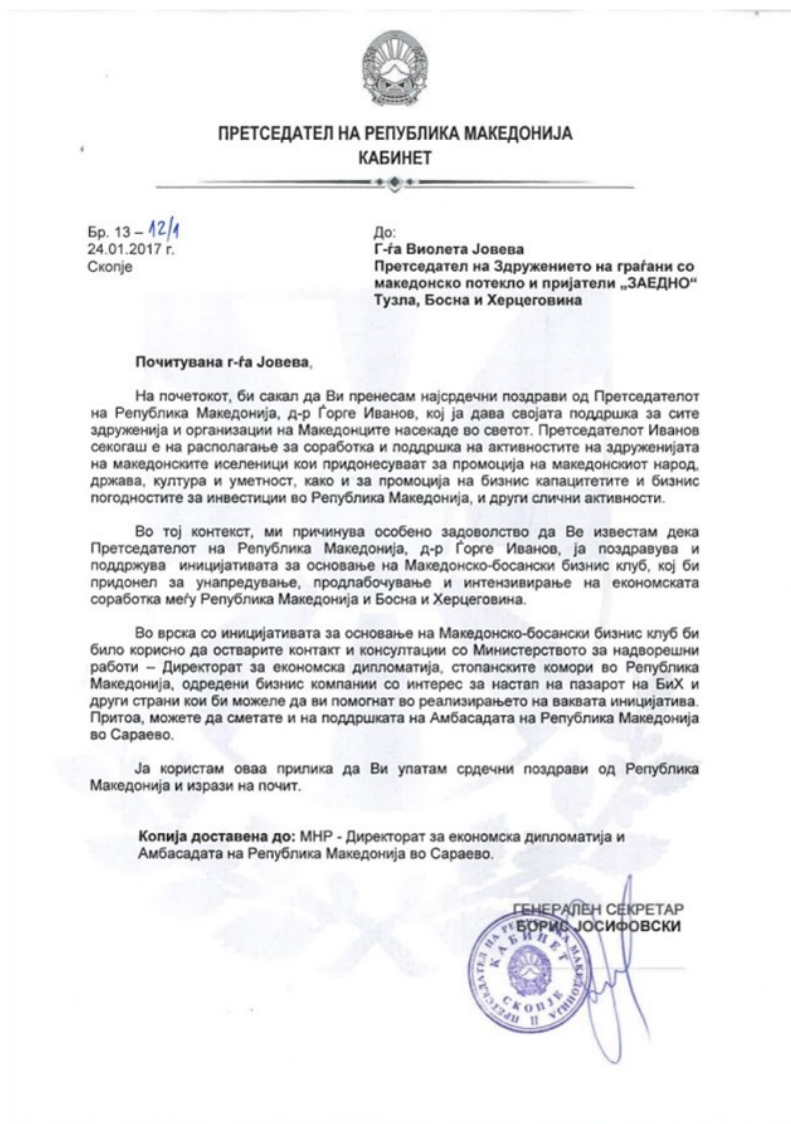
“Odrastala sam u malenom gradu Veles, u multikulturnom, multinacionalnom i multireligijskom okruženju i Tuzla me jako podsjeća na moj grad. Odatle je i proizišla ideja da osnujemo udruženje građana makedonskog porijekla i prijatelji. Dakle, svi građani Kantona Tuzla koji jednostavno vole Makedoniju, svi Makedonci koji žive u Tuzli i Bosanci i Hercegovci, oni koji su studirali u Makedoniji, radili, bili u vojsci i slično, dobro su došli u Udruženje “Zajedno”, završava Joveva.

*Violeta Joveva, predsjednica udruženja građana makedonskog porijekla i prijatelji “Zajedno”
(izvor: arhiva udruženja)*

Brojne su aktivnosti Udruženja “Zajedno” od 2016. godine, od kada djeluju u Gradu Tuzla. Početkom 2017. godine pokrenuta je inicijativa za bratimljenje gradova Tuzla i Veles; otvaranje bosansko - makedonskog biznis kluba u Kantonu Tuzla; otvaranje Regionalne makedonske Privredne Komore u BiH koje je podržao i lično otvorio Predsjednik Makedonije gospodin Đorge Ivanov.

Članovi udruženja su učestvovali na svečanosti koja je pripremljena za Makedonce 29.5.2016. godine, kada je Predsjednik Makedonije, gospodin Đorge Ivanov primio prestižnu nagradu Isa Beg Ishaković u Sarajevu. Članovi Udruženja ZAJEDNO su bili gosti na svečanoj Akademiji.

*Pismo podrške
Predsjednika
Makedonije
gospodina Đorge
Ivanova Udruženju
“Zajedno“ iz 2017.
godine
(izvor: arhiva
udruženja)*

*Članovi udruženja Makedonaca
iz Tuzle “Zajedno“ sa
Predsjednikom Makedonije
(izvor: arhiva udruženja)*

Posjeta bivšeg makedonskog ambasadora Aleksandra Krstevskog u BiH članovima Udruženja „Zajedno“ (izvor: arhiva udruženja)

Pozivnica za manifestaciju Dani makedonskog jezika - 23. i 24. maj 2016. godine (izvor: arhiva udruženja)

Udruženje građana
porijekom iz Makedonije
i prijatelji
ZAJEDNO

Здружение на граѓани
со потекло од Македонија
и пријатели
ЗАЕДНО

Udruženje ima čast pozvati Vas na obilježavanje
«Dana makedonskog jezika»,
koji će se održati
23. i 24. maja 2016. u
JU Narodna i univerzitetska biblioteka «Derviš Sušić»
sa početkom u 18 sati.

Здружението има чест да ве покани на одбележувањето на
„Денови на македонскиот јазик“,
кои ќе се одржат
на 23. и 24. мај 2016. во
ЈУ Народна и универзитетска библиотека „Дервиш Сушиќ“,
со почеток во 18 часот.

PROGRAM MANIFESTACIJE

23.05.2016.

- Otvoranje manifestacije
- Makedonska pjesma (Tuzlanka)
- Refrenat o Knjiu i Metodija
- Dokumentarni film
- Pozicija za djecu i odrasle na makedonskom
- Splet makedonskih pjesama (Tuzlanka)
- Izbirna fotografija
- Zatvaranje prvog dana manifestacije

24.05.2016.

- Otvoranje drugog dana manifestacije
- Pjesma «Jovana, jovanke»
- Refrenat o značaju Knjiu i Metodija za slavenske jezike
- Makedonska pop pjesma
- Pozicija za djecu i odrasle na makedonskom
- Makedonska pop pjesma
- Refrenat o značaju Knjiu i Metodija za bosanski jezik
- Zatvaranje manifestacije

25.05.2016.

Poloaganje cvijeta na «Kapji» i «Stanaj banji»

ПРОГРАМА НА МАНИФЕСТАЦИЈАТА

23.05.2016.

- Otvorawe na manifestacijata
- Makedonska pesna (Tuzlanka)
- Refrenat za Knju i Metodij
- Pozicija za djeca i odrasle na makedonskiot
- Makedonska narodna pesna (Tuzlanka)
- Izbirka na fotografije
- Zatvarawe na prvot den na manifestacijata

24.05.2016.

- Otvorawe na vtorot den na manifestacijata
- Pesna „Jovana, jovanke“
- Refrenat za značajeto na Knju i Metodij na slavenskiot jezik
- Makedonska pop pesna
- Pozicija za djeca i odrasle
- Makedonska pop pesna
- Refrenat za značajeto na Knju i Metodij na bosanskiot jezik
- Zatvarawe na manifestacijata

25.05.2016.

Poloaganje na cvetata na «Kapje» i «Stana Banja»

e-mail zajedno2016@gmail.com tel: +387 62 303 450

Članovi udruženja „Zajedno“ na prezentaciji makedonske kuhinje, AGORA centar Tuzla, 2016. godine (izvor: arhiva udruženja)

42

Svi članovi udruženja „Zajedno“ svojim volonterskim radom doprinose promociji makedonske kulture na različite načine i svojim djelovanjem pomažu građanima Tuzle da kvalitetnije razumiju jezik, kulturu i tradiciju Makedonaca. Sve aktivnosti Udruženja Makedonaca „Zajedno“ su realizovane od članarina, donacija i projekata.

Udruženje Ilinden

Udruženje građana makedonskog porijekla „Ilinden“ je osnovano 2017. godine na nivou Tuzlanskoga kantona. Okuplja građane koji imaju makedonsko porijeklo i koji žive u Tuzli. Udruženje broji tridesetak članova.

Članovi udruženja „Ilinden“ njeguju svoju tradiciju, običaje i kulturu kroz aktivnosti na promociji makedonskog jezika, makedonske kinematografije, kao i prezentacije tradicionalnih makedonskih jela, muzike i igre. Od osnivanja, svoje su aktivnosti realizovali uz finansijsku pomoć Ministarstva za ljudska prava BiH u sektoru koji je namijenjen za nacionalne manjine te Grada Tuzla.

*Dani makedonske kulture u Tuzli 2018. u organizaciji Udruženja „Ilinden“
(izvor: www.rvtk.ba)*

Udruženja „Zajedno“, i „Ilinden“ u Tuzli nemaju prostor u kojem bi se okupljali, djelovali, poboljšavali svoj rad i ostvarivali svoje aktivnosti u cilju odražavanja i zaštite običaja, tradicije i kulture makedonske nacionalne manjine.

**Pripremila Biljana Radanović
Udruženje građana makedonskog porijekla i prijatelji – ZAJEDNO**

ROMI

1. Dolazak Roma na područje Tuzle

Rom je vlastito ime tradicionalnog nomadskog naroda porijeklom iz sjevero-zapadne Indije koji se klasificira u indo-iransko jezičku porodicu. U sjevero-zapadnoj Indiji ima jezika kojima je romski jezik srodan.

Jezik Roma (e Romani čhib) pripada indijskoj grani jezika, koji je tokom njihovog skitalačkog i selilačkog života doživio velike promjene. U njega je došao golem broj stranih riječi, pa je najveću promjenu doživio sam rječnik. Jezik im većinom ima iste glasove kao bosanski, osim nekih grlenih glasova. Postoje dva roda, muški i ženski, a imenica ima osam padeža. Pozajmice iz drugih jezika imaju posebnu deklinaciju, a glagola ima tri vrste.

Tri su glavne etničke zajednice na koje su se Romi podijelili svojom ekspanzijom: Gitani (Gitanes), Kalderaši (Kalderash) i Manuši (Manush). Fizički su tamnopusi i nižeg rasta, kose crne.

Migracije Roma počinju iz Azije, po nekim izvorima u 13. vijeku, i odatle se počinju širiti Europom. U svakom slučaju, u Zapadnu Europu dolaze u 15. vijeku da bi se u 16. vijeku proširili po cijeloj Europi. Na područje Sjeverne Amerike dolaze oko 1800. godine. Raširivši se širom svijeta, Roma, pred kraj 20-og vijeka, ima između deset i dvanaest miliona.

Svjetski dan Roma se obilježava od 1971. godine, kada je 8 aprila u Londonu održan prvi svjetski kongres Roma. Obilježavanje tog dana je ustanovljeno kako bi se ukazalo na težak položaj Roma i da bi se podstakle države u kojima žive da obrate posebnu pažnju unapređenju njihovog položaja.

Romska zastava (izvor: Wikipedia)

Romi kao narod imaju strah od drugih naroda i to vuče korijene iz njihove historije. Naime, često su bili odbacivani i progonjeni od drugih naroda pa nije čudo što prema njima osjećaju strah. Pretežno se naseljavaju na periferijama naselja, a prate ih sljedeći problemi:

- pogrešan pogled roditelja na školstvo,
- odbačenost od druge djece zbog načina odijevanja i higijene,
- nedovoljno poznavanje jezika na kojem pohađaju nastavu,
- drugačiji tretman kod samih učitelja prema romskoj i drugoj djeci, a podrazumijeva drugačija očekivanja i pažnju,
- nezainteresovanost države, te romsku djecu često raspoređuju u specijalne škole za mentalno nesposobnu djecu,
- teški uslovi života, a prvenstveno se odnosi na lošu infrastrukturu u naseljima,
- nesređena i neadekvatna dokumentacija. Naime, dosta Roma živi u kućama koje nisu zakonski registrovane u opštini, pa često nemaju prijavu boravka mjesta stanovanja,
- česta migracija Roma,
- strah od drugih nacija i sl.

U BiH većina Roma je islamske vjeroispovijesti, a upravo u BiH prvi put Kur'an preveden na romski jezik. Međutim, ima i Roma koji su prihvatili druge vjeroispovijesti, ovisno u kojem dijelu BiH žive.

U Tuzli su doselile i žive mnogobrojne romske porodice kao npr. JUSIĆ, BIBEROVIĆ, SULJIĆ, TAHIROVIĆ, OSMANOVIĆ, BEGANOVIĆ, MERDANOVIĆ, MEHIĆ, MUJIĆ i druge.

Romi su, u Tuzli, uvijek zauzimali značajno mjesto u različitim sferama života. Ima Roma ljekara, profesora, muzičara, političara, preduzetnika, zanatlija, administrativnih radnika i onih koji se bave drugim zanimanjima. Nekolicina Roma je ostavila značajnog traga u životu Tuzle, a posebno pojedinci koji doprinose poboljšanju životnih uslova Roma u Tuzli, i okolnim mjestima.

Nedžad Jusić rođen je 24.3.1970. godine u Tuzli. Diplomirani je pravnik. Od 2007. godine započinje svoj aktivizam na ostvarivanju prava Roma u Berlinu kako bi ostvario prava povratnika Roma u Grad Tuzlu, a koji su se u to vrijeme nalazili u Berlinu.

Nedžad Jusić (izvor: arhiva udruženja)

Nakon povratka u BiH formirao je udruženje Roma "Povratnik". Učestvovao je u projektu za stambeno zbrinjavanje Roma po kojem je izgrađeno 15 stambenih jedinica. Godine 2000. postaje član komisije za zaštitu ljudskih prava pri Općinskom vijeću Tuzla što je po prvi put u historiji da jedan Rom bude u ovakvom tijelu. Godine 2004. postao je dopredsjednik Unije Roma Tuzlanskog kantona. U periodu 2004. - 2017. bio je predsjednik udruženja Roma „Euro Rom“ Tuzla, te je svojim aktivizmom postao i koordinator resursnog centra romskih nevladinih organizacija Tuzlanskog kantona.

Na lokalnim izborima 2016. godine u Tuzli osvojio je najveći broj glasova ispred reda nacionalnih manjina, pa po tom osnovu dobio poziciju u Gradskom vijeću Grada Tuzla kao gradski Vijećnik. Jedan od najvažnijih strateških dokumenata Grada Tuzla je Akcioni plan za Rome koji je usvojen od strane Gradskog vijeća Grada Tuzla u novembru 2017. godine, a sama izrada i usvajanje akcionog plana je rezultat inicijativu koju je podnio Nedžad Jusić. Nedžad Jusić je član Odbora za Rome pri Vijeću Ministara, a bio je prvi predsjedavajući Vijeća nacionalnih manjina BiH od 2008. do 2013. godine.

Rašid Milkunić rođen je 12.8.1957. godine u Tuzli. Od 1984. godine radi u zdravstvu. Diplomirani je sanitarni inženjer te pomaže u kampanjama podizanja svijesti kako bi

se što veći broj djece i roditelja edukovalo o važnosti zdravlja. Zaposlen je u Domu zdravlja Tuzla.

Admira Biberović rođena 16.2.1996. godine je uspješna mlada Romkinja koja je svojim aktivizmom uspjela da postane i predsjednica Udruženja Roma "Euro Rom". Uspješna je studentica fakulteta za Menadžment i poslovnu ekonomiju smjer poslovna psihologija. Član je savjeta MZ Mosnik i član komisije za jednakopravnost spolova pri Gradskom vijeću Grada Tuzla. Članica je romskog portala "Udar". Admira je u procesu svog obrazovanja prošla kroz razne vrste diskriminacije samo zato što je pripadnica romske nacionalne manjine, ali to je, kako ona kaže, bio dodatni motiv i podsticaj za njenu borbu za prava svih Roma i Romkinja. Svakodnevno se trudi da pomogne svima kako bi se što uspješnije integrisali u socijalnu sredinu. Učestvovala je izradi Akcionog plana za Rome 2017. godine.

*Admira Biberović
(izvor: arhiva udruženja)*

Vahid Beganović rođen je 21.10.1995. u Tuzli. Završio je srednju Mašinsku školu u Tuzli. Od 2015. godine je uključen u rad romskog nevladinog sektora i politički angažovan s posebnim osvrtom na stanovnike MZ Kiseljak, budući da je i sam stanovnik te zajednice. Član je savjeta MZ Kiseljak kao i komisije za ljudska prava i slobodu pri Gradskom vijeću Grada Tuzle. Trener je na raznim radionicama vezanim za jačanje kapaciteta mladih Roma i Romkinja. Učestvovao je u izradi Akcionog plana za Rome 2017. godine.

*Vahid Beganović
(izvor: arhiva udruženja)*

U Tuzli, kao i u drugim sredinama, veliki broj uspješnih Roma pojedinaca, ne izjašnjavaju se kao Romi, da ne bi bili izloženi diskriminaciji.

2. Brojnost Roma i poslovi kojima se bave

Romi u BiH žive preko 600 godina, ali brojnost populacije nikad nije precizno utvrđena. Rousseau, francuski konzul u BiH, procijenio je 1866. godine da u BiH živi 9.965 Roma ili 1.1% stanovništva BiH. Johann Roskiewicz je procijenio 1867. godine broj Roma u Bosni 9.000 (1.2%) i u Hercegovini na 2.500 (1.1%), što u zbiru daje broj od 11.500 Roma. Godine 1911. Encyclopedia Britannica spominje 18.000 Roma u Bosni i Hercegovini (1.6% stanovništva).

Prema popisu iz 1991. godine, u BiH je bilo 8.864 Roma ili 0,2% stanovništva. Zajednice u kojima žive Romi u većem broju su u Brčkom, Bijeljini, Sarajevu, Banja Luci, Mostaru, Tuzli, Kaknju, Prijedoru i Zenici.

Na području Tuzlanskog kantona po nezvaničnim podacima i izvorima nevladinih romskih organizacija živi oko 10.000 Roma što je najveća nacionalna manjina u BiH. U opštini Tuzla živi između 3.000 i 5.000 Roma, a najveća koncentracija Roma je u mjestu Kiseljak i smještena je na tri lokaliteta. Takođe, u Tuzli romska naselja Crvene Njive, Slavinovići, a romske porodice žive i na drugim lokalitetima kao što su Bukinje, Ljubače, Pasci, Breze, Husino, itd.

Romska populacija u velikom broju slučajeva nema školske kvalifikacije za bavljenje određenim poslovima, a u velikom broju Romi su se oduvijek, pa tako i danas, bavili sakupljanjem sekundarnih sirovina. Veliki broj Roma se bavio zanatskim poslovima kao što su kišobradžije, oštrači noževa, kazandžije, kovački poslovi, zidari.

Ferid Suljić iz Tuzle (1939-2015) bio je poznati kišobradžija koji je čitav životni vijek proveo popravljajući kišobrane u centru Tuzle na gradskoj pijaci. Bio je poznat kako po svom zanatu tako i po osobinama koje su važile za „Čovjeka s kojim se moglo razgovarati o svemu i svačemu“ uz kafu i rakijicu.

Jusić Bekrija iz Tuzle (1933-2005) je poznati društveni radnik. Godine 1953. završio je Školu učenika u privredi. Čitav životni vijek je proveo u radu i bio je društveno politički radnik. Oko 70-tih godina postao je predsjednik Crvenog križa ispred MZ Mosnik. Zahvaljujući dugogodišnjem radu tačnije 56 godina radnog staža uspio je ostvariti pravo na dvije penzije, što je predstavljalo veliki uspjeh ne samo u odnosu na Rome, nego i na čitavu okolinu. Bio je jako uticajan Rom i bio uzor svim ostalima.

Veliki broj Roma je aktivno u sportu. U Gradu Tuzla je formirano sportsko društvo Roma koje ima za cilj okupljanje i promovisanje sporta, a ujedno i uključivanje mladih Roma u socijalnu sredinu. Sportsko društvo Roma Tuzla nastalo je 2007. godine iz potrebe da se Romi sa područja Tuzlanskog kantona okupe i druže, te da svoje sportske i obrazovne aktivnosti realizuju zajedno. Puno mladih Roma svakodnevno trenira fudbal jer i sam cilj društva jeste da se mladi ljudi sklone sa ulice, da treniraju

kako bi kvalitetno provodili svoje slobodno vrijeme. Sportsko društvo Roma organizuje mlade u timove koji se sastaju svake sedmice te igraju utakmice sa drugim romskim timovima kao i timova neroma iz zajednica sa područja Tuzlanskog kantona. Osvojili su 1. mjesto na Europskom prvenstvu romskih reprezentacija u Zagrebu, Hrvatska 2008. godine. Takođe 1. mjesto na Svjetskom prvenstvu romskih reprezentacija u Splitu, Hrvatska 2007. godine, kao i 1 mjesto na Međunarodnom turniru romskih reprezentacija održanom u Murskoj Suboti, Slovenija 2017. godine. Istaknuti pojedinac u timu je Ramiz Ramić (Mićo) koji je i reprezentativac BiH u malom nogometu.

Sportsko društvo Roma (izvor: arhiva udruženja)

Problemi sa kojima se susreću Romi u Tuzli su veoma slični problemima sa kojima se suočavaju svi Romi u BiH. Najveći problem je nemogućnost zapošljavanja, jer je jako mali broj Roma zaposlen u društvenim ili privatnim preduzećima. Broj zaposlenih po ukupnom broju stanovništva kreće se između 1 i 2%. Većina romskih porodica živi od prikupljanja sekundarnih sirovina, preprodajom raznih artikala na pijacama, a jedan broj i od prosjačenja.

Veliki problem Roma je nedovoljno obrazovanje djece i omladine, plaćanje prevoza od kuće do škole, kupovina odjevnih predmeta i hrane za školsku djecu. Romska djeca nisu uključena u predškolsko vaspitanje (dječji vrtići), najviše zbog toga što roditelji romske djece nemaju dovoljno sredstava da bi platili troškove boravka u obdaništu za svoju djecu. U mnogim romskim zajednicama postoji problem neriješene infrastrukture, tj. nisu riješena pitanja struje, vode, kanalizacije, puteva. Zapošljavanje Roma, kao i obrazovanje dva su ključna pitanja, jer bi se njihovim rješavanjem podstaklo i rješavanje drugih problema kao što su: stanovanje, zdravstvena zaštita itd.

*Tradicija Roma
(izvor: Wikipedia)*

Zbog nedostatka obrazovanja Romi još uvijek nisu u potpunosti integrisani u socijalnu sredinu. Nema dovoljno razumijevanja od strane institucija za probleme koje imaju romske porodice, a u globalu Romi, kao najbrojnija nacionalna manjina, ne mogu da ostvaruju neka od svojih osnovnih ljudskih prava, poput prava da budu birani na najviše političke funkcije u BiH (presuda Sejdić i Finci), pravo na zdravstveno osiguranje, prava na obrazovanje, te mnogobrojna druga prava koja nisu u mogućnosti ostvariti samo zato što nemaju određeni nivo znanja.

3. Udruživanja Roma i aktivnosti udruženja

U gradu Tuzla djeluju veći broj romska udruženja različitog nivoa razvijenosti i aktivnosti kojima se bave.

Udruženje Roma "Euro Rom" Tuzla

Udruženje Roma "Euro Rom" je nevladina, nepolitička, vanstranačka organizacija registovana u Ministarstvu pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona 18.2.2004. godine. Udruženje se nalazi u Tuzli, ul. Bosne Srebrene b.b. SKPC Mejdani tribina „A“. Udruženje zastupa i predstavlja Biberović Admira od 2017. godine, kao predsjednica udruženja. Udruženje ima 6 stalno zaposlenih osoba po ugovoru o radu i oko 50 saradnika angažovanih u sklopu projektnih aktivnosti po ugovoru o djelu. Misija udruženja je: Realizacijom programa edukacije, pokretanjem inicijativa u saradnji sa drugim romskim i neromskim nevladinim organizacijama i putem drugih

aktivnosti, Udruženje se zalaže za bolju i bržu integraciju Roma u društvenu zajednicu. Vizija udruženja je: Udruženje je organizacija civilnog društva u kojem Romi uživaju ravnopravnost u svakom segmentu. Udruženje Roma "Euro Rom" je jedno od uspješnijih i prepoznatljivijih romskih organizacija na prostoru BiH. U menadžmentu organizacije su obrazovani, naderani i uspješni Romi i Romkinje i koji imaju uticaj i poštovanje od romske zajednice i institucija.

Znak udruženja "Euro Rom" Tuzla (izvor: arhiva udruženja)

Aktivnosti udruženja (izvor: arhiva udruženja)

Do sada je udruženje uspješno i kvalitetno implementiralo oko 200 projekata koji su bili usmjereni ka poboljšanju standarda življenja Roma kao i njihove integracije u bosansko-hercegovačko društvo. Udruženje je realizovalo niz projekata od kojih su najznačajniji:

- „Podizanje svijesti iz oblasti zaštite zdravlja romske populacije“ na području Tuzlanskog kantona i Unsko-sanskog kantona, finansiranog od Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH i Zavoda za javno zdravstvo BiH. Vrijednost projekta je do 2018. godine oko 500.000,00 KM, a period implementacije je 2013-2018. godine, a u kontinuitetu će se nastaviti i u narednim godinama.
- Jačanje DOTS strategije u BiH - projekat prevencije tuberkuloze, finansiranog od UNDP-a i World Vision-a, vrijednost projekta 140.000,00 KM, a period implementacije 2011-2016. godine,
- Podrška Romima, učenicima srednjih škola kroz stipendije, mentorstvo i tutorstvo, finansiranog od Romskog edukativnog fonda. Vrijednost projekta je 373.504,00 EUR, a period implementacije 2015-2018. godine.
- Smanjenje nezaposlenosti Roma u BiH kroz sprovedbu Akcionog plana za zapošljavanje, finansiranog sredstvima Američke vlade, a sprovodili su Centri civilnih inicijativa. Vrijednost projekta 125.260,00 \$, a period implementacije 2009-2011. godina. Udruženje je partnerska organizacija Gradu Tuzla na projektu „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, koji se u Gradu Tuzla odnosi na projekat "Promocija nacionalnih manjina“.

Udruženje Žena Romkinja“ Bolja Budućnost“ Tuzla

Udruženje žena Romkinja “Bolja budućnost” Grada Tuzla je ženska romska NVO koja kroz socio-ekonomske programe, programe ljudskih prava, programe zagovaranja i političke participacije doprinosi poboljšanju uslova života romske populacije sa fokusom na Romkinje. Udruženje je osnovano 8.2.2001. godine kao tada prva ženska romska organizacija na području BiH kod Ministarstva pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona. Poštujući visoke moralne vrijednosti udruženje je raslo i razvijalo se.

Kampanja udruženja "Bolja budućnost" Tuzla (izvor: arhiva udruženja)

Trenutno imam 10 uposlenih u organizaciji ali po različitim projektima i aktivnostima saraduje sa preko 50 volontera i vanjskih saradnika. Članice udruženja, kao i korisnice, su uglavnom Romkinje, ali i neromkinje, jer generalna misija Udruženja "Bolja budućnost" je borba za bolji položaj i veću ravnopravnost žena u regiji. Do sada je udruženje uspješno implementiralo preko 180 projekata kako lokalnih, nacionalnih tako i regionalnih. Članice udruženja vjeruju da cjelokupni rad doprinosi i ostvarenju vizije Udruženja koja glasi: Bosna i Hercegovina kao zemlja ravnopravnih građana i građanki u kojoj Romkinje u potpunosti ostvaruju sva prava i aktivno i ravnopravno učestvuju u svim sferama bosansko-hercegovačkog društva.

Udruženje “Sretni Romi“ Tuzla

Udruženje građana „Sretni Romi“ Tuzla osnovano je 21.11.2002. godine i upisano u Registar udruženja građana Tuzlanskog kantona. Udruženje djeluje na prostoru Grada Tuzla, i broji 200 članova koji su okupljeni u udruženju. Trenutno, 2018. godine, u udruženju ima dva stalno zaposlena radnika. Uspješno su realizovali projekte „Promocija osnovnog obrazovanja romske djece“ koji je finansirala Europska komisija i Save the Children Velike Britanije, kao i projekte „Borba protiv droge, alkoholizma i prostitucije“; „Čuvanje romske tradicije i kulture“ koje je finansiralo Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke. Udruženje je realizovalo i

projekte koje finansira Fond otvoreno društvo BiH. Takođe uspješno su realizovali informatički tečaj koji je finansiran od Općine Tuzla, kao i tečaj engleskog jezika. Posebno se ističe realizacija projekta komunalne infrastrukture pod nazivom »Izlaz iz mraka! Izlaz iz tame!« finansiran od strane Europske komisije kroz projekat »Podrška implementaciji nacionalnih akcionih planova za uključenje Roma« koji provodi Care International, ured u Sarajevu. Općina Tuzla je sufinansirala dio sredstava u ovom projektu kako bi u romskom naselju Mosnik, u ulici Zlatana Mešića uspostavljena ulična rasvjeta. Takođe, u saradnji sa Udruženjem Roma „Euro Rom“ i udruženjem žena Romkinja „Bolja budućnost“, realizovan je projekat „Poboljšanje standarda učenika i studenata Roma koji se školuju u Gradu Tuzla“ u 2015. godini, koji je finansiran sredstvima Grada Tuzla.

*Znak udruženje "Sretni Romi" Tuzla
(izvor: arhiva udruženja)*

Udruženje "Đelem Đelem" Tuzla

Udruženje je osnovano 2007. godine na inicijativu građana Roma iz naselja Mosnik, Mosnički potok i Mušinac. Vizija udruženja je zalaganje za prava Roma u cilju integracije u lokalnu zajednicu. Misija organizacije je integracija Roma u normalne tokove života kroz edukaciju, zaštitu i očuvanje romske kulture i jezika, obrazovanje djece i pomoć starim i iznemoglim, pomoć povratničkoj populaciji. Udruženje „Đelem Đelem“ je u više navrata imalo dobre odnose sa predstavnicima gradskih vlasti Tuzla te riješilo veliki broj socijalnih problema, uključujući distribuciju velikog broja prehrambenih paketa za korisnike sa područja Grada Tuzla. Udruženje radi na obilježavanju značajnih datuma i romskih praznika i običaja uz finansijsku pomoć Grada Tuzla. Takođe Udruženje ima veoma dobru saradnju sa osnovnim i srednjim školama u Gradu Tuzla koje pohađaju romski učenici. Udruženje je realizovalo projekte kao što su „Ekologija iz romskih dvorišta“, „Jačanje kapaciteta romskih učenika“, „Reci droga ne“, „Zapošljavanje i socijalna zaštita“, te projekti od Omladinske banke, i partnerski projekti sa drugim udruženjima. Svi projekti imaju i komponentu unapređenja integracije Roma u Gradu Tuzla. U dosadašnjem periodu, Udruženje je pokazalo vrlo visok nivo sposobnosti za realizaciju projekata koji podržavaju romsku populaciju.

Pored navedenih udruženja, u Tuzli o okolnim mjestima djeluju još i udruženje "Sae Roma", udruženje "Povratnici", udruženje "Romska inicijativa", udruženje "Veseli Romi", i druga.

Pripremila Azra Beganović

SLOVENCİ

1. Dolazak Slovenaca na područje Tuzle

U čovjeku je od nastanka svijeta prisutna želja da se seli, da putuje i traži svoje mjesto pod suncem. U industrijske centre Bosne i Hercegovine, kao što su Zenica, Kakanj, Breza, Tuzla, Banovići, prije više od 130 godina su počeli dolaziti Slovenci. Naime, krajem devetnaestog i početkom dvadesetog vijeka, Tuzla se razvila u veliki industrijski centar. Nagli ekonomski rast i razvoj, privukli su radnike, inženjere, liječnike i činovnike iz svih krajeva tadašnje Austro-Ugarske Monarhije. Otvaranjem rudnika „Kreka“ 1885. godine, pokazala se potreba za angažovanjem većeg broja stranih radnika, posebno stručnjaka. Među njima je bilo dosta Slovenaca. Nisu to bili samo rudari. Dolazili su stručnjaci raznih profila.

Kasnije, 1919. godine, kada su rudari „Kreke“ bili u štrajku, uprava rudnika je sa lažnim obećanjima uspjela iz Slovenije dovesti 200 rudara. Međutim, oni su se odmah pridružili štrajku rudara „Kreke“. Od tada, Slovenci su aktivno učestvovali u svim strukturama rudnika. Zahvaljujući zajedničkom radu, ali i zajedničkoj patnji koju su donijeli Prvi svjetski rat i postratna ekonomska kriza, u Tuzli se razvija i snažna radnička solidarnost, koja svoj vrhunac doživljava u dane Husinske bune, iz decembra 1920. godine. Uzroci na daleko poznate Husinske bune su brojni

ekonomski i socijalni problemi, ali je njen povod bio otpuštanje radnika iz Slovenije, njihovo izbacivanje iz radničkih baraka, kao i jasno ispoljavanje volje tadašnje vlasti da slovenačke doseljenike protjera iz Tuzle. Radnička Tuzla stala je u zaštitu svojih drugova iz Slovenije i tako je počela velika Husinska buna o kojoj se pisalo u čitavoj regiji i cijeloj Evropi.

Dvadesetih godina 19. vijeka, Tuzla je bila u sastavu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, a od 1929. godine u sastavu Kraljevine Jugoslavije. Trend useljavanja strane radne snage u BiH ostavio je traga i na etničku strukturu stanovništva Tuzle, koja je zbog svoje privredne ekspanzije privlačila veliki broj migranata. Dolaskom Austro-Ugarske Monarhije u Tuzlu su se doseljavali Nijemci, **Slovenci**, Česi, Slovaci, Poljaci, Italijani, Jevreji, Rusi, Mađari i dr. Njihovim doseljavanjem, te dolaskom državnih službenika iz cijele Kraljevine Jugoslavije, nastao je spoj raznih nacionalnih i vjerskih grupa i njihovih uticaja pomiješan sa muslimanskim, hrvatskim i srpskim običajima i tradicijama građana Tuzle. Prema popisu stanovništva iz 1921. godine, srpskohrvatskim jezikom govorilo je 12.636 osoba, njemačkim 450, **slovenačkim 345**, čehoslovačkim 317, talijanskim 126, ruskim 93, rumunjskim 83, mađarskim 82, arnautskim 76, poljskim 72, rusinskim 14 i ostalim jezicima govorilo je 248 stanovnika Tuzle.

Slovenci koji su živjeli u Tuzli dali su veliki doprinos razvoju ovog prostora. Najzaslužniji među njima tada su bili: porodica Lebeničnik, Stjepan Kranjčec, Ivan Špigl, Drago Železnik, Ivan Bračun, Hribar Pepi, Tonda Klinčar. Navodimo i imena ostalih, koji su od 1885. godine do Drugog svjetskog rata, bili u prvim redovima. To su: Meh Martin, Urnikar Anton, Konard Ferdo, Bevc Leopold, Hribar Josip, Kuhar Edvard, Lesjak Franjo i Johan, Jakubec Lukaš, Turcer Ivan, Brusnec Franc, Pangrešič Ivan, Lesjak Ivan, Lapajne Lorenc, Burnik Josip, Stenard Josip i Jakubec Dragutin.

Sa snažnim osjećajem za adaptaciju, čak i do asimilacije, Slovenci su se u proteklim vremenima, rame uz rame sa pripadnicima drugih naroda, borili za slobodu i ljudska prava. Nisu izazivali veću pozornost javnosti, ali se zna da su bili primjer marljivosti i poštenja.

Tako je Tuzla imala sreću da u njoj živi i radi velika porodica Lebeničnik i posebno, majka ove porodice Amalija Lebeničnik, jedna od najvažnijih žena u čitavom bivšem jugoslovenskom i bosansko - hercegovačkom radničkom i antifašističkom pokretu.

*Amalija Lebeničnik
(izvor: Amalija, biografija Amalije Lebeničnik)*

Amalija Lebeničnik, rođena Drolec, rođena je 20.5.1879. godine u malom mjestu Loke, općina Zagorje ob Savi u Republici Sloveniji. Sav svoj život, svoju porodicu, sve što je imala posvetila je revoluciji. Njen životni put tekao je preko Judenburga, Dortmundu, Hamborna, Esenborbeka i Botropa, te Senja, Čuprije, Kreke, Lopara i na kraju, Tuzle. Život joj je bio ispunjen patnjom i bijedom, ali i gordošću i neprestanom borbom za prava radnika, prava siromašnih i obespravljenih ljudi, demonstracijama, štrajkovima, zborovima i mitinzima. Svojevremena saradnica Roze Luksemburg i Klare Cetkin, iskusni borac za prava radnika Njemačke i Europe, u europskom radničkom pokretu poštovana revolucionarka, ostavila je u Tuzli nezaboravan i blistav trag. Prije Drugog svjetskog rata bila je aktivna u sindikalnom pokretu a u toku rata uzor mladim revolucionarima i antifašistima Tuzle. Nacisti su je u jesen 1941. godine uhapsili, zajedno sa njenim sinom Andrijom i nekoliko istaknutih žena i muškaraca iz antifašističkog pokreta otpora, osudili na smrt strijeljanjem i kaznu izvršili 16.2.1942. godine. Tog dana ustaše i nacisti su strijeljali Džemala Mandžića, Gostu Lazarevića, Andriju i Amaliju Lebeničnik. Amaliju su namjerno, kako bi je natjerali da gleda smaknuće rođenog sina, ubili posljednju. Sačuvala je hrabrost i strjeljačkom stroju doviknula: *“Pucajte izrodi, pucaće i drugovi u vas! Živjela revolucija!”*

Poslije Drugog svjetskog rata, u sklopu planskog usmjeravanja kadrova, iz Slovenije u Tuzlu dolaze stručnjaci raznih profila. Između ostalih dolaze: Brezan Franjo, Hrasnik Jože, Vrhovec Josip, Kirh Jože, Močnik Anton, Černjac Ernest, Potkrajšek Ivan, Gerčar Anton, Lorgjer Ivan, Robelek i mnogi drugi koji su dali veliki doprinos razvoju grada Tuzle. Njihovi potomci još i danas žive u Tuzli.

2. Brojnost Slovenaca i poslovi kojima se bave

Prvi Slovenci na područje Tuzle došli su 1895. godine, nakon otvaranja rudnika uglja „Kreka“ i od tada, brojnost Slovenaca na ovim prostorima može se pratiti kroz redovne popise stanovništva. U slijedećoj tabeli dat je prikaz broja Slovenaca prema statističkim podacima Popisa stanovništva 1895.-2013.

Godina popisa	Broj stanovnika u Tuzli	Broj Slovenaca	Udio %
1895	10.227		
1910	12.035	186	1,55
1921	14.036	345	2,46
1931	16.708		
1948	22.731	345	1,52
1953	26.672	269	1,00
1961	41.450	358	0,86
1971	58.550	247	0,42
1981	71.740	159	0,22
1991	83.770	112	0,13
2013	110.979	24	0,02

Kako je vidljivo iz statističkih podataka, broj Slovenaca u Tuzli je, od 1910. godine kada ih je bilo 186, konstanto rastao, tako da ih je 1961. godine u Tuzli bilo 358. U odnosu na ukupan broj stanovnika grada Tuzle, udio slovenačke populacije najveći je bio 1921. godine i iznosio je 2,46 %. Od tada, broj Slovenaca u gradu se konstantno smanjivao.

Prema podacima Informacionog centra koji je djelovao u okviru formiranog udruženja, i bavio se statistikom svojih članova (osobni podaci, socijalna iskaznica, plaćanje članarine), početkom 1994 godine udruženje je imalo ukupno 1693 člana, odnosno 639 porodica i to u Tuzli je bilo 456 porodica, u Živinicama 82 porodice, u Lukavcu 41 porodica, te u Banovićima 6 porodica. (Arhiv R. Slovenije, Šmid, Štrumbl, 2006: 163). Prema istim podacima, analiza po nacionalnoj strukturi je pokazala da je bilo 1.070 građana slovenačkog porijekla do trećeg koljena.

Broj Slovenaca i osoba slovenačkog porijekla u Tuzli posebno se smanjio nakon ratnih dešavanja 1992.-1995. godine. Jedni su napustili BiH zbog ratnih zbivanja, a drugi su nakon rata, iskoristili mogućnost dobivanja slovenačkog državljanstva, a time i življenja, obrazovanja i rada u Republici Sloveniji.

Demografska obilježja Slovenaca u Tuzlanskom kantonu mogu se pratiti i prema preliminarnim rezultatima popisa stanovništva iz 2013. godine. Prema ovom popisu, prvom nakon rata, odnosno prvom od zadnjeg popisa koji je bio 1991. godine, broj Slovenaca u Tuzli i Tuzlanskom kantonu se znatno smanjio. Kao Slovenci izjasnila se 51 osoba, od toga je 31 žena i 20 muškaraca. Najviše Slovenaca živi u gradu Tuzla, 24, što je 47% svih u Tuzlanskom kantonu, a prisutni su u još šest općina Kantona. U Lukavcu živi 10 Slovenaca odnosno 19,6%, manji broj ih je u Banovićima, 6, odnosno 11,76%, u Gračanici živi 5 Slovenaca, odnosno 9,8%, te u Živinicama 4, odnosno 7,8%.

Kada je u pitanju jezik kojim Slovenci govore, može se samo indirektno pretpostaviti, obzirom da je popis stanovništva 2013. godine nudio ograničene mogućnosti izjašnjavanja o jeziku kojim se govori (ponuđene 4 varijante). U takvoj situaciji čak 22 Slovenca, odnosno 43,13%, za upit o jeziku kojim govore se izjasnilo za „ostali“, iz čega se može pretpostaviti da govore slovenačkim jezikom. Manji broj Slovenaca, 16 ili 31,37%, prihvatio je mogućnost bosanskog jezika, a 8 Slovenaca, odnosno 15,68% se izjasnilo za srpskohrvatski jezik.

Analiza starosne strukture za mali broj onih koji su se izjasnili kao Slovenci u Tuzlanskom kantonu, ukazuje da je ista veoma nepovoljna. Uočljivo je da je populacija stara, broj starih osoba iznad 65 godina prelazi 45% svih Slovenaca na području Tuzlanskog kantona. Naravno starosna struktura itekako utiče na reprodukciju stanovništva. Uz iseljavanje Slovenaca iz BiH starost pripadnika te manjine predstavlja veliki problem, kako za očuvanje populacije, tako i za rad

udruženja u koje su uključeni Slovenci i njihovi potomci sa područja Tuzlanskog kantona. Udio mladog stanovništva je tek 3,92% ukupne slovenačke populacije. U dobnoj strukturi zrelo stanovništvo od 15 do 64 godine starosti čini 50,98% Slovenaca.

Danas, prema aktualiziranoj evidenciji članstva, Udruženje građana slovenačkog porijekla Tuzla okuplja oko 300 članova, Slovenaca, članova slovenačkog porijekla, te članova njihovih porodica koji žive najvećim brojem u gradu Tuzla, a zatim i u općinama Lukavac, Živinice i Banovići.

Ukupan broj evidentiranih porodica u kojima je bar jedan član slovenačkog porijekla iznosi oko 110. Sijedi spisak porodica Udruženja građana slovenačkog porijekla zaključno sa 2018. godinom po abecednom redu: **Aganović, Andrejaš, Andrić, Antić, Arsov, Avdagić, Avdić, Babović, Bajer, Banović, Bevc, Berbić, Bilandžija, Bilbija, Blagojević, Blažević, Božanović, Bradvić, Čufer, Čuk, Čupurdija, Derniković, Delić, Dobnik, Dokić, Doblšek, Dragan, Džanić, Đurašin, Đurić, Erić, Emić, Felicijan, Ferenc, Femichov, Gardaš, Gavrić, Geller, Hidanović, Hribar, Hreščak, Hrustić, Husanović, Husejnagić, Ibrahimagić, Ilić, Isić, Jahić, Jakubec, Kablarević, Kantor, Kavgić, Kiš, Knezović, Knežiček, Koler, Kondić, Koren, Kovačević, Korošec, Košir, Koprić, Kreco, Kudlek, Latifagić, Mahmutagić, Magajne, Mašić, Malkočević, Mehačević, Merić, Mitrović, Mićanović, Misija, Mišić, Pavlović, Paočić, Perko, Prcić, Ratajč, Rička, Salković, Savković, Savić, Selimović, Souček, Stanić, Tešić, Todorović, Tošić, Ustavdić, Vukojević, Zimmer, Zupan i Žiško.**

Danas, Slovenci i njihovi potomci (druga, treća i četvrta generacija), učestvuju aktivno u životu grada u svim djelatnostima (privreda, obrazovanje, zdravstvo, sudstvo, organi uprave, kultura itd.) i zajedno sa ostalim građanima Tuzle, trude se da Tuzla bude grad zdravog i ugodnog življenja, grad koji će pružiti priliku za obrazovanje i rad mladim ljudima, koji omogućava učešće svojih građana u svim aspektima urbanog života, koji obezbjeđuje ekonomsku i društvenu atraktivnost, razvoj i kvalitet života za sve građane i sve ljude koji žive, investiraju i stvaraju u gradu.

3. Udruživanja Slovenaca i aktivnosti udruženja

Osnivanje i organizacija udruženja

U najtežim vremenima za Tuzlu i Bosnu i Hercegovinu, ratne 1993. godine, kada je rat bio na vrhuncu, kada je svaka porodica bila na pragu egzistencije, formiran je Inicijativni odbor u sastavu: Kuret Božo, Rajmond Meža, Ratajč Zvonimir, Souček Marija, Gerčar Želimir, Čuk Blažo, Đuković Bernardica, Lorgjer Ana, Pejčić Silva, Jenko Joško, Urnikar Vlado i Zupan Julijus, sa zadatkom da se u Tuzli formira udruženje Slovenaca. Nakon niza provedenih aktivnosti od strane Inicijativnog

odbora, 18.8.1993. godine u Hotelu „Tuzla“ održana je osnivačka Skupština Udruženja Slovenaca Tuzla, na kojoj je uvodno izlaganje podnio predsjednik Inicijativnog odbora, gospodin Kuret Božo. Nakon toga usvojen je Statut Udruženja Slovenaca Tuzla, Program rada, te je izvršen izbor članova Upravnog odbora, Nadzornog odbora, Suda časti i predsjednika Skupštine. Za predsjedavajućeg Skupštine, odnosno prvog predsjednika Udruženja Slovenaca Tuzla, izabran je Jaušovec (Janeza) Ivan. Tim danom prestao je djelovati Inicijativni odbor, a sve naredne aktivnosti preuzeli su legalno izabrani organi udruženja. Prvi, konstituirajući sastanak Upravnog odbora Udruženja Slovenaca Tuzla održan je 23.8.1993. godine. Za predsjednika Upravnog odbora izabran je Kuret Božo, za potpredsjednika Jenko Joško, za sekretara Zupan Julijus.

Udruženje Slovenaca Tuzla je 15.9.1993. godine upisano u sudski registar Višeg suda u Tuzli (Rješenje broj: R-II-329/93), a 23.11.iste godine, izašao je prvi broj INFORMATORA - časopisa Udruženja Slovenaca Tuzla. Konstituisan je Informativni centar, radilo se na anketnom listu i izradi članskih karata.

Prvi programski zadatak bio je obezbjeđenje humanitarne pomoći kako za članove udruženja, tako i za grad Tuzlu. Taj zadatak uspješno je obavljen, te je u periodu 1993.-1996. godine, uz maksimalno zalaganje članova Udruženja, podijeljeno oko 2.100 paketa humanitarne pomoći u vrijednosti od cca 435.000 DEM. Sredstva za humanitarnu pomoć, kao i sredstva za rad Udruženja obezbijedila je Vlada Republike Slovenije, na čemu su joj članovi udruženja ali i građani Tuzle neizmjerljivo zahvalni, jer je pomoć stigla u pravo vrijeme, kada je bilo najteže i kada je pomoć bila najpotrebnija. Posebno puno za udruženje su tada uradili Njegova ekscelencija Drago Mirošić, ambasador Republike Slovenije u Sarajevu i njegov prvi saradnik gospodin Aladar Belec.

Takođe, značajna je bila i prikupljena donacija lijekova u vrijednosti od cca 200.000 DEM. Najveći donatori u lijekovima bili su „Krka“ Novo Mesto i „Lek“ Ljubljana. Jedna količina lijekova podijeljena je bolesnim članovima udruženja kojima su bili najpotrebniji o čemu su brinuli članovi Udruženja dr. Misija Paula i farmaceut Mišić Nenad, a veći dio prikupljenih lijekova i sanitetskog materijala doniran je Univerzitetском kliničkom centru Tuzla.

Pored obezbjeđivanja humanitarne pomoći, važan aspekt udruženja je bio okupljanje, upoznavanje i druženje građana slovenačkog porijekla i članova njihovih porodica radi očuvanja jezika i kulture slovenačkog naroda, te šireg upoznavanja sa kulturnim, privrednim i historijskim tradicijama Republike Slovenije.

Udruženje je u septembru 1994. godine imalo 1.405 registrovanih članova, odnosno 575 domaćinstava. Bilo je organizovano u četiri ogranka koja su pokrivala Tuzlanski kanton i to: Matični ogranak u Tuzli koji je obuhvatao 440 domaćinstava sa 1.074

člana (864 odraslih i 210 djece), Ogranak Lukavac koji je obuhvatao 40 domaćinstava sa ukupno 90 članova (73 odrasla i 17 djece), Ogranak Živinice koji je obuhvatao 62 domaćinstva sa ukupno 155 članova (120 odraslih i 35 djece), te Ogranak Banovići koji je obuhvatao 33 domaćinstva sa ukupno 80 članova (64 odrasla i 16 djece).

Obnoviteljska skupština Udruženja održana je 23.09.1995. godine, te je Udruženje Slovenaca Tuzla registrovano u Višem sudu u Tuzli, dana 18.10.1995. godine, registrovano pod današnjim nazivom: **“Udruženje građana slovenačkog porijekla Tuzla/Slovenska skupnost Tuzla”**.

Tokom proteklih 25 godina situacija u odnosu na broj članova se drastično promijenila. Puno starijih članova je umrlo, a mladi članovi odlaze iz BiH. Danas Udruženje ima evidentiranih oko 300 članova.

Organi Udruženja su: Skupština udruženja, Izvršni odbor, Nadzorni odbor, Sud časti i predsjednik udruženja. Najviši organ udruženja je Skupština. Po statutu, Skupština se u početku održavala svake godine. Na desetoj Skupštini, koja je održana 2004. godine, izvršene su izmjene Statuta, tako da je utvrđeno da se Skupština održava svake tri godine, a ukinuti su i ogranci, s tim da članovi udruženja u Tuzli mogu biti svi građani Tuzlanskog kantona koji ispunjavaju propisane kriterije definisane Statutom.

Skupština bira predsjednika udruženja i to javnim glasanjem natpolovičnom većinom prisutnih članova. Predsjednik udruženja vodi rad Skupštine, zastupa i predstavlja ga.

Radom udruženja između zasjedanja Skupštine upravlja Izvršni odbor (IO). Sjednicama Izvršnog odbora rukovodi i saziva ih predsjednik IO. Zadaci i obaveze članova IO regulisani su Pravilnikom o radu IO. Predsjednik udruženja učestvuje u radu Izvršnog odbora, ali bez prava glasa. Izvršni odbor za pojedine djelatnosti može obrazovati stalne ili povremene komisije. Udruženje ima i svog sekretara, koji obavlja tekuće administrativne poslove, pomaže u radu predsjedniku udruženja i predsjedniku IO, te odgovara za pripremu sjednica IO.

Osnova za aktivnost Udruženja su programski ciljevi definisani Statutom koji je usvojila Skupština udruženja, te Plan rada udruženja koji početkom svake godine, usvaja Izvršni odbor udruženja.

U proteklih 25 godina, nakon osnivačke Skupštine, održano je još 13 redovnih skupština na kojima su usvajani izvještaji o radu svih radnih tijela skupštine, vršene su potrebne izmjene Statuta udruženja, te obavljali izbori članova Izvršnog odbora, Nadzornog odbora, Suda časti, te predsjednika udruženja. Predsjednici udruženja u proteklom periodu, koji su svakako dali značajan doprinos radu su: Ivan Jaušovec u periodu 1993. - 1995., Janez Rakovec u periodu 1996. - 2000., Slavica Pavlović u

periodu od 2001. - 2004., Marija Souček u periodu 2005. - 2007., Alenka Savić u periodu 2008. - 2012., te Dragica Tešić u periodu 2013 - 2018. godine.

Sjednice Skupština udruženja (izvor: arhiva udruženja)

Značajno je istaći i Branimira Součeka, koji je punih 18 godina, od 1995. do 2013. godine bio sekretar udruženja i svojim radom i entuzijazmom uveliko doprinijeo funkcionisanju društva. Od 2013. do 2018. godine funkciju sekretara obavlja Marija Souček.

Kulturna djelatnost – kultura nas povezuje

Po završetku ratnih dešavanja, udruženje je nastavilo da realizuje svoje osnovne programske ciljeve utvrđene Statutom, koji se odnose na očuvanje kulturnog identiteta Slovenaca i građana slovenačkog porijekla koji kao nacionalna manjina žive na prostoru Tuzle i Tuzlanskog kantona. Posebna pažnja posvećena je očuvanju slovenačkog jezika, kulture i običaja slovenačkog naroda. Obilježavaju se slovenački državni i kulturni praznici. Svake godine organizuju se svečane akademije posvećene Danu kulture – Prešernov dan (8. februar) i Danu državnosti (25. juni), šestog decembra organizuje se „Miklavževanje“, a zatim se održavaju svečani božićni koncerti. U toku godine organizuju se i čitav niz drugih kulturnih manifestacija, nastupi pjevačkog zbora, izložbe radova članova likovne sekcije, kao i gostovanja kulturnih grupa i umjetnika iz Republike Slovenije, te iz regiona. Za ovih 25 godina u organizaciji Udruženja održano je više od 80 značajnijih kulturnih manifestacija na kojima su nastupali umjetnici, ansambli i društva iz Slovenije, regiona i BiH.

*Koncert „New swingquarteta“ iz Ljubljane
(izvor: arhiva udruženja)*

*Koncert „Hišni ansambl AVSENIK“
(izvor: arhiva udruženja)*

*Koncert simfonijskog orkestra iz Maribora
(izvor: arhiva udruženja)*

U svom dugogodišnjem djelovanju, posebno se ističe nastava slovenačkog jezika i kulture, te aktivnosti pjevačkog zbora i likovne sekcije koji su temelji njegovanja i čuvanja slovenačkog kulturnog identiteta i jačanja veza i međusobnog razumijevanja između BiH i Slovenije.

Dopunska nastava slovenačkog jezika i kulture

Jezik je jedan od osnovnih elemenata nacionalnosti i stoga je značajno da je Ministarstvo za školstvo i sport Republike Slovenije, još ratne 1995. godine obezbijedilo uslove (nastavne programe, udžbenike i obuku kadrova) za uspješno obavljanje dopunske nastave iz slovenačkog jezika. Već 1.4.1995. godine članovi Udruženja: Rakovec Janez, Pavlović Slavica i Souček Marija odlaze u Republiku Sloveniju na seminar za učitelje i učiteljice dopunske nastave slovenačkog jezika u inostranstvu. Nakon povratka sa seminara organizovane su tri grupe učenika koji su željeli učiti slovenački jezik, te je nastava slovenačkog jezika započela 19.6.1995. godine. Polaznici, uglavnom starije osobe, bile su podijeljene u tri grupe, Rakovec Janez i Marija Souček su nastavu održavali u prostorijama Udruženja u Tuzli, a Slavica Pavlović je držala nastavu u Lukavcu. Nastava je trajala 23 sedmice. Rakovec Janez predavao je dvije godine, prof. Marija Souček do juna 2004. godine, a Slavica Pavlović predaje u kontinuitetu do današnjeg dana. Slijedećih godina dopunsku školu slovenačkog jezika pohađali su mlađi polaznici. Slavica Pavlović je predavala djeci do 14. godina starosti, a djeci starijoj od 14 godina predavala je Marija Souček. Nastava se odvijala svake srijede i četvrtka u večernjim satima i subotom prije podne. U dva navrata se dopunska nastava održavala i u ogranku udruženja u Živinicama. Dpunsku nastavu slovenačkog jezika pohađa, ili je istu već završilo, preko 300 polaznika. Jedan broj učenika je nastavio svoje školovanje u Republici Sloveniji.

*Učenici dopunske nastave
(izvor: arhiva udruženja)*

Učenici su pored učenja slovenačkog jezika aktivno učestvovali na priredbama koje je organizovalo udruženje, priređivali su razne recitale i igrokaze, te time pokazali, koliko su uspješni u učenju jezika. Od školske 2015/2016 osnovana je ponovo grupa za odrasle polaznike dopunske nastave slovenačkog jezika. Dopunsku nastavu slovenačkog jezika i kulture finansira Vlada Republike Slovenije, putem nadležnog Ministarstva za školstvo i sport.

Čas dopunske nastave za djecu i odrasle u prostoru Udruženja (izvor: arhiva udruženja)

Muzikom gradimo mostove prijateljstva

U organizaciji udruženja održavane su mnoge priredbe, akademije i koncerti. Gostovali su brojni slovenački zborovi, umjetnici i ansambli. Međutim, to nije bilo dovoljno. U želji da se što češće iz prostorija Udruženja čuje slovenačka pjesma, odlučeno je da se osnuje pjevački zbor, koji će njegovati slovenačku pjesmu, jer je horsko pjevanje dio slovenačke kulturne tradicije. Tako su, sa kratkim prekidom, djelovala dva zbora, prvo mješoviti pjevački zbor, a zatim ženski pjevački zbor.

Zbor „L. Volkmer“ (izvor: arhiva udruženja)

Mješoviti pjevački zbor „Leopold Volkmer“ osnovan je aprila mjeseca 2002. godine. Zbor je djelovao u periodu od 2002. do 2005. pod vodstvom profesorice Evice Cerić.

Prvi put zbor se predstavio javnosti u maju 2002. godine i u periodu svog djelovanja nastupio je na desetak priredbi od kojih se izdvajaju nastupi: u Banja Luci na susretu djece koja pohađaju dopunsku nastavu slovenačkog jezika i kulture u BiH, u Tuzli i Zenici u povodu Prešernovih dana, na otvaranju Dana mentalnog zdravlja u Tuzli, na otvaranju izložbe kipara Dušana Gojkovića iz Ptuja u Galeriji portreta u Tuzli, u povodu Dana državnosti zajedno sa ženskim zborom „Uršna sela“ iz Novog Mesta, na otvaranju supermarketa „Merkator“ u Tuzli, a zadnji nastup zbora bio je zajedno sa Mješovitim pjevačkim zborom „Pomlad“ iz Novog Mesta. Zbor je prestao sa radom u maju 2005. godine.

Ženski pjevački zbor „Slovenčice“

Zbor „Slovenčice“ (izvor: arhiva udruženja)

među članicama zbora također i sugrađanke iz Tuzle, koje sa velikim zadovoljstvom pjevaju na slovenačkom jeziku. Na taj način se uspostavljaju uske veze između Slovenaca i potomaka Slovenaca u Tuzli, te njihovih sugrađana, što je i uloga slovenačkih društava u svijetu, da šire i njeguju slovenački jezik i kulturu.

Danas, 2018. godine, zbor ima 26 članica i njegov repertoar čine narodne i umjetničke pjesme koje se izvode na slovenačkom jeziku, a na repertoaru za gostovanja u regionu, nalaze se uvijek i bosanske sevdalinke. Do sada zbor je imao brojne nastupe u Bosni i Hercegovini, Sloveniji, Hrvatskoj i Srbiji. Nizala su se gostovanja: Prijedor, Sarajevo, Kakanj, Zenica, Zrenjanin, Videm i Leskovec pri Ptuju, Novo Mesto, Maribor, Ljubljana, Split, Rijeka itd. Iz svih ovih mjesta su „Slovenčicama“ dolazili zborovi u goste i održavani su zajednički koncerti. U Tuzli su „Slovenčice“ nastupale povodom obilježavanja svih državnih i kulturnih praznika Republike Slovenije, na proslavi Dana Matice Hrvatske, na Božićnim koncertima u katoličkoj crkvi „Sv. Petra i Pavla“, te na brojnim izložbama članova likovne sekcije. Takođe redovno učestvuju na susretima i koncertima slovenačkih zborova iz regiona, koji se održavaju svake godine u drugom gradu, Sarajevu, Banja Luci ili Tuzli.

Ženski zbor „Slovenčice“ imao je tri samostalna koncerta, te Božićne koncerte „Raspjevane božićne pahuljice“ i „U očekivanju Božića“. Od 2015. godine „Slovenčice“ redovno učestvuju na Taboru slovenskih pjevačkih zborova u Šentvidu pri Stični zajedno sa zborovima iz šireg regiona (Italija, Austrija, Mađarska, Hrvatska, Srbija, Makedonija). Zbor vodi dirigentica prof. Lejla Mulaosmanović, a izvedbu slovenačkih pjesama na harmonici prati

Mirela Ibrahimović Mehanović, koja nastupa i kao solista /sopran.

Koncert u Rijeci u KDS „Bazovica“
(izvor: arhiva udruženja)

*Koncert u Kaknju u povodu obilježavanja 20 godina i dodjela priznanja 2019.
(izvor: arhiva udruženja)*

Članice zbora koje su u kontinuitetu pjevale u zboru pet godina, dobile su priznanje za doprinos slovenskoj muzičkoj kulturi – volontiranje, brončanu značku i plaketu od Javnog sklada Republike Slovenije 2019. godine. Ženski zbor „Slovenčice“ će posebnim programom obilježiti 10 godina svog uspješnog djelovanja.

Likovna sekcija

Na prijedlog člana udruženja Vlatka Zimmera, 2001. godine formirana je likovna sekcija, kao jedan od nosilaca kulturnih aktivnosti. Vlatko Zimmer bio je voditelj likovne sekcije od njenog osnivanja do 2016. godine, a od 2016. godine likovnu sekciju vode članice udruženja Borka Jokić i Melada Huseinagić. Članovi sekcije su više puta bili učesnici Likovnih kolonija u organizaciji Slovenske iseljeničke matice. Tako je 2002. godine na Likovnu koloniju koja je bila održana u Hrušici (Kraš) išla g. Nada Dobnik, a godine 2003. i 2004. godine su na Likovnu koloniju u Mostu na Soči išli Zimmer Vlatko, Nada Dobnik i Davor Mešić. Ti odlasci su zatim uslijedili svake godine u izmijenjenom sastavu polaznika. U decembru 2004. godine je u organizaciji Slovenske iseljeničke matice u Ljubljani otvorena izložba slika mladog člana Udruženja Davora Mešića koji je u međuvremenu završio Akademiju za likovnu umjetnost u Ljubljani.

Za svo vrijeme djelovanja likovna sekcija Udruženja je vrijedno radila i priredila veliki broj izložbi. U proteklom periodu organizovano je više od 20 izložbi, koje su bile veoma zapažene, kako u Tuzli, tako i u BiH ali i šire u regionu. Izložbe su organizaovane u povodu značajnih datuma Republike Slovenije, a takođe i u drugim prilikama i iste su, između ostalih, otvarali ambasadori R Slovenije u BiH Nj. Ex.Andrej Grasselli i Nj. Ex. Iztok Grmek, te gradonačelnik Tuzle Jasmin Imamović.

*Pozivnice za izložbe likovne sekcije
(izvor: arhiva udruženja)*

To je bio i razlog da udruženje osmislili projekat Regionalne likovne kolonije „Slovinci u Tuzli“, za koju smo željeli da postane tradicionalna manifestacija koja se organizuje svake godine, treće sedmice avgusta mjeseca u Tuzli, u trajanju od 6 dana. U proteklom periodu organizovano je pet likovnih kolonija „Slovinci u Tuzli 2014., 2015., 2016., 2017. i 2018.“ koje su bile veoma zapažene u kulturnoj i široj javnosti Tuzle, BiH i Slovenije, te praćene od strane svih lokalnih medija i medija u Sloveniji. Na kolonijama je učestvovalo 17 umjetnika - Slovenaca iz Slovenije,

Učesnici Likovne kolonije „Slovinci u Tuzli“ (izvor: arhiva udruženja)

Hrvatske, Srbije, Kanade i BiH. Udruženje je sa slikama koje su nastale na likovnim kolonijama, organizovalo dvije zapažene izložbe u Ljubljani, 2015. i 2017. godine, a u decembru 2016. godine ista izložba je organizovana u Zenici, u saradnji sa Udruženjem građana slovenačkog porijekla „Encijan“ Zenica.

Aktivnosti u Savezu slovenačkih društava Bosne i Hercegovine - “Evropa sad”

Udruženje je učestvovalo u aktivnostima na formiranju i od početka je član Saveza slovenačkih društava BiH „Evropa sad“, koji je formiran u januaru 2010. godine, uz podršku Vlade Republike Slovenije, Ureda za Slovence u pograničnim područjima i po svijetu. Savez slovenačkih društava BiH je udruženje društava koja okupljaju lica slovenačkog porijekla na teritoriji BiH (udruženja u Sarajevu, Tuzli, Zenici, Kaknju, Brezi, Doboju, Tesliću, Prijedoru i Banja Luci), čiji je osnovni zajednički interes poboljšanje položaja građana slovenačkog porijekla koji žive na ovim prostorima kao nacionalna manjina, te očuvanje slovenačkog kulturnog identiteta. Ciljevi rada Saveza su slijedeći: razvoj svestrane saradnje članica Udruženja i njihovih članova, obogaćivanje njihovih programa rada, koordinacija određenih aktivnosti udruženja, te pokretanje zajedničkih projekata unutar Saveza, u Sloveniji i u Europskoj uniji.

Sastanak Saveza u Tuzli uz prisustvo ambasadora R. Slovenije Grasselli Andreja (izvor: arhiva udruženja)

Sastanak Saveza u Doboju uz prisustvo predstavnika Ureda za Slovence

(izvor: arhiva udruženja)

U dogovoru svih udruženja članica, putem Saveza se svake godine realiziraju slijedeći projekti:

1. Susret učenika dopunske nastave slovenačkog jezika i kulture
2. Logorovanje djece slovenačkog porijekla u BiH
3. Regionalni susret slovenačkih pjevačkih zborova (učestvuju zborovi iz BiH, Slovenije, Hrvatske, Srbije...)

Koncert zborova u BKC Tuzla, Organizator: Udruženje iz Tuzle (izvor: arhiva udruženja)

Koncert zborova u Banskim dvorima, Banja Luka, Organizator: Udruženje „Triglav“ Banja Luka (izvor: arhiva udruženja)

4. Regionalna likovna kolonija „Slovinci u Tuzli“

Likovna kolonija organizuje se već 5 godina u „Kući plamena mira“ u Tuzli (izvor: arhiva udruženja)

5. Susret Udruženja Slovenaca u Bosni i Hercegovini „Slovinci upoznajmo se“

Kroz navedene projekte, susrete djece i odraslih, Slovenaca i njihovih potomaka, okupljaju se osobe koje šire dobre vibracije, koji slikaju i koje pjevaju sa ljubavlju, koji umjetnošću i pjesmom uspostavljaju mostove prijateljstva. Na taj način slovenska društva u BiH i regionu doprinose svijesti o značaju čuvanja vlastite kulturne baštine.

Finansiranje Udruženja građana slovenačkog porijekla Tuzla

Udruženje građana slovenačkog porijekla Tuzla se najvećim dijelom finansira sredstvima koje odobri Vlada Republike Slovenije preko Ureda za Slovence u pograničnim područjima i po svijetu, a na osnovu programa i projekata sa kojima

Udruženje aplicira svake godine na njihov natječaj. Odobrena sredstva svake godine su sve manja i dovoljna su samo da pokriju redovnu djelatnost Udruženja (sredstva za plaćanje najamnine za prostor, za troškove režija, materijalne troškove...).

Obzirom da ta sredstva nisu dovoljna za sve naše godišnje programirane aktivnosti, Udruženje, uz maksimalan napor svojih pojedinih članova, priprema projekte i aplicira na sve natječaje i javne pozive koje objavljuje Grad Tuzla, Vlada Tuzlanskog kantona i pojedina ministarstva Federacije i BiH, te na taj način uspijevamo obezbijediti dodatno finansiranje kako bi se mogli realizovati planirani projekti. Dodatna sredstva za realizaciju pojedinih projekata obezbjeđuju se i sredstvima članarine članova Udruženja i članica Ženskog zbora „Slovenčice“, te donacijama samih članova Udruženja. Takođe, članovi Udruženja koji se maksimalno angažuju na realizaciji svih projekata, rade isključivo na volonterskoj osnovi, dakle bez naknade. Vrijedno je istaći njihov trud i zalaganje sve ove godine, obzirom da svoje znanje, iskustvo i slobodno vrijeme posvećuju Udruženju, te na taj način doprinose i raznovrsnosti kulturne scene grada Tuzle.

25 godina djelovanja Udruženja građana slovenačkog porijekla Tuzla

Pod motom „25 GODINA S VAMA“ Udruženje građana slovenačkog porijekla Tuzla 2018. godine je obilježilo značajan jubilej, 25 godina djelovanja. Tim povodom štampana je dvojezična publikacija, kojom je prezentiran presjek rada Udruženja za proteklih 25 godina, uz želju i nadu da će brojne aktivnosti i bogati programi Udruženja biti nastavljeni i u narednom periodu. Svih ovih godina Udruženje se aktivno uključivalo u događaje kako na lokalnom, tako i na regionalnom nivou, te je svojim djelovanjem kontinuirano doprinosilo jačanju veza i međusobnog razumijevanja između Republike Slovenije i BiH. Posebna pažnja posvećena je očuvanju slovenačkog jezika, kulture i običaja slovenačkog naroda. Kulturni događaji koje je organiziralo Udruženje su se nizali i oni nisu značajni samo za Slovence nego i za ostale stanovnike Tuzle i Tuzlanskog kantona. Svojim djelovanjem nastojimo doprinijeti oblikovanju kulturne ponude u gradu, pokazati žiteljima Grada i Kantona da smo mi Slovenci dio naše lokalne zajednice, da njegujemo svoj jezik i kulturu, da imamo šta pokazati. Time obogaćujemo živote svih nas na ovim prostorima i na taj način učimo prihvatati različitosti, a bez toga nema napretka u društvu.

Udruženje posjeduje bogatu biblioteku koja sadrži knjige, publikacije, časopise na slovenačkom jeziku, koja je dostupna svim članovima Udruženja i svima koji su ljubitelji pisane riječi. Takođe, Udruženje ima svoju web stranicu www.slovincitiz.com koju uređuju sami članovi i na kojoj su praćene sve aktivnosti Udruženja.

Udruženje je publikovalo dvojezičnu knjigu (na slovenačkom i bosanskom jeziku) „Amalija - biografije Amalije Lebeničnik“, koja je rezultat istraživačkog rada članova našeg Udruženja u saradnji sa Gradom Tuzla. Ovom knjigom željeli smo sačuvati od zaborava dio historije, te odati priznanje Amaliji Lebeničnik, Slovenki i Tuzlanki, koja

je hrabro i nesebično živjela svoj život, na ponos Bosne i Hercegovine i Slovenije. Takođe, na taj način smo zabilježiti i značajnu ulogu ostalih Slovenaca u historiji Tuzle, te dali svoj mali doprinos očuvanju zajedničkog antifašističkog historijskog naslijeđa Bosne i Hercegovine i Republike Slovenije.

Prezentacija knjige u ateljeu „Ismet Mujezinović“, ambasador RS Nj.exc. Iztok Grmek, gradonačelnik Jasmin Imamović, sa potomcima Amalije Lebeničnik (izvor: arhiva udruženja)

Zahvaljujući grantu Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine štampano je dodatnih 200 knjiga, koje su u saradnji sa Ministarstvom obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona, podijeljene svim bibliotekama osnovnih i srednjih škola.

Slovenija je po površini i broju stanovnika mala zemlja, ali upravo zbog toga je neophodno da se slovenački jezik i kulturne vrijednosti zaštite i trajno njeguju kao veliko bogatstvo i vrhunska vrijednost. To je upravo ono što članovi Udruženja građana slovenačkog porijekla Tuzla žele – da sve te vrijednosti, slovenački jezik i kulturno-historijsko naslijeđe čuvaju, njeguju i sa ponosom šire dalje. Vrata našeg Udruženja su uvijek širom otvorena svim ljudima dobre volje, jer želimo da prostor našeg Udruženja i dalje bude mjesto dobrih vibracija, mjesto na kome ćemo se međusobno upoznavati i družiti. Želja članova Udruženja je da Tuzla bude grad u kome se istinski poštuje i njeguje različitost, grad u kome se njeguju europske vrijednosti multikulturalnosti. Članovi Udruženja, u okviru svojih mogućnosti, nastoje da daju svoj doprinos takvom imidžu grada Tuzle, pojedinačno i organizovano, kako kroz svoje svakodnevne poslovne aktivnosti, tako i kroz realizaciju različitih projekata iz oblasti kulture.

Pripremila Dragica Tešić

Reportaža o godišnjici udruženja (izvor: BH Glas)

AUSTRIJANCI I NIJEMCI

Doseljavanje stanovništva Germana iz Austrije i Njemačke, kao i iz drugih oblasti Austro-Ugarske monarhije u Bosni i Hercegovinu, počelo je odmah po okončanju Berlinskog kongresa. Posebno veliki broj Austrijanaca je došao na područje Tuzle s obzirom da je Monarhija bila predvođena savezom Austrijanaca i Mađara. Dolazak Germana se odvijao sve do 1914. godine, jer je razvoj industrije i drugih grana privrede, posebno u Tuzli, tekao u kontinuitetu, i stalno se uvećavao obim proizvodnje. Germani su uglavnom dolazili iz Austrije, Njemačke i Tirola. Germanski doseljenici u BiH bili su uglavnom evangelističke vjeroispovijesti, a tek nešto više od četvrtine bili su rimokatolici. U vrijeme migracija, Austrija je bila centar Monarhije, sa Bečom kao glavnim gradom za područje austrijskog dijela Monarhije, a Njemačka je bila partner čija je teritorija bila u sjevernom susjedstvu. Pored geografske blizine, obje državne uprave su imale jedinstven jezik – njemački. Nijemci su u BiH bili angažovani kao upravnici, rukovodioci, administrativni radnici, matičari, pravnici, advokati. Zapravo bila je to jedna cijela vojska činovnika. S obzirom na prirodu posla kojim su se bavili, razumljivo je što su njemački doseljenici najviše naseljavali gradske sredine Sarajeva, Banju Luke, Tuzle i Mostara.

Razlozi migracije stanovništva iz Austrije i Njemačke, kao što je slučaj i sa ostalim nacijama koje su dolazile u BiH, jeste potreba Austro-Ugarske uprave za kvalitetnom i

kvalifikovanom radnom snagom kako bi uspostavili vlasti i funkcionisanje Monarhije. Germani su primarno dolazili zbog uspostave i vođenja industrijskih i upravnih kapaciteta, a stručnjaci su dolazili iz raznih dijelova Austrije i Njemačke, a najviše iz centralnog dijela i pograničnih područja današnje Austrije, Slovenije i Mađarske. Stručnjaci koji su došli u Tuzlu uglavnom su se bavili istim poslom kao što su radili i kod svoje kuće. Germani su dolazili u BiH u organizovanim grupama pa su osnivali svoja naselja ili kolonije. Jedan broj Germana je dolazio individualno u BiH, a najviše u industrijske gradove BiH, te u šumske i rudarske oblasti.

Teški dani za Nijemce došli su po završetku Prvog svjetskog rata, kada se Austro-Ugarska raspala, a BiH ušla u sastav Kraljevine Jugoslavije. Pripadnicima njemačke nacionalnosti ukinuta su politička prava, prije svega sudjelovanje na prvim izborima u Kraljevini Jugoslaviji, kao i pravo na dodjelu zemljišta za obradu. Zbog toga su u velikom broju odlazili u Austriju i Njemačku.

Nakon Drugog svjetskog rata Nijemci su ponovo došli na udar državnih vlasti. Bili su prisiljeni na odlazak, a imovina im je oduzimana, što je za posljedicu imalo nagli pad broja njemačke nacionalne manjine na svim prostorima BiH, a posebno na prostoru Tuzle. Iako malobrojna, ipak se austrijska i njemačka nacionalna manjina uspjela održati u BiH i do današnjih dana.

Prvi dolasci Austrijanaca u Tuzlu bilježe se pripremama za otvaranje velikih industrijskih objekata, kao što su solane, rudnici uglja, ciglane, sa uspostavom administrativne i policijske vlasti te školstva. Jedan broj Germana je došao radi uspostave preduzetništva, hotelijerstva, bankarstva i trgovine. Preduzetnici su imali znatne privilegije, ali i kapital, pa su uvijek prihvatani kao poželjno stanovništvo. Germani su bili kvalifikovana radna snaga i zauzimali su uglavnom rukovodna radna mjesta. Pogodnost angažovanja Germana je bila u činjenici da se većina zvanične komunikacije, usmene i pismene, odvijala na njemačkom jeziku, a i nekoliko godina nastava u Prvoj i Drugoj osnovnoj školi u Tuzli se izvodila na njemačkom jeziku. Njemački jezik je bio u službenoj upotrebi u vojsci, kompanijama i organizacijama koje su formirane dolaskom Austro-Ugarske uprave u Tuzlu, pa je tako, na primjer, 1887. godine Dobrovoljno vatrogasno društvo Tuzla imalo 13 članova Uprave, od kojih je osam bilo stranog porijekla. Statut iz 1883. godine, memorandum Društva, pečat i grb, bili su ispisani na njemačkom jeziku.

Germanski preduzetnici u Tuzli bili su vlasnici fabrike "Prva bosanska fabrika špirita i rafinerija Alios Grauaug" Mirka Fischla i sinova. Fabrika je mijenjala ime i asortiman proizvoda, ali vlasnici su uvijek bili Austrijanci iz obitelji Fischl.

Zgrada „Šusterova palata“ je jedna od prvih trokatnica u Tuzli rađena je kao poslovno -stambeni objekat za potrebe Wiena bank (Bečke banke). Vlasnik banke, Šuster, je porijeklom Austrijanac koji je došao i živio u Tuzli do kraja Prvog svjetskog rata.

Austrijanac Šuster je bio vlasnik banke koja je radila u objektu koji Tuzlaci zovu „Šusterova palata“ ili „Grafičar“ (izvor: facebook grupa Tuzla povratak u prošlost)

Među prvim industrijskim objektima u Tuzli je i objekat "Pivovara" čiji vlasnici su bili austrijski preduzetnici Tasing i Köhn.

U godišnjim kalendarima koje je svake godine izdavala Austro-Ugarska uprava (Bosnisher Bote i Bošnjak) prikazivan je šematizam za BiH (spisak svih zaposlenih na javnim pozicijama). Na osnovu tih informacija vidljivo je da su Austrijanci i nešto manje Nijemci bili vrlo često na vodećim rukovodnim mjestima u industriji soli i rudarstvu tuzlanske regije, posebno u oblasti rudarstva, solarstva i obrazovanja.

Austrijanci i Nijemci, kao i Mađari, su imali veliki problem sa lokalnim stanovništvom i drugim doseljenicima slavenskog porijekla prvenstveno zbog jezičke barijere. Zato je adaptacija Germana na uslove života u Tuzli bila duža u odnosu na doseljenike slavenskog porijekla. Međutim, prvi potomci Germana su išli u škole gdje se govorio lokalni jezik, i došlo je do nesmetane integracije u lokalnu sredinu. Karakteristika germanskih porodica je da su insistirale na praksi da djeca u kući govore njemački jezik. Dodatni nivo integracije je nastao sklapanjem brakova između došljaka, bilo između Germana ili Germana i drugih nacija, kao i sklapanjem brakova sa lokalnim stanovnicima. Austrijanci i Nijemci nisu nosili tradicionalnu nošnju i bile su rijetke prilike da se pokažu nošnje krajeva odakle su dolazili. Oblačili su se po evropskim normama urbanog stanovništva.

Fotografija porodice Šuster u Tuzli (izvor: porodična zbirka)

U Tuzli su živjele sljedeće porodice austrijskog i njemačkog porijekla:

- Nijemci: KRAJTMAJER, DREF, HOLCINGER, NIDERLE, SCHTAJMEC, BALIF, VENDL, itd.
- Austrijanci: HOGEE, MAJER, BAJER, BERTHOLD, CUDER, BANTAN, CAJSBERGER, RAJ CER (REITZER), BAUMGARTNER, ŠTAUBER, TIFENBAH, itd.

Danas su pripadnici austrijske i njemačke nacionalne manjine inkorporirani u cjelokupno društvo BiH i svojim obrazovnim zvanjima i profesijama daju doprinos u zdravlju, obrazovanju, zanatstvu, inženjerstvu, humanitarnom radu, privrednoj i kulturnoj sferi u Tuzli.

U Tuzli živi veći broj pojedinaca čije porodice imaju germansko porijeklo kao npr. Štauber-Antić Branka ljekar i humanista, Zvonko Rajcer dugogodišnji građevinski tehničar na rudniku Dubrave, Kreka, a sin Toni je uspješan student povijesti u Tuzli, a posebnost je porodica Krajtmajer čiji članovi daju vrijedan doprinos razvoju grada i društva u cijelosti.

*Braća Norbert i Walter Nojgebauer su rođena u Tuzli
(izvor: www.yugopapir.com)*

Skice Tihomila Krajtmajera (izvor: porodična zbirka)

U Tuzli je bila velika koncentracija Germana, pa je tako na popisima stanovništva 1910. godine u Tuzli identifikovano 124 Nijemca (Austrijanci su bili pridruženi Njemcima), u 1921. bilo je 3.555 Nijemaca, a u Tuzlanskom srezu je bilo registrovano 546 Njemaca.

I pored bogate prošlosti na ovim prostorima, vrlo je malo Austrijanaca i Nijemaca u BiH, a još manje onih koji se izjašnjavaju kao pripadnici austrijske ili njemačke nacionalne manjine. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, Nijemaca je bilo nešto manje od 500 ili 0,01% ukupnoga stanovništva BiH. Broj Germana je danas manji što se vidi po objavi podataka sa posljednjeg popisa stanovništva iz 2013. godine. Demografski gubici njemačke

nacionalne manjine su vrlo veliki, a uzroci su u njihovom položaju prije, tokom i neposredno nakon završetka Drugog svjetskog rata. Jedan broj Germana se integrisao u zajednicu, posebno porodice sa ženskim potomcima, pa se njihovi potomci danas smatraju domicilnim stanovništvom.

Jedna od značajnih karakteristika prisutnosti Austrijanaca i Njemaca u Tuzli, kao i u drugim dijelovima BiH, je prihvatanje njemačkih riječi u svakodnevnom govoru, kao i u komunikaciji koja se odnosi na stručnu terminologiju prisutnu primarno u zanatstvu, industriji, rudarstvu i šumarstvu. Najčešći germanizmi u BiH jezicima su riječi špajz, knedle, krofne, krmenadle, štrudle, kifle, buhtle, šnite, keks, šlag, palačinke, kolač, paradajz, krompir, frišak, faširano ili dinstano meso, špek, roštilj, escajg i mnogi drugi.

Austrijski i njemački doseljenici su za vrijeme Austro-Ugarske uprave osnivali svoja kulturna udruženja i društva, ali ne i sportske klubove. U Tuzli su djelovala dva njemačka društva, a u BiH je djelovalo ukupno 21 njemačko društvo, i po broju društava Nijemci su bili prvi u BiH. Prije osnivanja društava, Germani su se uglavnom okupljali u crkvenim društvima, pjevačkim društvima, u društvima za tjelovježbu i čitaonicama.

U Tuzli su djelovala kulturna društva Nijemaca, ali su Austrijanci i Nijemci organizovali i mjesta okupljanja svih doseljenika u Tuzlu, kao što je Činovnička kantina Beamten-Kasino, osnovana 1891. godine, Klub namještenika „Solanel!“ u Tuzli, osnovan 1900. godine, Društvo za pomaganje mornarice, osnovano 1913. godine, Društvo veterana Beterenenverein, osnovano 1910. godine, Društvo Nijemaca „Deutscher Verein“ osnovano u Tuzli 1911. godine i podružnica Društva Nijemaca, osnovana 1911. godine Germani su bili i članovi drugih društava u Tuzli, kao što je Hrvatsko društvo „Napredak“ koje je osnovano 1909. godine i podružnice Saveza radnika različite struke, koje su osnovane 1907. godine. Članovi toga Saveza su bili građevinski, novinarski, fabrički, kožarski, mlinarski, soboslikarski i rudarski radnici.

Nakon 1945. godine, u BiH su formirana samo tri udruženja i to „Udruženje austrijsko-njemačkog porijekla u Tuzli“ koje je osnovano 1993. godine. Udruženje je primarno osnovano radi prijema i raspodjele humanitarne i druge pomoći za građane Tuzle tokom ratnih dešavanja devedesetih godina u BiH. Udruženje nije ostavilo značajnih tragova o svom djelovanju, a zatvoreno je oko 1996. godine. Udruženje su organizovali Grado Kreitmayer, Albert Štraus i Nebojša Štauber.

Od prestanka rada udruženja Austrijanaca i Nijemaca u Tuzli nikad nije formirano udruženje koje bi djelovalo na očuvanju tradicije i kulture Austrijanaca i Nijemaca u Tuzli.

Pripremili Tihomir Knežiček i Eldar Hadžiahmetović

BUGARI

Bugari (takođe Bolgari ili Proto-Bugari) je narod Istočne Europe koji je na tim prostorima živio početkom srednjeg vijeka.

Dolazak Bugara na područje Balkana odvijalo se u nekoliko različitih vremenskih epoha. Pretpostavlja se da je veći broj Bugara došao na Zapadni Balkan, posebno u Hrvatsku, bježeći od Turaka. Oni su davno integrisani, a saznanja o njima postoje još samo u crkvenim knjigama te u očuvanju prezimena koja završavaju na “ov”.

Migracije Bugara su bile posebno izražene u periodu 1840.-1872. godine kad su Bugari intenzivno naseljavali područje Srbije. U drugoj polovini 19. vijeka Bugari su naseljavali područja Srbije i Hrvatske, a vrlo malo su dolazili u BiH. Dolasci su nastavljeni i poslije oslobođenja Bugarske od turske uprave 1878.-1879. godine.

Naredni ciklus migracija obuhvata veći broj Bugara koji dolaze na područje Zapadnog Balkana početkom 20. vijeka. To su bili uglavnom poljoprivrednici, ljudi sa sela koji su se bavili isključivo poljoprivredom. Novi talas dolaska Bugara bio je po završetku Prvoga svjetskog rata, a opet su dolazili uglavnom poljoprivrednici. Posljednji put Bugari dolaze na Zapadni Balkan u godinama uoči Drugog svjetskog rata, jer su veze Hrvatske države i Bugarska bile savezničkog tipa.

Bugari koji su dolazili u BiH uglavnom su bili poljoprivrednici i klasična radna snaga. Nije bilo prisustva Bugara koji su ostavili značajan trag u razvoju BiH, pa tako ih nije bilo ni u Tuzli. Podaci o prisustvu Bugara u Tuzli vidljivi su iz popisa stanovništva 1910. godine kad je u Tuzli evidentirano 16 Bugara.

U BiH je 2011. godine registrovano 44 državljana Bugarske, a za Tuzlu se pretpostavlja da ima svega dvije do tri porodice bugarskog porijekla. Poznato je da je u Kreki živjela porodica Pastrmov i Jordanov. Bugarske porodice su se u Tuzli bavile isključivo proizvodnjom i prodajom povrća i voća. U današnjem vremenu u Tuzli žive potomci porodice Vasil i Donko Pastrmova. Vasil Pastrmov je bio poznat po stakleničkoj proizvodnji povrća i voćnjaku bresaka koji je bio u dolini Jale na mjestu današnjih zgrada na Stupinama.

Vasil Pastrmov i sin Donko (izvor: porodična zbirka)

Pripremio Tihomir Knežiček

CRNOGORCI

Crnogorci, odnosno predstavnici današnje crnogorske nacionalne manjine, relativno dug period nastanjuju dijelove BiH, pa tako i Tuzle. Historija Crne Gore i BiH isprepliće se vjekovima, a to je prostor u kojem su dvije države i narodi koji ih nastanjuju bili uokvireni zajedničkim jezičkim i administrativnim granicama. To je i prirodno, s obzirom na činjenicu da je Crna Gora u današnjem vremenu susjed državi BiH, a do raspada SFRJ je to bilo područje u okviru jedne države.

Intenzivne migracije Crnogoraca na područja BiH bilježe se kroz čitavo razdoblje 18. i 19. vijeka, odnosno sve do Prvog svjetskog rata. Zemlji je bila potrebna nova radna, kmetovska, snaga pa je tako započeo val naseljavanja u BiH. Prvi val naseljavanja je uslijedio početkom 18. vijeka nakon pomora kuge u BiH. Za vrijeme Austro-Ugarske uprave u BiH, Crna Gora je bila susjedna država sa kojom je Monarhija često bila u sukobu, pa u tom periodu i nije bilo značajnih migracija Crnogoraca u BiH. Kada su 1918. godine Crna Gora i BiH ušle u sastav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, njihova historija i veze postale su vrlo bliske. Tada su Crnogorci počeli naseljavati Istočnu Hercegovinu. Ipak, najveći broj Crnogoraca došao je u BiH u vrijeme bivše SFRJ. U potrazi za obrazovanjem, radom i boljim materijalnim uslovima života, Crnogorci su naselili istočne i sjeverne dijelove BiH, ali i velike urbane centre, Sarajevo, Doboju, Banja Luku, Tuzlu i Mostar.

Zvanična statistike o broju Crnogoraca u Tuzli je prikazana u popisu stanovništva 1971. godine kad je u Tuzli registrovano 527 Crnogoraca.

Na osnovu različitih izvora kao i popisa stanovništva iz 1991. godine, uočava se da su se Crnogorci izjašnjavali kao Srbi i Jugosloveni, a i danas u Crnoj Gori živi veliki broj onih koji se izjašnjavaju kao Crnogorci, Srbi, Bošnjaci, Albanci i drugi. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, u BiH je živio 10.071 član crnogorske nacionalne manjine. Na osnovu procjene crnogorskih udruženja, u BiH ukupno živi oko 7.150 pripadnika crnogorske nacionalne manjine. Druge procjene, po Marijanu Oršoliću, ukazuju da danas u BiH živi oko 5.000 Crnogoraca.

Crnogorci su uglavnom pravoslavne vjeroispovijesti, a ima i katolika, muslimana i pripadnika drugih vjerskih grupa.

Crnogorci su svojim radom doprinijeli razvoju društva u BiH a naročito u oblasti obrazovanja, kulture, politike, sporta i preduzetništva. To se posebno ogleda u dolasku velikog broja učitelja, profesora, doktora i kulturnih radnika na prostor Tuzle poslije Drugog svjetskog rata. I danas, veliki broj Crnogoraca radi u oblasti obrazovanja, zdravstva, kulture i sporta.

Mihailo Mandić, analitičar i skupljač crnogorskih prezimena, raspolaže podacima o crnogorskim prezimenima koja su izvorno crnogorska, ili su nastala dolaskom porodica u Crnu Goru (objavljeno na Montenegrina Antropologija). Od hiljade crnogorskih prezimena, značajan broj je prezimena koja su prisutna u Tuzli. U Tuzli žive porodice koji vode crnogorsko porijeklo, a među tim porodicama su istaknuti pojedinci **Vasilija Radifkovića, Jovan Đurišić, Obrad Leovac, Šućrija Redžepagić, Goran Žugić, i mnogi drugi.**

U Tuzli nikad nije bilo, a ni danas, nema udruženja Crnogoraca.

Pripremio Tihomir Knežiček

ČESI I SLOVACI

Doseljavanje stanovništva iz svih dijelova Austro-Ugarske monarhije u Bosni i Hercegovinu počelo je odmah po okončanju Berlinskog kongresa. Među doseljenicima najbrojniji su bili Česi, Nijemci, Poljaci, Rusini, Mađari, Slovenci, Italijani, Slovaci, Rumuni i drugi. U vrijeme migracija, Češka i Slovačka su imale tri glavne administrativne oblasti: Češka (Bohemia), Morava i Šlesia, i iz svake oblasti su dolazili radnici u Tuzlu.

Osnovni razlozi migracije stanovništva iz Češke i Slovačke je potreba Austro-Ugarske uprave za kvalitetnom i kvalifikovanom radnom snagom koja je bila potrebna za uspostavu vlasti i funkcionisanje Monarhije. Radna snaga je dolazila uglavnom iz manjih urbanih mjesta, a vrhunski stručnjaci su uglavnom dolazili iz Praga, Plzena i Brna. Česi su dolazili u BiH u organizovanim grupama, a značajan broj Čeha je dolazio individualno u BiH, a najviše u administrativne i industrijske gradove BiH. Slovaci su dolazili organizovano jedino u područje Semberije, a pojedinačno su dolazili u sve krajeve BiH.

Česi i Slovaci su počeli naseljavati Tuzlu već od 1892. godine, a doseljenici u Tuzlu uglavnom su bili administrativni radnici, vojnici, policajci, sudije, geolozi, inženjeri rudarstva, mašinstva i šumarstva, arhitekti, ljekari i drugo kvalificirano prateće osoblje

te pedagozi i kulturni radnici, učitelji i profesori, voćari, zemljoradnici, itd. Često su dolazili stručnjaci bez svojih porodica koje su ostajale u domovini. Češke porodice su dolazile u Tuzlu i radi započinjanja preduzetništva, pa su otvarali uslužne radnje i velike proizvodne objekte. Osim obrazovanog stručnog kadra, doseljenici su bili i manje kvalifikovana radna snaga koja je mogla obavljati poslove na željeznici, u poštanskim uredima, kao i u rudnicima i željezarama.

Članovi češke porodice Tomašek iz Tuzle, Katarina, Ferdinand, Terezija i Marija, potomci Čeha Mihaila Tomašeka i Mađarice Terezije Zinegy, oko 1925. godine, poznati po tome da su se svi bavili muzikom (izvor: porodična zbirka)

Kao što je to bio slučaj sa drugim doseljenicima u Tuzli, Česi i Slovaci su, po dolasku u novu sredinu, imali u početku poteškoća sa prilagođavanjem života novoj sredini gdje je vladala drugačija kultura, jezik, tradicija i religija. Ipak su doseljenici vrlo brzo postali dio gradske zajednice i već prve generacije potomaka čeških i slovačkih porodica rođenih u Tuzli su govorili lokalnim jezikom. Vremenom je došlo je do integracije Čeha i Slovaka u lokalnu sredinu, što je rezultiralo sklapanjem brakova prvo sa partnerima iz došljačkih porodica, a nešto kasnije i sa lokalnim stanovništvom. Čehinje i Slovakinja su prihvatale prezimena muževa, i na taj način dijelom ostale bez nacionalne vidljivosti. Potomci su uglavnom imali nacionalnu odrednicu po ocu, tako su potomci Čeha i Slovaka u Tuzli različite vjeroispovijesti.

Česi i Slovaci su bili aktivni u radu različitih grupa kao što su nacionalna pjevačka društva, sportski klubovi ili pozorišne skupine. Tako su bili prisutni u Hrvatskom pjevačkom društvu "Majevica" gdje su iza 1919. godine evidentirani članovi Malčika Havel, Helena Jamcova, Ružena Kudera, Emil Havel, Braco Samek, Rudo Samek, Vjenceslav Sova, Adolf Kubinek, Edi Kubinek, Karlo Kubinek i drugi. U Donjoj Tuzli radilo je Tuzlansko srpsko-pravoslavno crkveno pjevačko društvu, a članovi su bili i Dragutin Hruza (Dragutin Hruza), dr. Emil Muža, Karlo Matejka (Karlo Matejka) i Anton Dozela.

U sportu su bili istaknuti Adolf Kubinek, Edi Kubinek, Joško Kubinek, Jaroslav Kudera, Joško Mihalek, Oto Leder i mnogi drugi. Posebno su Česi bili aktivni u Kreki u „Sokolskom društvu“ i DTV „Partizan“.

Česi i Slovaci su bili nosioci razvoja industrije tuzlanskog kraja i praktično započeli industriju i rudarstvo primarno u Kreki, a i Tuzli.

U Kreki su živjele češke porodice AFOLTER, BAŠTA, BLAHA, BUKAČ, ČADEK, DUŠEK, HUDIA, HUDIĆ, JAKUBEC, KNEŽIČEK, KRAŠNER, KREJČI, KUBIČEK, LANDA, MAGAJNE, MALI, MARŠIČEK, MATAUŠ, RUŽIČKA, SADIECKI, SAMEK, SEDLAČEK, SLADIČEK, STUHLI, SUHI, ŠUŠA, TKAČEK, UVJERA i drugi. Slovačke porodice su bile KOPETCHNIK, PAVLOVIČ, SOVA, MORAVEK, ŠUSTER.

Česi i Slovaci su bili aktivni u radničkom pokretu i članovi Socijalističke radničke partije (komunista), pa je u toku Drugog svjetskog rata u partizanima bio veliki broj boraca češkog i slovačkog porijekla.

Danas su pripadnici češke nacionalne manjine inkorporirani u cjelokupno društvo BiH i svojim obrazovnim zvanjima i profesijama daju doprinos u privrednom i kulturnom životu grada. Rade kao ljekari, zanatlije, inženjeri, naučni, kulturni i prosvjetni radnici, preduzetnici, univerzitetski profesori i likovni umjetnici.

Tačnih podataka o broju pripadnika češke i slovačke nacionalne manjine u BiH za sada nema, a i procjene o njihovom broju su vrlo okvirne.

Zahvaljujući prilivu došljaka u austro-ugarskom periodu, broj stanovnika Tuzle je imao stalnu tendenciju rasta, tako da je 1879. godine bilo 5.119 stanovnika, 1885. godine 5.933 stanovnika, 1895. 10.227 a 1910. godine 12.357 stanovnika. Prema podacima iz 1910. godine doseljenici u BiH činili su 13,05% stanovništva, od toga su stanovnici češkog i slovačkog porijekla činili 0,37% ili 7.095 osoba. Od tog broja u tuzlanskom kraju bilo je 764 Čeha.

Poslije okončanja vladavine Monarhije 1918. godine, politička situacija na Balkanu se drastično promijenila. Tokom 1928. godine došlo je do kriznog perioda za razvoj ekonomije i do intenzivnog otpuštanja radnika u industriji, a posebno u rudniku uglja Kreka. U tom periodu je više od 40 čeških i slovačkih porodica, koje su živjele više decenija na području Tuzle, odselilo nazad u krajeve odakle su došli.

Po popisu stanovništva iz 1991. godine Tuzla je imala 131.618 stanovnika, od toga 16 Čeha a od tih 16, samo 11 je navelo da im je češki jezik maternji. Slovaka u cijeloj BiH je registrovano 297, a u Tuzli svega nekoliko stanovnika.

U Tuzli su značajan trag ostavili članovi porodice **Dušek**, posebno Mirko Dušek, profesor muzike i osnivač velikog zabavnog orkestra u Tuzli. Srednja muzička škola u Tuzli nosi naziv Srednja muzička škola „Čestimir Mirko Dušek“ Tuzla. **Franjo Leder** je prvi tuzlanski kipar, čiji je otac Johan češko-njemačkog porijekla a majka je Austrijanka Roza. Umjetnik i boem gradu Tuzli ostavio je simbole po kojima je i danas poznata, a to su kipovi na Jalskom mostu, bacač diska, Leda, i druga djela. Jedna ulica u Tuzli nosi njegovo ime. U Tuzli su boravili i živjeli **Dr. Fridrich Katzer**, glavni geolog za BiH, koji je radio geološko kartiranje krekanskog ugljenog basena. U Tuzli

jedna ulica nosi njegovo ime. Porodica **Landa** se bavila proizvodnjom i preradom kože. Česi su 1890. godine u Kreki izgradili drugi paromlin industrijskog tipa za mljevenje žitarica, a vlasnik mlina je bio Čeh **Vinko Kubelka**. Ključni majstori za tehnološke procese u tvornici špirita su bili Česi **Bogumil Boško Nejtek i Vaclav Hudija** koji su došli u Tuzlu oko 1920. godine. **Waclav Sucha** je bio jedan od osnivača rudnika „Kreka“ gdje je radio kao Viši rudarski nadstojnik.

Mirko Dušek (izvor: fotograf Dragutin Matošević)

U novijem vremenu, poznati Tuzlaci češkog porijekla su članovi porodica Kubiček, Kubinek, Knežiček, Moravek, Šuha, Maešiček, Dušek, i mnogi drugi.

Dolaskom u Tuzlu Česi su osnivali svoje nacionalne klubove u više vremenskih faza, a Slovaci nikad nisu imali vlastiti nacionalni klub, osim kad je djelovala „Čehoslovačka beseda“ kao zajedničko društvo Čeha i Slovaka. Česi su u Tuzli 1892. godine osnovali svoje prvo kulturno društvo „Češki klub“ (Českýkroužek). Međutim, Klub nije imao značajne aktivnosti, tako da o njemu skoro i da nema podataka.

*Češka beseda u Tuzli 1903.
(izvor: porodična zbirka)*

Do prekretnice je došlo 1922. godine dolaskom oko 25 čeških porodica u Tuzlu, međutim rad je bio i dalje usporen, a 1926. godine je osnovana „Čehoslovačka beseda“ (Československa beseda) koja je djelovala do Drugog svjetskog rata. „Čehoslovačka beseda“ u Tuzli je bila obnovljena tek 1949. godine, a sve do 1957. godine je bila bez značajnijih aktivnosti. Ponovno aktiviranje organizovanja Čeha i Slovaka u Tuzli nastalo je 1993. godine kad je osnovano "Udruženje građana češkog i slovačkog porijekla Tuzla". Osnovni cilj Udruženja je bio pribavljanje i raspodjela humanitarne pomoći za građane Tuzle češkog porijekla. Udruženje je prestalo sa radom i prije 1995. godine i više nije bilo obnavljanja organizovanog okupljanja Čeha i Slovaka u Tuzli.

Pripremili Tihomir Knežiček, Eldar Hadžiahmetović i Jovanka Manzalović-Šalaka.

GRCI

Prva iseljavanja Grka sa područja današnje Grčke počela su u 8. i trajala do 3. vijeka p.n.e. Zahvaljujući razvoju pomorstva i brodogradnje, Grci su se počeli iseljavati i osnivati nova naselja i kolonije. Ta naselja su bila isključivo uz obale Sredozemnog, Jadranskog i Crnog mora, a formirano je oko 1500 naselja Grka. Uzroci iseljavanja su bili ubrzani privrednim razvojem koji je doveo do naglog porasta broja stanovnika i Grčka je postala prenapučena. U tom periodu Grci nisu naseljavali kontinentalna područja Balkana, pa tako nisu bili prisutni ni u BiH.

Tokom osmanske vladavine nisu evidentirane veće migracije sa područja Grčke prema Balkanu tj. prema BiH. Proces oslobađanja Grčke od osmanske vlasti započinje 1814. godine i okončano je 1822. godine što je doprinijelo iseljavanju Grka prema balkanskim državama.

Dolazak Grka u BiH nema jasne vremenske odrednice, jer se radilo o individualnim dolascima, a nije bilo organizovanog naseljavanja kao što je to bio slučaj sa drugim nacijama koje su tokom Austro-Ugarske uprave naseljavale područja BiH, pa i Tuzle.

Prisustvo Grka u Tuzli zabilježeno je u knjizi Dr. Vere Mujbegović „Tuzla moje mladosti“, u kojoj navodi da i ona ima po majčinoj strani grčko porijeklo. Dragiša Trifković u svojoj knjizi „Tuzlanski vremeplov“ navodi da su prve apoteke u Tuzli otvorili Grci.

U tuzlanskoj Gimnaziji radio je Grk **Paternostet Viktor**, koji je predavao grčki jezik.

U tuzlanskim analima navodi se da je 1869. godine u Tuzli služio vladika grčkog porijekla **Pajsije** koga je postavio Patrijarh Carigradski. Ostao je upamćen po tome što su pravoslavci Tuzle tog vremena bili izuzetno nezadovoljni vladikinim ponašanjem, jer da je stalno tražio novac od građana, a nije ništa radio za opću dobrobit stanovnika.

U Tuzlu su, oko 1860. godine, došla dva Grka ljekara iz Carigrada, **Pantelaki i Manojlaki**. Pantelaki je bio vojni ljekar bataljona turske vojske stacioniranog u Tuzli. Otvorio je prvu apoteku u Tuzli 1868. godine. Poslije njegove smrti, apoteku je preuzeto Dalmatinac grčkog porijekla **Siminjijati**.

Nije poznato koje porodice u Tuzli imaju grčko porijeklo, mada se pretpostavlja se da ih ima.

Grci u Tuzli nikad nisu imali svoje udruženje, a u Bosni i Hercegovini djeluje „Udruženje srpsko-grčkog prijateljstva Republike Srpske“, i djeluje u Istočnom Sarajevu.

Pripremla Tihomir Knežiček

MAĐARI

Austro-Ugarska je utemeljena 1867. godine kao dvojna jednakopravna monarhija (mađarski *Osztrák–Magyar Monarchia*). Novo uspostavljena Monarhija je od početka bila nefunkcionalna, a osjetilo se i nezadovoljstvo ostalih naroda koji su bili obuhvaćeni ovom višenacionalnom državom. Nezadovoljstvo je posebno bilo izraženo u oblasti kulture i ekonomskog razvoja.

Zbog velike potrebe za novom stručnom snagom, veliki broj nezaposlenih stručnih radnika, rudara, šumskih radnika, činovnika, ali i siromašnih seljaka preselio je iz Mađarske. Tako su Mađari dolazili kao poljoprivrednici, ali i investitori, koji su svojim kapitalom otvarali privatne kompanije i banke u BiH.

S raspadom Monarhije veliki broj Mađara je napustio BiH, tako da je prema arhivskim podacima, 1921. godine u BiH je ostalo samo 2.577 stanovnika mađarske nacionalnosti. Nova naseljavanja Mađara u BiH, u manjem intenzitetu, odvijala su se nakon Drugog svjetskog rata, kada u BiH dolaze vojvođanski Mađari. Tada Mađari najviše naseljavaju Sarajevo i Banja Luku i u tim gradovima i danas djeluju udruženja koja okupljaju građane BiH mađarskog porijekla.

Mađarski jezik je kao i njemački i turski ostavio značajan uticaj na lokalne jezike, pa se u svakodnevnom govoru koriste mađarske riječi i termini: lopta, cipela, čizma, soba, kocka, susjed, kamata, salaš, ašov, puška, lepinja, sataraš, bunda, pajdaš, kip, gazda, kočija i druge.

Kao i kod drugih doseljenika u BiH i Tuzlu, i Mađari su u početku imali poteškoća sa prilagođavanjem života u novoj sredini, posebno zbog različitosti jezika. Integracija je rezultirala i sklapanjem brakova i to uglavnom sa lokalnim stanovništvom. Potomci su uglavnom imali nacionalnu odrednicu po ocu, tako da su potomci Mađara u Tuzli različite vjeroispovijesti. Međutim, u Tuzli je ostao jedan broj porodica koje i dalje imaju izvorno mađarsko porijeklo, a to su porodice ZABUŠ, KANTOR, TEREK, OROŠ, MOLNAR, KOVAČ, NAĐ, KIŠ, ŠIPOŠ, SANTO, GERGELI i drugi. Mađari su se posebno istakli u sportu, a najviše u Kreki.

Prema popisu stanovništva iz 1895. godine u Tuzli je bilo 10.227 stanovnika od toga su 23,7% bili stranci, a među njima i Mađari. Tačne statistike nema, ali je evidentirano da se u Tuzli govorio i mađarski jezik. Sljedeći popis 1910. godine bilježi da je u Tuzli bilo 12.065 stanovnika, od čega 35,6% stranaca. Od tih stranaca, mađarskim jezikom je govorilo 280 stanovnika Tuzle. Popis iz 1921. godine bilježi da je u Tuzli bilo 96 Mađara. U narednim popisima stanovništva nije vidljivo koliko ima Mađara u Tuzli. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, 58 građana u Tuzli su se izjasnili da su po naciji Mađari. Procjenjuje se da danas u BiH živi oko 1.500 Mađara u BiH.

Darko Zabuš, fotograf (lijevo) prima zahvalnicu udruženja Krečana 2017. godine (izvor: arhiva udruženja Krečana)

U Tuzli su živjeli i bračni par Lemezović, gdje je supruga, Mađarica po porijeklu, vodila gradsko kino u Hrvatskom domu. Na mjestu upravnika kina bio je Mađar Hamalaj. Ivan Molnar je bio poznati tuzlanski automehaničar. Porodica mađarskog porijekla Kantor, je u tragičnim okolnostima izgubila dva člana porodice. Franc Kantor je u 24. godini stradao na tuzlanskoj Kapiji 1995. godine, a Ivica Kantor, zvani Iva, je u 52. godini života ubijen u Tuzli 2017. godine.

U Tuzli nije bilo mađarskog udruženja osnovanog za vrijeme Austro-Ugarske uprave, a ni kasnije. Mađari su bili članovi pjevačkih društava, Dobrovoljnog vatrogasnog društva, Činovničke kasine, Kluba namještenika kod Solane u Tuzli, kao i u podružnicama zanatskih radnika.

Pripremili Tihomir Knežiček i Eldar Hadžiahmetović

POLJACI

Poljaci su, kao i mnogi drugi narodi, dolazili u BiH, pa i Tuzlu, u vrijeme Austro-Ugarske uprave. Poljaci su uglavnom dolazili iz Galicije, pokrajine koja je nekad bila dio Austro - Ugarske monarhije, a danas obuhvata prostor dijela Poljske i dijela Ukrajine.

Poljaci su bili doseljenici koji su se bavili poljoprivredom pa su uglavnom naseljavali ravničarske krajeve banjalučke regije i Posavine, ponajviše krajeve oko Dervente, Prnjavora, Gradiške, Banja Luke, Bosanskog Novog i Prijedora. Doseljenici koji nisu bili poljoprivrednici bili su ljekari, inženjeri, zanatlije, činovnici i advokati.

Poljski doseljenici su bili vrsni pčelari, a unaprijedili su i poljoprivredu u BiH, jer se u krajevima koje su naselili do njihovog dolaska nisu primjenjivala umjetna gnojiva, niti su se sadile industrijske biljke.

Nakon poziva poljskih vlasti svim Poljacima u dijaspori da se vrate u domovinu, 1946. godine počeo je organizovani povratak Poljaka iz BiH, ali je značajan broj porodica ostao u BiH, posebno u Tuzli. Prema podacima članova bivšeg udruženja Poljaka u Tuzli, porodica Maršalek je prva poljska porodica koja se naselila na tuzlansko područje, a živjeli su u Tuzli i Lukavcu. U Tuzli su bile/jesu porodice poljskog

porijekla: SOWINSKA, SARAFIN, PACIEPNIK, MAZUREK, KACZMARSKA, KINDZERSKI, TURKIEWICZ, HERLICKA, PROKOPOWICZ, MLINARSKI, MLINAESKY, PAHLA, GARDASZ, TEMOVIĆ, POCZINSKY, PASLAWSKI, SIMALA, KOZLOWSKA, KUNCURSKI, HURA, BASCZINSKY, WROBLEWSKI, SZURGOT, JANKIJEVIC, STUPNICKY, SIELCKY, itd.

Udajom, Poljakinje su mijenjale prezimena, tako jedan broj tuzlanskih porodica nemaju prepoznatljivo poljsko prezime, a imaju na neki način poljsko porijeklo. To su porodice: Andrić, Ilić, Hrustić, Džanić, Čavka, Pejić, Franjić, Popović, Škrobić, Šuman, Petrović, Babić, Hegediš, Belaić, Šuha, Lapajne, Popov, Rackov, Gardaš, Fazlić, Vukman, Štraus, Kurcinak, Nedić, Tahirović, Pudelko, Čustendil, Kapidžić, Vuleta, Mišić, Kadribašić, Hura, Bačinski, Strahinjić, Malgorzata, Bošnjak, Živković, Mečević.

U Tuzli je Poljaka živjelo srazmjerno broju doseljenika drugih nacija sa prostora Austro-Ugarske monarhije. Prema popisu stanovništva iz 1910. godine, poljski jezik je u Tuzli govorilo 212 osoba. Prema popisu stanovništva iz 1921. godine, od ukupno 14.036 stanovnika Tuzle, Poljaka je bilo 106. Od 1930. godine rastao je broj Poljaka u Tuzli, ali je teško procijeniti njihovu današnju prisutnost u Tuzli. Prema popisu stanovnika iz 1991. godine u BiH je živjelo 526 Poljaka, a u Tuzli svega 4. Udruženje Poljaka u Tuzli je 2004. godine brojalo 51 člana sa poljskim porijekla. S obzirom da su članovi udruženja ujedno i članovi porodica osoba koje imaju poljsko porijeklo po nekom osnovu, onda je ukupan broj Poljaka u Tuzli 2004. godine bio 153.

Kao i u drugim sredinama gdje su živjeli, tako su i u Tuzli, Poljaci dali svoj doprinos poboljšanju životnih uslova u Tuzli, kako u prošlosti tako i u današnjem vremenu.

Posebno je važna uloga poljskih ljekara koji su radili u Tuzli. **Dr. Teodora Krajewska** je ljekar, najpoznatija Poljakinja koja je živjela u Tuzli. U znak priznanja, dr. Krajewskoj, kao i još pet zaslužnih doktora, podignut je spomenik u krugu bolnice „Gradina“ koje je otvoren 12.7.2007. godine.

Dr. Teodora Krajewska i spomenik u parku UKC „Gradina“ Tuzla (izvor: facebook grupa Tuzla povratak u prošlost)

Dr. Jadwiga Olszewska je bila Teodorina saradnica, ljekar, posvećena liječenju i prosvjećivanju muslimanskih žena u Tuzli i okolini. U Tuzli je ostala do kraja života, a o njenoj porodici ima vrlo malo podataka. **Zofia Kawecka** je rođena u Donjoj Tuzli

1888. godine a bila je poznata aktivistica Crvenog križa tokom Prvog svjetskog rata. **Dr. Wiktor Jankiewicz** je poljski advokat rodom iz Gorlice. U početku je radio na sudu, a zatim nastavio svoju karijeru kao advokat u Tuzli.

Iako su Poljaci došli na područje Tuzle u vrijeme Austro-Ugarske uprave, nije bilo udruženja ili organizacija koje su okupljale Poljake tog vremena. Ni u kasnijim državotvornim fazama nije bilo udruženja Poljaka.

Udruženje Poljaka u Tuzli "Udruženje građana poljskog porijekla Tuzla" je bilo osnovano 1995. godine, a prestalo sa radom 2016. godine. Inicijator formiranja Udruženja je bila Branka Ilić, u to vrijeme poznati bankarski radnik. U vrijeme osnivanja, udruženje je imalo oko 50 članova koji su ili izvorno Poljaci ili imaju poljsko porijeklo. Vremenom je broj članova rastao, tako da je Udruženje u svom najboljem periodu djelovanja imalo 230 članova.

Jedna od prvih skupština Udruženja 1997.godine, predsjednica Branka Ilić, zamjenica Izabela Sowinska i blagajnica Jagoda Hrustić (izvor: arhiva udruženja)

Aktivnosti udruženja tokom 2000.-2005.godine u različitim prigodama u Tuzli (izvor: arhiva udruženja)

Udruženje je aktivno održavalo vezu sa Poljskom, održavalo kurseve poljskog jezika, radilo na jačanju druženja

građana poljskog porijekla, kao i na očuvanju tradicije i kulture Poljske. Organizovane su izložbe, a djeca članova Udruženja su imala mogućnost ljetovanja u Poljskoj gdje su ujedno i učili poljski jezik. Povodom novogodišnjih praznika, Udruženje je organizovalo susret sa Djeda Mrazom za najmlađe članove udruženja.

Udruženje se finansiralo isključivo od pomoći dobijene iz Poljske, dok od lokalnih vlasti nisu imali podršku. Upravo nedostatak sredstava za rad uzrokovao je potpuno zatvaranje Udruženja.

Pripremili: Branka Ilić, Tihomir Knežiček i Eldar Hadžiahmetović

RUMUNI

Pripadnici rumunske nacionalne manjine počeli su naseljavati BiH dolaskom Austro-Ugarske uprave s obzirom da je Rumunija također bila jedna od pokrajina Austro-Ugarske monarhije. Najviše Rumuna u BiH tada dolazi iz istočne Srbije i Vojvodine, gdje su se Rumuni ranije naselili, a bavili su se isključivo stočarstvom.

Prema popisu stanovništva iz 1910. godine, u Tuzli je živjelo ukupno 31 Rumun, i to je jedini statistički podatak o Rumunima u Tuzli koji su došli za vrijeme Austro-Ugarske monarhije.

Druga faza dolaska Rumuna i njihovog naseljavanja u BiH počinje nakon Drugog svjetskog rata, kada dio Rumuna bježi od Ceausescuovog režima u zemlje susjedne Jugoslavije. Ne radi se o velikom broju doseljenika, tako da je 1948. godine u BiH živjelo 91 Rumun, a 1961. godine 113. Godine 1971. u BiH je evidentirano 189, a 1981. godine 302 Rumuna. Na popisu stanovništva iz 1991. godine u Tuzli nije posebno evidentirana prisutnost Rumuna. Kao i kod drugih nacionalnih manjina, u današnjem vremenu ne zna se tačan broj Rumuna u BiH. Rumuni su prisutni najviše na području Doboja, Bijeljine i Sarajeva. Rumuna prema popisu stanovništva 2013. u Republici Srpskoj ima 62, a nije poznat broj Rumuna u Federaciji BiH.

Jedna od ključnih rumunskih tradicija je očuvanje gastronomije, a posebno pravljenje rumunskih ćevapa koji su slični ćevapima koji se prave u BiH. Rumuni su po dolasku u Tuzlu radili kao ratari, bavili se stočarstvom, izradom rukotvorina, a bilo je i zanatlija.

Rumuni nisu imali udruženja u BiH, sve do završetka ratnih dešavanja devedesetih u BiH. Udruženja Rumuna su formirana u Sarajevu i u Ostružnji Gornjoj, kod Stanara, ali njihove aktivnosti su praktično nevidljive.

O Rumunima u Tuzli nema kvalitetnih podataka, a po izjavama starijih Tuzlaka i Krečana, u Tuzli su živjele porodice rumunskog porijekla Basesku i **Dancila**.

Dva Rumuna, Laufer i Georgelin, su ostavili značajan trag u Tuzli, prvenstveno kao borci u toku Drugog svjetskog rata. **Fridolin Laufer** je sin Matahana i Jozefe, rođen 1898. godine u Černovicama, Rumunija. Nakon prvog oslobođenja grada Tuzle u oktobru 1943. godine dobrovoljno stupio u redove novoformiranog Tuzlanskog NOP odreda. Razbolio se i umro od tifusa 1943. godine. **Fridolin Gergelin**, sin Fridolina, rođen je 1909. godine u Potražu, Rumunija. Doselio se sa porodicom u Tuzlu 1929. godine i radio kao bravar. Nekoliko puta je hapšen od strane policije, a od oktobra 1943. godine dobrovoljno se pridružuje II krajiškoj brigadi. Poginuo je u aprilu 1945. godine u selu Babina Greda kod Slavenskog Broda.

Pripremio Tihomir Knežiček

RUSI

Dolazak i prisustvo Rusa, Rusina i Ukrajinaca na području BiH i Tuzle evidentirano je u više razdoblja. U periodu Austro-Ugarske uprave bio je evidentiran manji broj Rusa u Tuzli, pa je prema popisu stanovništva iz 1910. godine u Tuzli je registrovano 12 Rusa.

Najmasovniji dolazak Rusa, Rusina i Ukrajinaca je bio tokom Oktobarske revolucije u Rusiji. Nakon Oktobarske revolucije i uspostavljanja komunističke vlasti u Rusiji 1917. godine, mnogi Rusi, koji su u vrijeme carskog režima, pripadali bogatim i intelektualnim slojevima društva, te dio vojske odan caru, poznat kao Bijela garda, bježe iz ruskih područja u druge europske zemlje, a posebno u Srbiju i BiH.

Prema prvom popisu stanovništva u Kraljevini SHS 1921. godine evidentirano je 413 Rusa u Okrug u Tuzla. Većina Rusa su bili visoko obrazovani kadrovi i radili su na univerzitetima, u školama i kulturnim institucijama, bili umjetnici, a manji broj njih se zaposlio u poljoprivredi i industriji. Nakon političkog sukoba Tito-Staljin 1948. godine velik broj Rusa postaje nepodoban i odlazi iz Jugoslavije. Drugi val odlaska Rusa, Rusina i Ukrajinaca iz Jugoslavije, pa tako i BiH, bio je 1948. godine kada je u BiH živjelo 1.316 Rusa, a već 1953. godine broj se smanjio na 951. Po popisu

stanovništva iz 1991. godine u BiH je živjelo svega 297 pripadnika ruske nacionalne manjine, a u Tuzli nisu posebno identifikovani (vjerovatno su u grupi ostalih nacija).

U jezicima koji se govore u BiH prisutan je jedan broj rusizama koji je upotrebljavaju u svakodnevnom govoru, a pogotovo su prisutni vojno politički termini, kao što su sujeta, nadmenost, obmanuti, optužen, podlost, pogranični, sposoban, izvijestiti, obezbjeđivati, osmotriti, itd.

Rusi su dolazili u Tuzlu najviše sa područja današnje Rusije, a Rusini i Ukrajinci sa područja nekadašnje Galicije. S obzirom da je teško razlikovati imena i prezimena došljaka po osnovu mjesta odakle dolaze, u pregledu tuzlanskih porodica dat je prikaz onih za koje se vežu pismeni tragovi i usmena predanja. Za neke od porodica se zna tačno koje porijeklo imaju, ali za neke nema pouzdanih podataka.

Porodice koje su došle za vrijeme Oktobarske revolucije u Tuzlu su BELJAVSKI, BIRKIN, FEDOROVSKI, ILINSKI, KAČALOV, KAKOVIN, KASALAPOV, KOZOLAP, LASTAVECKI, LAUŠKIN, LUKJANOV, MURAVJOV, NICENKO, PAVLOVSKI, PODUREC, RADUJKO, RUDOMINO, SAMODUROV, SIDOROV, SIELSKI, STULOV, ŠAHOV, ŠERŠEVICKI, TARASOV, TIMOŠOK, VASILJEVIČ, SLUNJSKI, ILINSKI, KOZOLAP, VASILJEVIČ, PARHAMOV, VOLOV, TALJARNI i druge.

Svoje prisustvo u Tuzli su obilježile ruske, rusinske i ukrajinske porodice u različitim sferama društvenog života. U oblasti zdravstva, u Domu narodnog zdravlja, bilo je zaposleno nekoliko ruskih zdravstvenih radnika i pomoćnog osoblja. Doktorka **Jelena Šervavicka** je radila je u Školskoj poliklinici u Tuzli, a njen suprug, Rus, je bio sudija u Okružnom sudu. Doktor **Eugenije Šerstnjev** je bio vojni ljekar, oženjen bivšom balerinom Josifa Sidorova. **Vladimir Bauman** je rodom iz Batuma, od oca naturalizovanog njemačkog porijekla i majke Ruskinje. Radio je u rudniku Kreka, Solani, Konzumu i u Domu zdravlja. Njegova supruga **Varvara Bauman**, po rođenju Protopopova, je bila patronažna sestra u Dječjem dispanzeru u Domu narodnog zdravlja. **Milohov** je bio najstariji i najugledniji član ruske kolonije u Tuzli i iz rata je izišao kao pukovnik. Poznato je da su među ruskim emigrantima bili i mnogi stručnjaci, a među njima oko 1.200 inženjera raznih struka. U Tuzli i Kreki radilo je nekoliko, uglavnom rudarskih inženjera: **Kakovin, Tarasov, Timošok** i građevinski inženjer **Babkin**, koji je projektovao čuveni Bazen na Slanoj banji. **Tarasov** je bio rudarski inženjer u Kreki. Imao je suprugu Nataliju i sina Vsevolodoma. U Tuzli je živio i **Todika Stetkijević**, violinista i nastavnik violine. **Arkadije Rudomino** – Adik je stigao iz Rusije krajem 1920. godine, a bio je istaknuti borac za radnička prava. **Kosta Popov** je bio nastavnik gimnastike u Gimnaziji. Pripadao je progresivnom pokretu, pa je kao takav 1941.godine bio uhapšen, a kao partizan poginuo je 1942. godine. U Tuzli je jedna škola dobila njegovo ime. Među Rusima, u Tuzli, je bio i jedan general, **Šeftelzon**, a radio je u fabrici Solvaj-sode u Lukavcu. U Kreki su radili ljekari, bračni par **Lauškin**, ruski emigranti, a i njihov sin je bio isto ljekar. **Nikolaj**

Muravjov je bio profesor u tuzlanskoj Gimnaziji. Profesor matematike u Gimnaziji je bio i Rus **Pavlovski**. Trojica Rusa profesora, koji su došli na rad u Gimnaziju bez propisne kvalifikacije, uglavnom su radili sa đacima nižih razreda i to: **Pavlovski Jovan**, **Beljavski Aleksandar** i **Fedorovski Sergije**. U Tuzlu je 1916. godine kao ruski zarobljenik došao akademski slikar **Ahmetov**. **Jurko Ilinski** se doselio s porodicom u Tuzlu, gdje je završio osnovnu i Mašinsku tehničku školu. Zaposlio se u Rudniku uglja Kreka i radio je kao tehničar na trasiranju pruge.

Pavlović Veselin je Tuzlak koji je odmah nakon Drugog svjetskog rata upućen na školovanje i usavršavanje u SSSR. Tamo je upoznao i vjenčao se sa Valentinom Vlasov. U Moskvi su rođeni njihovi potomci Stanislav i Svjetlana. U toku političkih neslaganja između Jugoslavije i SSSR 1956. godine porodica je napustila SSSR i vratila se u Tuzlu. Veselin je bio mašinski tehničar i radio u Rudniku Lipnica sve do penzije. Valentina je bila nastavnica ruskog jezika u Osnovnoj školi „Jusuf Jakubović“, Tuzla, sve do penzije. Stanislav je bio trgovac u RK „Tuzlanka“ a Svjetlana je radila u rudniku Kreka sve do penzije.

Svi ostali Rusi, ili bar većina njih, ostali su da žive u Tuzli do svoje penzije, a njihova djeca su se uglavnom školovala kao i svi ostali stanovnici Tuzle.

Danas u Tuzli žive potomci ruskih porodica, a među njima su **Milica Doroški**, nastavnica i bivša direktorica Osnovne škole „Franjo Rezač“ u Tuzli, **Nebojša Stojkov - Frenki**, bio nastavnik, medijski radnik i muzičar, **Darko Belevski**, umjetnik, animator, fotograf, **Marina i Igor Rajner su po majci Proščaligin**, **Svjetlana Pavlović** penzionerka u Kreki, **Olga Nejljubov** nastavnica u muzičkoj školi, profesorica **Larisa Mehle**, **Alla Marčenko**, **udato Zejnilović**, **Saša Hanjenko** profesorica engleskog jezika, i mnogi drugi.

Milica Doroški, Nebojša Stojkov i Darko Belevski (izvor: porodične zbirke)

Danas u BiH djeluje manji broj udruženja Rusa, a u Tuzli nije nikad bilo aktivno niti jedno udruženje Rusa, a pojedinci su bili aktivni u različitim kulturnim i pjevačkim društvima.

Pripremio Tihomir Knežiček

RUSINI

Rusini (ili Rusnaci, Ruteni) su malobrojni narod koji nema svoju državu, a čija se stara postojbina nalazila u Prikarpatskoj Rusiji, odnosno dijelu Ukrajine na granici s Poljskom, Slovačkom, Mađarskom i Rumunijom. Ukrajina službeno Rusine smatra dijelom svoga naroda, a naziv Rusyn (Rusin) u Ukrajini smatraju starijim etnonimom. Rusini u svijetu smatraju sebe zasebnom etničkom grupom i ne priznaju Ukrajinu matičnom zemljom.

Rusini su poznati po lijepom rezbarenju u drvetu i narodnom vezu, umjetnosti šaranja uskrasnih jaja voskom pomoću igle (kraanky), kao i po čuvenim pastirskim pjesmama praćenim frulom. Zbog konstantnog osporavanja posebnosti njihovog identiteta kroz historiju, mnogi su Rusini postupno integrisani ili asimilirani u druge narode. Rusini imaju vlastiti jezik s mnoštvom dijalekata, te ćirilično pismo sa 56 znakova.

U BiH prvi Rusini se doseljavaju iz Istočne Galicije krajem 19. vijeka kao ekonomski migranti. Rusini su u BiH bili poznati u narodu pod nazivom Galicijani, prema oblasti iz koje su doselili. Najveća koncentracija doseljenih Rusina u BiH bila je oko Prnjavora i Prijedora. Drugi val iseljavanja sa područja gdje su živjeli Rusini bio je prije i tokom 1917. godine za vrijeme Oktobarske revolucije. U to vrijeme na područje Tuzle dolazili su Rusi, Rusini i Ukrajinci.

Područje gdje su živjeli Rusini—narandžasto obojeno (izvor: www.pinterest.com)

Broj Rusina u BiH nikad nije bio posebno veliki. Po popisu stanovništva 1895. godine u BiH živi svega 165 Rusina. Prema popisu stanovništva iz 1910. godine u Tuzli je živjelo 27 Rusina. Na prvom popisu stanovništva nakon Drugog svjetskog rata u BiH živi 7.883 Rusina, da bi ih na popisu 1971. godine u BiH bilo svega 141. Razlog ove disproporcije je u podatku da su do 1971. godine u rubriku Rusini na popisima stanovništva ubrajani i Ukrajinci. Tek od 1971. godine počinje njihovo odvojeno popisivanje. Popis iz 1991. godine pokazao je da u BiH ima svega 133 Rusina, ali u Tuzli nije evidentirano da ima Rusina. Moguće je da su zbog malog broja svrstani u grupu ostalih nacija u Tuzli.

Očekivano je da u Tuzli žive potomci Rusina, ali je teško identifikovati rusinske porodice s obzirom na sličnost porodičnih prezimena Rusa i Ukrajinaca koji žive, ili su živjeli u Tuzli.

U BiH nema aktivnog niti jednog udruženja Rusina, a osnovni razlog je što je većina Rusina integrisana u ukrajinsku nacionalnu manjinu. U Tuzli nije nikad bilo aktivno niti jedno udruženje Rusina.

Pripremio Tihomir Knežiček

UKRAJINCI

Prvi Ukrajinci koji naseljavaju prostore BiH i okolnih regija pristižu oko 1745. godine. U to doba većina Ukrajinaca dolazi iz Zakarpatja koje je bila u sastavu Mađarske. Na prostore BiH ponovo dolaze krajem 19. i početkom 20. vijeka iz Zakarpatja tj. Zapadne Galicije, područja koje je uglavnom bilo na teritoriji današnje Ukrajine. Ukrajina je vjerski, pravoslavna zemlja, a Ukrajinci u BiH su većinom grkokatolici (98%), dok ih je svega 2% pravoslavne vjeroispovijesti. Ukrajinci koji žive u BiH danas su uglavnom naseljeni u mjestima Banja Luka, Prnjavor, Kozarac-Trnopolje, Derventa, Laktaši, Gradiška i Srbac.

Doseljavanje Ukrajinaca na prostore sjeverne BiH trajalo je u manjim valovima sve do Prvog svjetskog rata. Početkom stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, na prostore Kraljevine doseljava velika skupina Ukrajinaca iz svih krajeva Ukrajine, koja je u novostvorenoj državi zatražila politički azil s obzirom da je u Ukrajini i drugim državama bivšeg ruskog carstva došlo do revolucije i samog građanskog rata.

Uoči Drugog svjetskog rata u BiH je bilo oko 12.000 Ukrajinaca. Nakon Drugog svjetskog rata, veća skupina Ukrajinaca iz političkih razloga i u strahu od staljinističke politike napušta teritoriju Jugoslavije, pa tako i BiH i nastanjuje se diljem svijeta, posebno u Zapadnoj Europi i prekooceanskim zemljama. U isto vrijeme,

preostali Ukrajinci iz pasivnih krajeva Sjeverne Bosne sele se pojedinačno sa svojim porodicama u veće i manje industrijske gradove bivše Jugoslavije.

Pretpostavlja se da je broj Ukrajinaca u odnosu na 1991. godinu, kada ih je bilo oko 7.500, prepolovljen, te da ih danas, 2018. godine ima, prema ocjeni ukrajinskih udruženja u BiH svega oko 3.000. Veliki broj Ukrajinaca je početkom 1992. godine napustio BiH iz mnogih razloga, od kojih svakako treba izdvojiti strah, prijetnja od nasilne mobilizacije, odvođenja u logore i drugog.

Ukrajinski jezik uglavnom znaju svi Ukrajinci i on se govori u porodici, crkvi i u ukrajinskim udruženjima koje rade na čuvanju identiteta.

U Tuzlije je živio jedan broj ukrajinskih porodica, kao što su porodice Kakovin, Ribnik, Podured, i druge. Porodica Podurec je stanovala u Kolonama u Kreki dugi niz godina. Otac je bio rudarski inženjer u Kreki, imao je suprugu i dvije kćerke. U današnjem vremenu, u Tuzli, između ostalih, žive ukrajinske porodice Jurčenko i Stahov.

Marija Maja Jurčenko je rođena 1951. godine u Bosanskoj Bijeloj. Njen djed je bio Ukrajinac, a baka Ruskinja. Maja je cijeli život pomagala drugima, učestvovala u mnogobrojnim humanitarnim akcijama, bila je aktivan i izuzetno koristan član društvene zajednice u Tuzli. O Maji je snimljen i emitovan dokumentarni film, rad Borisa Andrejevića i Damira Bošnjaka. Maja nema potomaka, ima dva brata i sestru.

Film o Mariji Jurčenko (izvor: <http://lelamalicbegovic.blogspot.com>)

Jugoslav Stahov je Ukrajinac porijeklom, od oca Mestora. Stahov je cijeli radni vijek je proveo u obrazovnom procesu na Univerzitetu u Tuzli. Permanentan doprinos daje u radu HKD Napredak, član je Rotary kluba iz Tuzle, a radi i u drugim društvenim organizacijama u Tuzli.

Jugoslav Stahov (izvor: porodična zbirka)

U Tuzli nije nikad bilo aktivno niti jedno udruženje Ukrajinaca.

Pripremili Tihomir Knežiček i Eldar Hadžiahmetović

TURCI

Turska nacionalna manjina u Bosni i Hercegovini, s historijskog stanovišta predstavljaju specifičnu etno-nacionalnu grupu. Prema dostupnim podacima, prvi Turci u značajnijem broju dolaze u BiH početkom 15. vijeka, prvo kao trgovci, a potom kao osvajači. Nakon što je Otomansko carstvo porazilo bosanskohercegovačku srednjevjekovnu državu, službeno 1463. godine, u BiH počinje otomanski historijski period koji karakterizira ekonomska, politička, administrativna i vojna prisajedinjenost BiH turskoj imperiji. Ne može se tvrditi da su svi predstavnici otomanske vlasti u BiH bili Turci u etničkom smislu, pa ipak, sigurno je da je značajan broj tokom otomanskog perioda BiH to i bio. Povlačenjem Otomanske imperije iz BiH, odnosno potpadanjem BiH pod austro-ugarsku vlast 1878. godine, drastično se smanjuje i broj pripadnika turske narodnosti u BiH, pa tako i u Tuzli.

Od dominantne manjine, pod čijom su neposrednom kontrolom bili politički, vojni, administrativni aparati i privredno-ekonomski potencijali, Turci, koji ostaju stalno nastanjeni u BiH, postaju "klasična" nacionalna manjina. Prvi značajan vremenski momenat kad je počelo smanjenje broja Turaka u BiH, pa i Tuzli, je početak Austro-Ugarske uprave. Nakon Prvog i Drugog svjetskog rata, Turci su bili u manjini i imali su statusu turske narodnosti, a kasnije nacionalne manjine u BiH.

*Karta otomanskog carstva
(izvor: 15minutehistory.org)*

Historijski gledano, teško je pratiti tačan broj pripadnika turske narodnosti, odnosno turske nacionalne manjine u BiH. Iako postoje detaljni podaci o broju, angažmanu i prisustvu predstavnika otomanske vlasti na teritoriji današnje BiH, vrlo je teško

precizno utvrditi njihovo etničko porijeklo, odnosno eventualnu pripadnost turskoj naciji. Kao što je već rečeno, Otomanska uprava bila je etnički veoma raznolika i više je počivala, makar u prvo vrijeme, na sposobnosti nego na etničkom porijeklu i podobnosti.

Budući da se popisima stanovništva koji su provedeni u vrijeme austro-ugarske uprave nije popisivala etnička, odnosno nacionalna, već samo vjerska pripadnost, veoma je teško utvrditi tačan broj pripadnika turske narodnosti koji je u tom periodu živio u BiH. Između 1878. godine i 1900. godine iz BiH je emigriralo u Tursku oko 17.000 stanovnika, među njima 16.000 muslimana.

Prema popisu stanovništva iz 1910. u Tuzli je registrovano 7 osoba koje govore turski jezik, što može biti naznaka o broju Turaka koji su živjeli u Tuzli u vrijeme popisa stanovništva.

Nakon formiranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1921. godine, proveden je popis stanovništva. Sudeći prema dostupnim podacima, a na osnovu evidentiranog maternjeg jezika popisanih, u čitavoj Kraljevini SHS bilo je 150.332 pripadnika turske narodnosti. Od toga je većina, odnosno 149.210 pripadnika, bila evidentirana u Srbiji, dok je samo mali broj, odnosno 231 pripadnik, bio evidentiran u BiH. Dolazilo je do čestih iseljavanja stanovništva iz različitih krajeva BiH, a naročito iz Tuzle, u Tursku, spontanih, orkestriranih od vlasti novonastale države ili u dogovoru s vlastima Republike Turske.

U BiH, vjerovatno uzrokovano poboljšanim društveno-pravnim položajem i ravnopravnošću, dolazi do blagog statističkog porasta broja pripadnike turske narodnosti nakon Drugog svjetskog rata. Jedan od perioda kad je bilo najviše iseljavanja muslimana u Tursku bio je od 1952.-1956. godine kad je sa područja Jugoslavije iselilo 67.236 građana BiH, pa tako i iz Tuzle u Tursku. Na popisu

stanovništva u RBiH iz 1961. godine, evidentirano da u RBiH živi 1.812 Turaka. Narednih deset godina dolazi do smanjenja broja Turaka. Sudeći prema rezultatima popisa stanovništva u SR BiH, provedenog 1971. godine, evidentirano ih je 477, a na popisu stanovništva SR BiH iz 1981. godine taj broj smanjen je na 277. Prema posljednjem zvaničnom popisu stanovništva RBiH, provedenom u martu 1991. godine, u BiH živjelo je 267 Turaka. U Tuzli na popisu iz 1991. godine nije bilo Turaka, a moguće je da su zbog malog broja svrstani u grupu ostalih nacija.

Prema procjenama Udruženja Turaka u BiH, urađenim na osnovu direktnih kontakata članova Udruženja s relevantnim pravnim i fizičkim licima, u BiH je nastanjeno oko 500 Turaka, sa i bez BiH državljanstva. Od 1995. godine došlo je do osnaženja ekonomskih veza između BiH i Republike Turske, što je neposredno uticalo na broj Turaka koji trajno ili privremeno žive u BiH. Potrebno je imati u vidu da se značajan broj građana turskog porijekla izjašnjava kao Bošnjak, ranije Musliman.

Pripadnike turske nacionalne manjine u BiH karakterizira iskrena otvorenost ka drugim narodima i njihovim kulturama. Uloga Turske i Turaka u razvoju društva u BiH jedna je od bitnijih historijskih značajki. U periodu Otomanske uprave stvorene su snažne i neraskidive veze s BiH i njenim stanovnicima. Turski kulturni uticaj u BiH je gotovo nemjerljiv i kroz nekoliko vjekova intenzivnog trajanja postao je snažno isprepleten s lokalnim kulturama. Gotovo sva kulturna dobra i bogatstva BiH nastala u periodu od 15. do kasnog 19. vijeka snažno su obilježena turskim uticajem. U klasičnoj bosanskohercegovačkoj arhitekturi, umjetnostima, književnosti, zanatima i drugim oblastima turski uticaj je očigledan.

Obnova i zaštita Džindijske džamije u Tuzli koju je, prvu, krajem 16. vijeka izgradio Mustafa-beg Džindija, a džamija je sakralno dobro kulturno-historijskog naslijeđa u Tuzli (izvor: facebook grupa Tuzla povratak u prošlost)

Izuzetno snažan uticaj Turaka je ostvaren u oblasti jezika, pa se tako u BiH i okruženju koristi od 2.500 do 3.700 turcizama (u Vukovom rječniku), a Abdulah Škaljić je u "Rečniku turcizama" nabrojao čak 8.742 riječi tursko-perzijsko-arapskog porijekla koje se mogu sresti u govoru svih nacija u BiH. Svi turcizmi su ušli u svakodnevni govor i postali dio živog jezika. Neke od riječi, naročito one koje su se najviše nalazile u muslimanskom govoru, vremenom su blijedile, gubile se i postepeno iščezavale iz upotrebe.

Međutim, jedan fond turcizama zadržao se trajno u našem jeziku, ukorijenjen do današnjih dana, npr: Aferim – svaka čast, bravo, At -(đogo) konj, Ahbab – prijatelj, Akšam sumrak – večer, Akšamluk večernji razgovor – druženje u sumrak, Bailisati se – onesvijestiti se, Bezbeli naravno – mora da jeste, dabome, Bujrum - izvoli, dobro došao, Bivaktile nekada – „u ono doba”, Bihuzuriti - uznemiravati, Čorba – gusta supa, Ćumur – drveni ugajl, Ćuturum – starac, oronuo čovjek, Ćulistan- ružičnjak, Efendija – gospodin, Fildžan – porculanska šoljica za kafu bez drške, Fajda – korist, dobitak, Fukara – sirotinja, Gurbet – skitnica, tuđin, Hamal – nosač, Hastaluk – (hasta) bolest (bolesnik), Haffan – nesiguran, nepouzdan, Haram – zabranjeno djelo u Islamu, Mahaluša – žena koja puno ogovara, tračara, Mujezin – čovjek koji sa munare poziva na molitvu, Nafaka – ono što je čovjeku suđeno da ima za života, sudbina, Namaz – molitva, Sofra – trpeza, stol, Sevap – dobro, Bogu ugodno djelo, Sijelo – okupljanje prijatelja (najčešće noću), Srklet – uzrujanost, muka, patnja, tegoba, Sabur – strpljenje, Ters – neprijazan, nervozan, zloćudan, Tefter – popis, bilježnica, lista, Učkur – uzica, tanak pojas od platna, Vakati – vrijeme, Vaktija – vremenski raspored obavljanja vjerskih dužnosti, satnica, Zahmet – trud, muka, naporan posao, nevolja, Zijan (zijančer) šteta, kvar (štetočina), Zejtin – ulje i mnoge druge.

Turci su prenijeli u područja koja su osvajali svoju tradicionalnu kuhinju, pa je tako i danas zadržana i široko prihvaćena navika pravljenja pite—bureka čiji naziv vjerovatno potiče iz turske kuhinje (Börek ili bur). Turci su donijeli jela koja su prepoznatljiva kao doneri, baklave, kadaif. Bavili su se ugostiteljstvom, trgovinom i zanatstvom. Veliki broj zanata ima u nazivu turski korijen riječi, kao npr. abadžija, aščija, kaldrmdžija, mutavdžija, bozadžija, a većina tih zanata danas se smatraju starim zanatima. Turci su u Tuzli primjenjivali tehniku dobijanja soli iskuhavanjem slane vode na današnjem Sonom trgu. Gradili su stambene i vjerske objekte, infrastrukturu i bavili se zanatstvom.

U Tuzli živi jedan broj porodica koje na neki način imaju tursko porijeklo, o čemu je pisao Salih Kulenović u svojim naučnim radovima. Nije mali broj prezimena nastalih prema nadimku ili zanimanju rodonačelnika, kao **Berberović, Dizdar, Odošašić, Kapetanović, Pašagić**. Pojedini izvori navode da poznato prezime **Tuzlak**, nema utemeljenje u toponimu Tuzla u BiH, već je izvorno porijeklo porodice iz Tuzle u Turskoj.

„Udruženje Turaka Sarajevo“ u Sarajevu predstavlja jedino udruženje u BiH koje ekskluzivno okuplja pripadnike turske nacionalne manjine u BiH.

U Tuzli nikad nije bilo formirano udruženje Turaka.

Pripremio Tihomir Knežiček

IZVORI INFORMACIJA I LITERATURA

1. Acta Medica Saliniana, časopis UKC Tuzla, Tuzla, 2010.
2. Arhiva "ZAJEDNO" - Udruženje građana makedonskog porijekla i prijatelji iz Tuzle, www.facebook.com/Zajedno-Заядно.
3. Bancher Leonida-Čatić, Tuzla u radničkom pokretu i revoluciji, edicija - III knjiga, članak, Tuzla, 1988.
4. Beganović Azra, korespondencija i lični saznanja, Tuzla, 2018.
5. Benković Ambrozije, Tuzlansko područje nekad i sad, Županja - Đakovo, 1971.
6. Besa, dvojezični list, urednik Rizah Sokoli, Tuzla, 1997.
7. Bilten „Glas/Zeri“, urednik Sokoli Rizah, izdanja Tuzla 2012/13. i 2013/14.
8. Buljubašić Suad i Nihad, Tuzla sjećanje na bisere stare gradske jezgre, Tuzla, 2010.
9. Českénoviny, vykládá „ítárna“ „zízená horní správou v r. 1903. len 60, vtšinouech. (Češki adresar), Praha, 1911.
10. Dombrowska Maria, izvještaj „Polscy osadnicy w dawnej Bośni“, 1934.
11. Državni zavod za statistiku Republike BiH, Nacionalni sastav stanovništva, Statistički bilten 234, Sarajevo, 1993.
12. Dušanić Srđan, Trninić Ilija, Položaj i problemi mladih Roma, Banja Luka, 2009.
13. Dušek Mirko, neobjavljeni materijal "Česi u Tuzli".
14. DVD Tuzla, 100 godina vatrogastva u Tuzli, Tuzla, 1983.
15. Đonlagić Ahmet, Kazazović Čamil, Borbeni put 16. muslimanske NOU, Tuzla, 1981.
16. Federalni Zavod za statistiku, Popis stanovništva BiH, 2013.
17. Frimel Gordana, Manzalović Šalaka Jovanka, Od Tuzle, preko Sarajeva, do sunčanog Hvara ČESTIMIR MIRKO DUŠEK, Sarajevo, 2018.
18. Geiger Vladimir, Skica za povijest Nijemaca i Austrijanaca u Bosni i Hercegovini, s posebnim osvrtom na njihovu sudbinu tijekom Drugoga svjetskog rata i u poraću, Zagreb, 2015.
19. Grad Tuzla, Akcioni plan za rješavanje pitanja Roma u Tuzli, Tuzla 2017.
20. Hamzić Omer, Prognani Slovenci i gračanički skojevci – jedan neuspio pokušaj odlaska u partizane. V: Gračanički glasnik, 34/17, Gračanica, 2017.
21. Hasanhodžić Anisa, Rustemović Rifeta, Tragovima naših komšija: Jevreji u Bosni i Hercegovini i holokaust, Sarajevo 2015.
22. Historijskog arhiv, Sarajevo, 1981.
23. Internet izvori i podaci Jevrejske opštine Tuzla.
24. Internet izvori i podaci mađarskih udruženja u BiH.
25. Internet izvori i podaci udruženja Češka beseda Sarajevo.
26. Internet izvori i WEB stranica UGIP "Rino Zandonai" Tuzla.
27. Jašarević Merima, Česi u Bosni i Hercegovini 1945-1992, Izvorni naučno-istraživački magistarski rad, OLOMOUC, 2012.
28. Knežiček Tihomir, Graditeljska ostavština Italijana Cordignano i Candotti u Tuzli, časopis Baština Sjeveroistočne Bosne br. 6, Tuzla, 2013.
29. Knežiček Tihomir, Hadžiahmetović Eldar, korespondencija i lični saznanja, 2018.
30. Knežiček Tihomir, Hodžić Kadrija, Stoljeće Italijana u Tuzli, Infograf Tuzla, 2010.
31. Knežiček Tihomir, Otkud ja ovdje – obitelj Zamboni, Tuzla, 2017.
32. Knežiček Tihomir, Uticaj Italijana na izgradnju i društveni razvoj Tuzle, Zbornik

- radova Udruženje građana italijanskog porijekla Sarajevo – 130 godina Italijana u Bosni i Hercegovini, str. 41-55, (BiH i italijanska verzija teksta), Sarajevo, 2013.
33. Konačni rezultati popisa stanovništva od 15. marta 1948 godine. Stanovništvo po polu i domaćinstva. Knjiga I. Savezni zavod za statistiku i evidenciju, Beograd, 1951.
 34. Kulenović Salih, Migracije stanovništva Tuzle, Zbornik radova XXXIV kongresa saveza udruženja folklorista Jugoslavije, Tuzla, 1987.
 35. Latal Zdravko, Bancheri – Vrijeme prošlo za vrijeme buduće, Sarajevo, 2011.
 36. Makedonski suvenir "None Etno Art", Veles.
 37. Ministarstvo Sigurnosti Bosne i Hercegovine, Služba za poslove s strancima, Terenski centar Tuzla.
 38. Mujbegović Vera, Tuzla moje mladosti - Nostalglična pripovest, Beograd, 2008.
 39. Nacionalni sastav stanovništva – rezultati za Republiku po opštinama i naseljenim mjestima 1991., Statistički bilten br. 234, Izdanje Državnog zavoda za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo.
 40. Narodno jedinstvo, Ilustrovani zvanični almanah – Kalendar Drinske banovine za budžetsku 1930/31. godinu, godina prva, Sarajevo, 1930.
 41. Naša Kreka, publikacija u povodu 20. susreta Krečana, Tuzla, 1998.
 42. Oršolić Marijan, Manjine u BiH, internet www.prometej.ba, 2018.
 43. Oršolić Marijan, portal Prometej, Poljaci: Doseljenici u davnu Bosnu, 2015.
 44. Papić Mitar, Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme Austrougarske okupacije (1878-1918), Sarajevo, 1972.
 45. Pejanović Đorđe, Kulturno-prosvjetna humana i socijalna društva u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrijske vladavine, Sarajevo, 1930.
 46. Popis stanovništva 1953. godine. Osnovni podaci o stanovništvu - podaci za naselja prema upravnoj podjeli u 1953. godini. Knjiga XIV, SZS, Beograd, 1958.
 47. Popis stanovništva 1961. Vitalna, etnička i migraciona obeležja (rezultati za opštine). Knj. VI, SZS, Beograd, 1967.
 48. Popis stanovništva i stanova 1971. Stanovništvo (etnička, prosvetna i ekonomska obeležja stanovništva i domaćinstva prema broju članova). - Rezultati po opštinama, SZS, Beograd, 1974.
 49. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. Stanovništvo i domaćinstva. - Uporedni podaci za 1971. i 1981., (za opštine). Statistički bilten br. 86., RZS, Sarajevo, 1982.
 50. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 1981. godini, Opštine u SFRJ, - osnovni podaci o stanovništvu, domaćinstvima i stanovima, SZS, Beograd, 1987.
 51. Prethodni rezultati popisa stanovništva u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca 31. januara 1921. godine. Državna štamparija, Sarajevo, 1924.
 52. Rajner Marina, arhiva, korespondencija i lična saznanja, 2018.
 53. Redžić Asja, Amalija, biografija Amalije Lebeničnik, dvojezična publikacija, Tuzla, 2016.
 54. Rezultati popisa žiteljstva u Bosni i Hercegovini od 10. oktobra 1910., Sarajevo, 1912.
 55. Selimović Sead, Senaid Hadžić, Tuzlanski kraj 1851.-1991, Tuzla, 2007.
 56. Sokoli Rizah i Zamire, korespondencija i lična saznanja, 2018.
 57. Sokoli Rizah, Iri - Albanci kroz vjekove, Tuzla, 2010.
 58. Sokoli Rizah, UDRUŽENJE DARDANIA 10. GODINA DJELOVANJA, Tuzla, 2017.
 59. Spomen-knjiga poginulih tuzlanskih boraca NOR-a i žrtava fašističkog terora 1941-1945 godine, Tuzla, 2007.

60. Statistički bilten br. 74, Republički Zavod za statistiku SRBIH, Popis stanovništva, domaćinstva i stanova 1981. godine. - Stanovništvo prema narodnosti.
61. Statistika mjesta i žiteljstva Bosne i Hercegovine po popisu naroda od 1. maja 1885, Sarajevo, 1886.
62. Šmid Gašter, Štrumlj Žarko, Arhiv Republike Slovenije, št.1 (str.159-166), Ljubljana, 2006.
63. Tešić Dragica, 25 godina s vama, publikacija, Tuzla, 2018.
64. Tomažič Dušan, Slovenska etnička manjina u BiH, magistarski rad, Univerzitet Tuzla, PMF, Tuzla, 2016.
65. Trifković Dragiša, Tuzlanski vremeplov (5 knjiga), Tuzla, 1981, 1983, 1988, 1990 i 1997.
66. Udruženja Roma u Tuzli, korespondencija, usmena predanja u romskim naseljima.
67. Uherek Zdenek, Češi v Bosne a Hercegovine, Prag, 2012.
68. Valenta Leonard, Upoznajmo se – nacionalne manjine u BiH, Priručnik o kulturi, baštini i tradiciji nacionalnih manjina u BiH, OSCE BiH, 2009.
69. Vantić-Tanjic Medina, Istorija i kultura Roma, BOSPO, Tuzla, 2008.
70. Vijeće nacionalnih manjina BiH, Nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini - Izvještaj o položaju nacionalnih manjina 2010-2015, urednik Tihomir Knežiček, Sarajevo, 2015.
71. Volk Peter, Istorija jugoslavenskog filma, Beograd, 1986.
72. Wikipedia
73. www.coolinarika.com
74. www.rtvtk.ba
75. www.wikipedia.org/wiki/Makedonija
76. Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Kulturno-istorijsko i prirodno naslijeđe Opština Tuzla – Elaborat prijedloga za zaštitu, Tuzla novembar, 1988.
77. Žmirić Amira, Austrijski i njemački putopisi o Bosni i Hercegovini do 1941. godine, Besjeda, Banja Luka, 2012.

Fotografije na naslovima poglavlja svake nacionalne manjine preuzete su sa www.pinterest.com.

ISBN xxxxxxxxxxxxxx

TUZLANSKE NACIONALNE MANJINE

Grad Tuzla, 2019.

